

59288

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ
Danışman: Prof.Dr.Adnan ZİYALAR

**SUÇTA ETKEN OLABİLECEK
KİŞİLİK BOYUTLARININ
İNCELENMESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

59288

Psikolog Füsun ARAL

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İstanbul - 1997

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında değerli emekleri geçen:

Araştırmanın her aşamasındaki bilimsel destek ve yardımlarından dolayı tez danışmanım Prof.Dr.Adnan Ziyalar'a;

Tüm tez çalışmalarım süresince değerli görüş, yardım ve destekleriyle katkıda bulunan Prof.Dr.Esin Cantez'e;

Çalışmamın her anında yol gösterici olan, teşvik eden ve değerli emeklerini esirgemeyen Psk.Dr.Bayhan Üge'ye,

İstatistiksel analizlerde ilgi ve sabırla yardımcı olan Yrd.Doç. Dr.Arif Kubat'a;

Tez çalışmalarımı yapmama olanak sağlayan ve bana destek olan Prof.Dr.Sevil Atasoy, Prof.Dr.Özdemir Kolusayın, Prof.Dr.Ertaç İlkay, Prof.Dr.Fevzi Samuk, Uz.Dr.Nuray Cansunar, Uz.Dr.Levent Ortaköylü'ye;

Cezaevinde yapılan çalışmalara olanak sağlayan Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdür Vekili Sayın Zeki Güngör'e;

Üsküdar Paşakapısı Cezaevi Müdürü Sayın Ali Şanoğlu ve emeği geçen tüm cezaevi personeline;

Çalışmalarımnda değerli görüşlerinden yararlandığım Prof.Dr.Alev Arık'a

Tezimle ilgili çeşitli konularda yardımlarını gördüğüm arkadaşlarım; Psk.Çiğdem Demirsoy, Dr.Cengiz Demirsoy, Dr.Necmettin Aksoy, Psk.Güliz Kolburan, Psk.Sevil Usanmaz, Psk.Nazan Karagözler, Psk.Füsün Kayatürk, Psk.Derya Toparlak, Psk.Ayşe Yolalan, Sos.Hiz.Uz.Şebnem Topaloğlu'na,

Deney ve kontrol grubunu oluşturan Üşküdar Paşakapısı Cezaevi
tutukluları ve Adli Tıp Kurumu personeline;

Tezimin yazımını sağlayan Ertay Yazı Merkezi alışanlarına;

Yukarıda isimleri belirtilmeyen değerli öğretmenlerim, meslektaş-
larım, arkadaşlarım ve bana her konuda destek olan aileme;

En içten teşekkürü bir borç bilirim.

Psikolog Füsün Aral

İstanbul - 1997

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
2. GENEL BİLGİLER.....	4
2.1. Suç ve suçluluğun tanımı.....	4
2.2. Suçluluk kuramları.....	5
2.2.1. Biyolojik kuramlar.....	5
2.2.2. Psikolojik kuramlar.....	8
2.2.3. Sosyolojik kuramlar.....	11
2.2.4. Sosyo-psikolojik kuramlar.....	15
2.3. Kişilik.....	17
2.3.1. Kişiliğin tanımı.....	17
2.3.2. Kişiliğin gelişimi.....	21
2.3.2.1. Biyolojik etkenler.....	22
2.3.2.2. Sosyal etkenler.....	24
2.3.3. Kişilik bozuklukları.....	25
2.4. H.J.Eysenck'in kişilik görüşü ve boyut kavramı.....	32
3. MATERYAL VE METOD.....	44
3.1. Denekler.....	44
3.2. Kullanılan testler ve kişisel bilgi formu.....	45
3.2.1. Eysenck Kişilik Envanteri (EPQ).....	45
3.2.1.1. "P" ölçeğinin kapsamı.....	46
3.2.1.2. "E" ölçeğinin kapsamı.....	47
3.2.1.3. "N" ölçeğinin kapsamı.....	48
3.2.1.4. "L" ölçeğinin kapsamı.....	48
3.2.2. Rorschach Kişilik Testi.....	49
3.2.3. Alexander Zekâ Testi.....	54

3.2.4. Kişisel Bilgi Formu.....	55
3.2.4.1. Sosyo-demografik özellikler.....	55
3.2.4.2. Kriminolojik özellikler.....	55
3.3. Araştırmanın değişkenleri.....	56
3.4. Araştırmada kullanılan istatistiksel işlemler.....	61
4. BULGULAR.....	62
4.1. Deney grubunun sosyo-demografik ve kriminolojik özellikleri.....	62
4.2. Deney ve Kontrol gruplarının kişilik testleri bulguları.....	74
4.2.1. Eysenck Kişilik Envanteri bulguları.....	74
4.2.2. Rorschach Kişilik Testi Bulguları.....	80
4.2.2.1. Ekonomik Suçlar grubu ile Kontrol grubunun karşılaştırılması.....	81
4.2.2.2. Cebir-Şiddet Suçları grubu ile Kontrol grubunun karşılaştırılması.....	88
4.2.2.3. Toplam Deney grubu ile Kontrol grubunun karşılaştırılması.....	95
4.3. Deney ve Kontrol gruplarının Zekâ testi bulguları.....	101
5. TARTIŞMA.....	106
5.1. Deney grubunun sosyo-demografik bulgularının tartışılması.....	107
5.2. Deney grubunun kriminolojik bulgularının tartışılması.....	111
5.3. Deney ve Kontrol gruplarının Kişilik ve Zekâ bulgularının tartışılması.....	115
6. SONUÇ.....	126

7. ÖZET	130
8. SUMMARY	132
9. KAYNAKLAR	134
Ekler	142
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu	143
Ek 2. Eysenck Kişilik Envanteri	144
Ek 3. Rorschach Kişilik Testi	150
Ek 4. Alexander Zekâ Testi Şemaları	155
Özgeçmiş	157

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Her insan topluluğunda suç olgusu, yani yasaların öngördükleri ihlal edilerek gerçekleştirilmiş eylemler vardır(1). Suç kavramı, yani belli hareketlerin yasak fiillerden sayılmaları ile bunlara yöneltilecek tepkiler, devlet çatısı altında toplanmamış ilkel insan topluluklarında bile sözkonusu olmuştur. Tarih boyunca belirli fiilleri yasaklamamış, bunlara karşı cezai yaptırımlar koymamış bir toplum görülmemiştir(2).

Suçlar toplumların sosyal, ekonomik ve manevi koşullarına göre belirlenmiştir. Doğduğu ve geliştiği coğrafi, siyasal, kültürel koşullara bağlı olarak değişik biçimler alsa da suçluluğun uluslararası karakteri tartışma götürmezdir(1).

Günümüzde büyük bir bilgin kitlesinin üzerinde anlaştığı ve doğruluğu bilimsel yöntemlerle hemen hemen kesinlikle ortaya konmuş bulunan inanca göre; suç , ne yalnız başına bireysel, ne de toplumsal nedenlerin bir sonucudur. Suçluluğun oluşumu, bireysel ve toplumsal nedenlerin birbirine karıştığı karmaşık bir süreçtir. Suçluluk, ancak suçlunun sosyal çevresinin, bedensel ve ruhsal yapısının incelenmesinden sonra açıklanabilecek gayet karışık ve anlaşılması zor bir durumdur. Toplumsal nedenler, mutlaka önce bireyin ruhsal yapısını etkiledikten sonra suç faktörü haline gelebilirler(3).

Suç eyleminin tahlili hukuki ve ahlaki çerçeveleri aşarak psikoloji, psikiyatri ve diğer disiplinlerle de ilişkili, özel yapıda insani bir eylem olarak kendini gösterir. Bu nedenle, suç fenomeninin, eyleminin ve suçlu insanın pek çok yönden incelenmesi mutlaka gereklidir(1).

Suçun incelenmesi, insan davranışlarının anlaşılması hususunda getireceği büyük katkı bakımından önemlidir. İnsan davranışları normlara uygun ve normlardan sapıcı olmak üzere iki kısımdır. İnsanın normlardan ne için ve nasıl saptığını bilmediğimiz sürece insan eylem, davranış ve tutumlarını anlamak ve izah etmek mümkün olamaz(4).

Bu çalışmada temel amaç suçluluğun oluşumunda etkili olabilecek kişilik özelliklerinin araştırılmasıdır. Hangi kişilik özelliklerinin bazı bireylerin suça eğilimli olmalarında etken olduğu konusuna açıklık getirilmek istenmektedir.

Psikoloji profesörü olan *H.J.Eysenck*'in kişisel görüşünde ileri sürdüğü Extraversion (dışa dönüklük), Neuroticism (nörotizm), Psychoticism (psikotizm) boyutlarının suçluların kişilik yapılarındaki rolleri incelenecektir. Bu incelemede Eysenck Kişilik Envanteri kullanılacaktır.

Ayrıca, suçlularda dış gerçeklere yaklaşım, gerçeklerin algılanması ve değerlendirilmesi, duyguların ifadesi ve kullanımı, affektif gereksinimleri ve ifadeleri, sosyal çevreyle ilişkileri, anksiyete durumları, agresif dürtülerin ifadesi, beden imgesi, kişiliğin duygulanım tipi ve ego yapısı Rorschach Kişilik Testi kullanılarak araştırılacaktır.

Bunların dışında suçlulardaki zekâ seviyesi, sosyo-demografik ve kriminolojik faktörlerin incelenmesi de çalışmanın amaçları arasındadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Suç ve Suçluluğun Tanımı

Suç, belirli bir toplumdaki hukuk düzenini bozan ve bu nedenle cezalandırılan eylemdir. Suç diye nitelenen eylemlerin hukuka aykırı öteki eylemlerden ve özellikle de haksız fiillerden farkı, bu aykırılığın daha şiddetli olması ve toplum düzenini bozmasıdır. Bundan dolayı suç sayılan eylemler, ceza denen yaptırımlarla karşılaşır. Suçun belirgin niteliği, yasalarca tanımlanması ve cezalandırılmasıdır(5).

Günümüzde sosyo-kültürel bilimler, suç teşkil eden insan tavır ve hareketini, toplumda yürürlükte olan sosyal normlardan bir nevi sapış olarak tanımlamaktadırlar. Suçlu, içinde yaşadığı toplumun normları ile kişisel kuvvetleri arasında bir denge kuramamış olan kişidir(4).

Filozof ve sosyolog *Emile Durkheim*'in klasikleşmiş tanımına göre; bir eylem kitlesel bilincin güçlü ve belirlenmiş yaşayış biçimlerine saldırıda bulunduğu anda, suçtur. Bu da demektir ki bir eylemin suç olmasını onun nesnel özellikleri değil, toplumun ona getirdiği yargı belirler. Öyleyse suç, büyük ölçüde göreceli ve sosyal bir kavramdır(1).

İyi ve kötü davranışın standartları sabit olmayıp toplumdan topluma değişir. Bu standartların bazıları süratle, bazıları ise yavaş veya sezilmeyecek surette ortadan kaybolur, tekrar görünür, şekil değiştirirler. Bütün bu değişiklikler, sosyal değişimin sürat ve ritmine bağlıdır(6).

2.2. Suçluluk Kuramları

Suç nedenlerine ilişkin olan kuramlar dört genel kategori altında incelenmektedir: 1- Biyolojik, 2- Psikolojik, 3- Sosyolojik, 4- Sosyo-psikolojik kuramlar

2.2.1. Biyolojik Kuramlar

Bu kuramlar, suçluların biyolojik ve genetik bakımdan genel nüfusa oranla daha aşağı durumda olduklarını savunmaktadırlar. Suçlu kişilerin, genetik, fizyolojik ve yapısal farklılıkları nedeniyle suç işlemeye yatkın olduklarını ileri sürmüşlerdir(7).

Biyolojik görüşün öncüsü olan *Lombroso*'ya göre, suçlular doğuşları itibariyle diğer kişilerden ayrılan tiplerdir. Kendilerinde bazı fizik anomaliler bulunan bu kişiler, içinde bulundukları sosyal şartlar tamamiyle yatkın olmadığı takdirde kendilerini suç işlemekten alamazlar(4).

Lombroso'ya göre, tipik bir mücrim, câni vardır, bu tip belli bazı fiziki vasıflarla veya stigmat'larla tesbit edilebilir. Bu stigmatlardan bazıları belirsiz alın, büyük kulaklar ve iri çene kemiğidir(6).

Bir cezaevi hekimi olan *Charles Goring*, 1913 yılında yayınladığı "İngiliz Mahkûm" adlı eserinde, suçlu tipin tanımının yalnızca kafatası ve beden yapısı incelemesiyle yapılamayacağını kanıtlamış ve *Lombroso*'nun görüşlerini çürütmüştür. Zira suç işlememiş nüfusla yaptığı karşılaştırmalardan, suçlularda bulunan stigmatların suç işlememiş kişiler-

de de yaygın olarak bulunabileceğini saptamıştır(7).

Lombroso'nun önderliğini yaptığı İtalyan Kriminoloji Ekolünün görüşleri, *Enrico Ferri* tarafından "Sociologia Criminale" ve *Raffaele Garofalo* tarafından "Criminology" adındaki eserlerle tanıtılmaya çalışılmıştır(8).

Ferri'ye göre, suçlu genellikle bir anormaldir; onu biyolojik, fizik ve sosyal faktörler, kendisine rağmen, iradesi dışında suç işlemeye zorlar. Suçluluk istatistikleri, cezanın suçları önlemek veya kişilerin suçlarını tekrar etmelerine engel olmak bakımından etki yapmadığını ortaya koymuş bulunmaktadır(4).

Antropolog *Earnest Hooton*, farklı tip suçlular arasında ve suçlu ile suçlu olmayanlar arasında ırk farklılıkları ve anatomik farklılıklar bulmaya çalışmıştır. Bu araştırmalarının sonucunda Hooton, yapısal bakımdan daha aşağı durumda olan kişilerin, çevrenin de yarattığı baskı ile, daha da kötü oldukları ve suçluluğa bunun yol açtığı sonucuna varmıştır(7).

Ençok kabul gören tipolojilerden biri de Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Alman psikiyatrist *Kretschmer* tarafından ortaya atılmıştır. *Kretschmer*, insanları üç tipe ayırmıştır. Bunlardan şişman olanları piknik, zayıf-uzun olanları astenik (leptosome) ve adaleleri, bedenleri gelişmiş, geniş omuzlu olanları ise atletik tipler olarak adlandırmıştır. Bu beden tipleriyle bazı akıl hastalıkları arasında bağlantı olduğu düşüncesinde olan *Kretschmer*, piknik

tiplerin manik-depresif hastalığa, asteniklerin ise şizofreniye eğilimli olduklarını ileri sürmüştür(7,9).

Amerikalı antropolog ve psikolog olan *W.H.Sheldon* da üç tür beden tipi olduğunu ileri sürmüştür. Bunları, endomorf, mezomorf ve ektomorf olarak adlandırmıştır. Bunlar *Kretschmer*'in piknik, atletik ve astenik tiplerine benzemektedirler. *Sheldon*, bu tiplerin herbirine özgü mizaç türünden bahsetmiştir. Endomorfik tiplerin, toplum hayatından hoşlanan, dışa dönük, fiziksel rahatına düşkün tipler olduklarını, mezomorfik tiplerin enerjik, fiziksel eylemlerden hoşlanan, risk almayı, değişikliği seven ve saldırgan tipler olduklarını, ektomorfaların ise içe dönük ve sinirli olduklarını ileri sürmüştür(9).

Sheldon, mezomorfik beden yapısına sahip kişilerin suçlu davranışa daha yatkın olduğunu savunmuştur(7).

60'lı yılların sonlarında, yalnız erkeklerde görülen ve fazla bir Y kromozomunun varlığıyla belirlenen bir genetik anomaliyle suç niteliğindeki davranışlar arasında bir ilişki olduğu ileri sürülmüştür. 1965 yılında *Jacobs* ve arkadaşları, İskoçya'da ruhsal bozukluklar gösteren 197 suçlu üzerinde yaptıkları incelemede genel toplumda % 0.4 olan XYY kromozomu oranının bu kişilerde % 3.5 olduğunu saptamışlardır. Daha sonraları yapılan araştırmalarda, XYY kromozomlu erkeklerin genellikle uzun boylu, zekâ düzeyleri ortalamanın altında olan, saldırgan ve dürtüsel davranışlara eğilim gösteren kişiler oldukları gözlemlenmiştir(10).

Suçlu davranışın soyaçekimle yakın ilgisi olduğu çeşitli araştırmacılar tarafından savunulmuştur. Bu amaçla suçlu aileleri, ikizler ve ırk ile suçluluk arasındaki ilişkiler incelenmiştir(4,7).

2.2.2. Psikolojik Kuramlar

Psikolojik görüş, geniş ölçüde akıl bozukluğu ile suç arasındaki ilişkilerle uğraşmıştır. Böylece zekâ noksanının önemli bir suç nedeni olduğu kabul edilmiştir. Zekâ azlığı ile suç arasında yakın bir nedensellik ilişkisi kurulması hususundaki fikirler yirminci yüzyılın başından itibaren zekâ testlerinin yoğun olarak uygulanmasına geçilmesiyle başlamıştır(4).

Zekâ dereceleri üzerinde yapılmış ilk araştırmalar, suçluların hemen yarısında zekâ azlığı bulunduğunu ortaya çıkarmış idi. Fakat sonradan yapılan araştırmaların verdiği sonuçlara göre bu oran ancak % 20 olarak bulunmuştur. Diğer yandan yapılan incelemeler çeşitli suçlu kategorilerine ait zekâ derecelerinin de değişik olduğunu ortaya koymaktadır. Sahtekârlık ve diğer hileli suçların faillerinde zekâ derecesi yüksek olduğu halde cinsiyet aleyhine işlenen suçlarla adam öldürme ve müessir fiiller faillerinde genellikle düşük olarak görülmektedir(4).

Bir yandan psikiatr ve klinik psikolog, suçlulardaki zekâ seviyesini testlerle ölçme yoluyla tesbite çalışırken diğer yandan psikanalitik ekolün anormal davranışla uğraşması dolayısıyla, uyumsuzluk ve çatışma gibi bazı incelenme-

ye muhtaç kavramlar belirlenmiş ve şahsiyet kavramına doğru yönelinmiştir(6).

Freud'un görüşlerine dayanan psikanalitik yaklaşım, davranışlardaki sapmaların temel dürtülerin baskı altında tutulmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bu baskı, uygar yaşamdaki âdetler ve beklentiler nedeniyle ortaya çıkar ki bilinç ya da süperego ile açlık ve cinsel istekler gibi bazı temel dürtülerin gelişmesi nedeniyle oluşur(7).

Klasik psikanalize göre kişilik, kendi içindeki üç ayrı gücün birbiriyle etkileşiminin bir ürünüdür. İsteklerini, bencilce ve anında giderme eğiliminde olan biyolojik dürtüleri içeren "id" ve şartlanmalar sonucu benliğe mal edilmiş toplum normlarını ve beklentilerini simgeleyen "süperego" birbirlerine karşıt talepleri dolayısıyla sürekli bir çatışma durumundadır. Bu karşıtlık arasında bir uzlaşma sağlamaya çalışan "ego" üçüncü bir güç olarak bebeklikten yetişkinliğe doğru gelişir ve kişiliğin dış dünya ile ilişkilerini düzenler(11).

İd ve Süperego'nun ego zemininde çarpışmalarından çatışma ve ikinci kademe olarak da anksiyete doğar. Bu anksiyeteden kurtulmaya çalışan insan çeşitli savunma mekanizmalarına başvurmak zorundadır(12).

Freud'a göre kişi, kendi varlığını sürdürmek için içgüdülerini bastırmaya ve gücünü toplumca benimsenmiş yollardan harcamaya zorunludur. İnsanın toplumsal isteklerin baskısı yüzünden cinsel dürtülerini yeniden yönlendirmesini, *Freud*, yüceltme (Sublimation) olarak tanımlamaktadır.

Yüceltme olgusu uygar yaşamda önemli bir yeri olan, ruhsal, bilimsel, sanatsal ya da ideolojik etkinliklerin daha yoğun şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağlar. Uygarlığın isteklerinin, kişinin yüceltme yeteneğinin üstüne çıkması da, *Freud*'a göre, suçluların ve nevrotiklerin ortaya çıkmasına neden olur(13).

Freud'a göre, toplum içinde güçlü içgüdülerin doyurulması için insanın önünde üç yol vardır: İçgüdüler hiçbir şekilde denetim altında tutulmazsa, kişi suç işler; baskı altında tutulursa nevrotik olur; ve ancak toplumsal açıdan yararlı eylem katına yüceltilirse, kişi içinde bulunduğu toplum ile sürtüşmeden yaşayabilir(13).

Franz Alexander ise suçluyu, gelecekte daha büyük ödüller elde edebilmek için şimdiki zevk ve hazzardan vazgeçemeyen kişi olarak tanımlamaktadır(7).

Diğer bazı psikanalistler, sevgi, beslenme ve özen gibi, çekirdek aile içinde tatmin edilmesi gereken ihtiyaçların yokluğunu telafi için suç işlendiğini ileri sürmektedirler. Özellikle anne ve babadan yoksunluğun suça etkisi üzerinde durulmaktadır(7).

Psikiyatrik görüş, çeşitli akıl hastalıkları ile suç arasındaki bağlantıları ele almıştır. Bazı yazarlar, psikozlar ve kişilik bozukluklarının insanı şiddete, suça, gerçekten kaçmaya ve başkalarının haklarına karşı duygusuzluğa sevkettiğini öne sürmüşlerdir. Özellikle Amerika'da, bir zamanlar yaygın olan bir görüşe göre, suçlular birer psikopat olarak

değerlendirilmekteydiler. Günümüzde, ancak çok küçük orandaki suçlularda psikiyatrik bozuklukların mevcut olduğu kabul edilmektedir(4).

Sosyalleşmemiş ve davranışları kendilerini toplumla sürekli çatışma haline getiren bireylere psikopat denilmektedir(7). Psikopat, başıboş, sebatsız, gösteriş meraklısı, öfkeli-patlayıcı, toplumdışı, iradesiz, duygusuz ve yalancı olarak nitelendirilmektedir. Bu kişilerin yaşam öykülerine bakıldığında, bunların evden, okuldan kaçtıkları, suçluluk gibi davranışlar gösterdikleri, psiko-sosyal bozukluk olarak başlayan bu durumun yaş ilerledikçe kişiliğin bir parçası olup erişkinlikte artık bir kişilik eksikliği haline dönüştüğü görülmektedir(14).

Yochelson ve Samenov, suçluların kendilerine özgü bir "düşünme model"leri olduğunu, bunun kendi içinde tutarlı olmasına rağmen, yanlış olduğunu yazmaktadırlar. Bu araştırmacılara göre, bu düşünme modeli tamamen silinmedikçe, bu kişi zorunlu olarak suç işleyecektir(7).

2.2.3. Sosyolojik Kuramlar

Sosyolojik kuramlar, genel olarak kişinin suç oluşturan fiil ve hareketlerini, sosyal yapı, sosyal değişkenlik, kültür farklılıkları ve değişimleri, toplumda tabakalaşma, siyasi, dini ve ekonomik ideolojiler, nüfus yoğunluğu ve yapısı, servetin dağılışı, işsizlik, rekabet, taklit gibi sosyal sebeplere bağlamaktadırlar(6).

Bu kuramlar, suçun nedenleri konusunda üç unsura işaret ederek açıklamalar getirmektedirler. Bu unsurlar, sosyal değerler, sosyal yapılar ve sosyal normlardır(4).

Sosyal değerler toplum içinde işleyen ve değerlendirmelerde kullanılan standartlardır. Yani kişinin gaye ve hedeflerini seçmesi hususunda kullandığı idealler, ölçülerdir. Bazı yazarlara göre suç teşkil eden davranışın hedefi de kazanç, itibar sağlamak veya duygusal bir gerilimi boşaltmak gibi şeylerdir ve bunlar hukuk içi hedeflerin aynıdır(4).

Sosyal sistemlerin yapılarını oluşturan sosyal statüler gereği kişi, toplum hayatında belirli rolleri oynamak durumundadır. Kişinin işgal ettiği statü, sosyal mevki ve bunlara bağlı roller ise amaçlarını gerçekleştirebilecek araçları ona sağlar veya sağlamaz; böylece kişinin hukuki araçlarla amaçlarına ulaşmaması onun suç davranışına başvurmasına neden olur(4).

Sosyal sistemin yapısını oluşturan unsurlardan en önemlilerinin başında sosyal normlar gelir. Sosyal normlar, toplumsal hayatta insan ve grupların tavır ve hareketlerini örgütleyen ve otorite taşıyan kural ve standartlardır(4).

Sosyolojik görüşe göre, toplumlar var olduğu sürece suç normal bir olaydır. Suçu anlamak için yapılacak olan incelemeler, bireysel özelliklerden ziyade sosyal faktörlere önem vermeli ve suçun kontrolü de sosyal şartlardaki değişimlere bağlanmalıdır(8).

İlk sosyal kriminolog olan *Quetelet* Sosyal Fizik adlı eserinde "Toplum işlenecek tüm suçların tohumlarını ve onların gelişimi için gerekli kolaylıkları kendinde barındırır" diyerek suçluluğun oluşumunda toplumun önemini dile getirmektedir(1).

Durkheim'e göre, ahlaki yükümlülükler ve sosyal kurallar olmazsa, yaşam çekilmez hale gelir ve anomi ile sonuçlanır. Anomi bir kuralsızlık, normsuzluk duygusu olup, intihar ve suç gibi yıkıcı davranışları sonuçlar. Sınırlandırılmamış istekler ve davranışlar, önemli sosyal normlardan sapmaya yol açar(7).

Merton, *Durkheim*'in anomi teorisinden hareket etmekle birlikte, sosyal yapının bazı istek ve arzuları tahrik ettiğini ve aynı zamanda bunları elde edebilmek için kullanılacak araçları da yine sosyal yapının sınırlandırıldığını belirtmektedir. Bu nedenle, gerçekleştirilemeyen istek ve arzuların kişilerde sapıcı davranışa ve topluma hakim olan ahlâkın reddine, anomiye yol açtığını ileri sürmektedir(7).

Bir toplumda uyulması gerekli kuralların birbirine benzemeyişi bir tür sosyal çözülme sayılmaktadır. Bireyci felsefe, kişisel menfaatlerin ön plana çıkarılması sonucunu doğurmuştur. Örneğin, lüksün bütün sınıflar için bir ihtiras haline gelmesi sonucu, kolay kazanmak ve bunun yollarını bulmak bir ideal haline gelmiş, suç da kolay kazanmanın aracı sayılmıştır(4).

Cohen'e göre, işçi sınıfı çocuklarının büyük çoğunluğu,

orta-sınıf çocuklarının başarılı okul performansları karşısında kendi başarısızlıklarını görünce statü sorununu yaşarlar. Sonuçta yaşanan hayal kırıklığı ve anksiyetenin daha önceden kabul edilen orta-sınıf değer ve kurallarının reddedilmesi şeklinde olan "reaksiyon formasyonu" ile üstesinden gelinmeye çalışılır. Bunlar maddiyatı hor görürler, hırsızlık yapacakları yerde onlara zarar verirler(15).

Cloward ve Ohlin, suçlu davranışı, Sutherland'ın ortaya atmış olduğu aykırıların birleşmesi kavramı ile açıklamaktadırlar. Belirli fırsatlara ulaşabilmek için yasal ve yasal olmayan yollar bulunmaktadır. Yasal fırsatlar engellendiği zaman, yasal olmayan fırsatlardan yararlanma yoluna gidilir, bu da suçu doğurur(7).

Wolfgang, bazı suçların bireysel olmaktan çok, şiddet alt kültürünün sonucu olduğunu ve fiziki saldırganlığın tasvip gördüğünü ileri sürer. *Wolfgang ve Ferracuti*, bu tür suçluların sadece "suçlu ego"ları değil, aynı zamanda "kriminell süperegö"ları da olduğunu söylerler(16).

Alt kültür kuramına göre; alt kültürün üyeleri yalnızca kendi sosyal kurallarına uymak için suç işlerler. Suçlu alt kültürler, üyelerini kendi standartlarına göre sosyalleştirirler ve normal sayarlar, fakat orta sınıfın değerlerine uyarlarsa sapmış gözüyle bakarlar. Alt kültür görüşü öğrenme süreci üzerinde durmaktadır(15).

Sosyolojik kuramlar arasında, suçun sosyal uyumsuzluğun bir ürünü, politik ve sosyal eşitsizliğin bir yansıması

olduğunu ileri süren "uyuşmazlık kuramları" da bulunmaktadır(7).

2.2.4. Sosyo-Psikolojik kuramlar

Psikolojik-sosyolojik nitelikteki bu kuramlar, suçu öğrenme sürecine dayanarak açıklamaya çalışmaktadırlar. Suçu öğrenme sürecine bağlamaları nedeniyle psikolojik, öğrenmeye ait malzemeyi verenin sosyal ortam olduğunu belirtmek suretiyle de sosyolojik kimlik taşımaktadırlar(4).

Hans Eysenck'e göre, suçta soyaçekimin önemli rolü bulunmaktadır. Zira kişinin suça elverişli bir kişiliğe sahip olması soyaçekimin etkisiyledir(7).

Eysenck, toplumun uygun gördüğü davranış örneklerinin, toplumsal normların çocuğa ve gence şartlanma prosesi vasıtasıyla benimsetildiğini ileri sürer. Ona göre, davranışların hemen ortaya çıkan sonuçları, uzun dönemde ortaya çıkandan daha etkilidir ve davranıştan çok sonra ceza verilmesi nedeniyle cezanın anti-sosyal davranıştan caydırıcı etkisi fazla değildir(7,17).

Norm-sınırlaması kuramına göre, suçlu davranışın iki yönden sınırlayıcısı vardır; dış kontrol polis ve diğer kanuni sistem temsilcileriyle sürdürülür, iç kontrol ise kişinin suçlu davranışa karşı olan bireysel tutumlarıdır. Hem iç hem de dış kontrol sözkonusu olduğunda kişilerin suç işleyebilmeleri çok küçük bir ihtimaldir(15).

Kohlberg, ahlaki gelişimin altı aşamada gerçekleştiğini

ortaya atmıştır. Bireyin istekleri ile toplumun kuralları arasındaki çatışmaları içeren öyküler oluşturmuş ve bu öykülere verilen tepkilerden ahlak gelişiminin düzeyini tesbite çalışmıştır. Freundlich ve Kohlberg, alt sosyoekonomik gruptan gelen erkek ergenlerle ilgili bir çalışmada, suçluların yüzde 83'ünün ve suçlu olmayanların yalnızca yüzde 27'sinin alt gelişim aşamasında olduklarını belirlemişlerdir(18).

Piaget de, Kohlberg gibi, ahlaki bir gelişmenin varlığını savunmuş ve bunun iki aşamada gerçekleştiğini belirtmiştir(7).

Sutherland'ın "aykırıların birleşmesi" görüşüne göre; suçluluk davranışı, karşılıklı ilişki süreci içinde diğer insanlarla birlikte olma sonucu öğrenilir. Bir kişi, yasanın ihlali-ne uygun olan tanımlamaların, yasanın ihlali-ne uygun olmayan tanımlamalardan fazla olması nedeniyle suçlu olur(15). Dolayısıyla kişiler, suçlu modellerle ilişki içinde olduklarından, suç karşıtı modellere sahip olmadıklarından suçlu duruma düşerler(1).

Bandura, en önemli öğrenme mekanizmasının gözlem suretiyle öğrenme olduğunu belirtmekte ve saldırgan davranışa yönelik olarak ailenin, alt kültürün ve sembolik modellerin etkisinden bahsetmektedir(7).

Sosyal Damgalama kuramına göre; polis, mahkemeler ve bütün toplumsal kurumlar kişiyi suçlu olarak damgalamakta ve bu sebeple kişi kendisini suçlu olarak hissetmeye

başlamaktadır. Böylece damgalama süreci kişinin suç yolunda ilerlemesini sonuçlandırmaktadır(4).

2.3. Kişilik

2.3.1. Kişiliğin tanımı

Psikolojide kişilik, kapsamı en geniş olan bir kavramdır. Kişilik bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terimdir. Bununla beraber, dikkate değer bir husus, kişiliğin kendine özgü ve ahenkli bir bütün olmasıdır(19). Diğer bir deyişle kişilik, bireyin davranış ve düşünüş özelliklerinin, ilgilerinin, ruhsal durumlarının, yeteneklerinin organize olmuş bir bütünleşmesidir(20).

Kişilik, bir insanı başkalarından ayıran bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bütünü olarak değerlendirilmiştir(21). Çevre ve kalıtımın ürünü olarak kişiliğin kapsamı herhangi bir duruma yapılan bir davranış olarak daima eş olmayan ve kesin bir vasıf taşır(22). Aynı zamanda kişilik, bir insanın çevresine uyum sağlamak amacıyla yaptığı davranışların bütünü olarak da tanımlanmaktadır(21).

Allport, felsefe, teoloji ve psikolojiden kaynaklarını alan aşağı yukarı 50 kişilik tarifi vermektedir(23).

İngilizce'de karşılığını "personality" olarak bulduğumuz bu terim, Yunanca "persona" sözcüğünden gelmektedir ve eski Yunan tiyatrosunda aktörlerin kullandığı "maske"

anlamını taşımaktadır. Oyuncular, yüzlerine taktıkları maskelerle kişiliklerine büründükleri tipleri canlandırmaktaydılar. "Persona" sözcüğü daha sonraları aktörün kendisini ifade etmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır(24).

Kişilik bir taraftan başkalarına gösterilmek üzere şekillendirilen persona, diğer taraftan bu personanın (maskenin) altında yer alan asıl benlikten oluşur. Bu ikilik çeşitli ifadelerle belirtilmiştir. *William James*, sosyal-ben (moi-social), *Jung* ise persona sözcüğü ile herkesin sosyal bir yönüne işaret etmişlerdir. *Freud*, süperegö (üst-ben) ya da ideal-ben, *Karen Horney* ise mükemmel görünme ihtiyacından doğan facade kelimesi ile kişinin değer yargılarının bu kavramlarda ifade bulunduğunu belirtmişlerdir(20).

Psikologlara göre kişilik, bireyin özel ve ayırıcı davranışlarını içermektedir. Özeldir, çünkü bireyin sıklıkla yaptığı ya da en tipik davranışlarını temsil eder. Ayırdedicidir, çünkü bu davranışlar kişiyi başkalarından ayırır(25).

Davranışın farklı olmasında, farklı davranış biçimi göstermede önemli rolü olan kişilik katmanları şunlardır:

- En alt katmanda kişiliğin bedensel nitelikleri bulunur.

- İkinci katmanda bedensel ve ruhsal yapının oluşmasında, gelişmesinde önemli rol oynayan, iç salgı bezlerinin işlevi bulunur.

- Üçüncü katmanda kişiliğin oluşup gelişeceği ruhsal yapının temelini oluşturan zekâ vardır.

- Dördüncü katmanda yaşam gereksinimlerini karşılamaya yönelik içgüdü ve dürtülerden oluşan güdüler yer alır.

- Beşinci katmanda güdülerden kaynaklanan duygulanım ve coşku alanı vardır. Bu katmanın kişiye özgü özelliklerine huy (mizaç) adı verilir.

- Altıncı katmanda kişiliğin benliği bulunur.

- Yedinci katmanda kişiliğin dışarıya yansıyan, başkaları tarafından algılanan, değerlendirilen duyguları, düşünceleri, tutumları, davranışları, hareketleri ve eylemleri vardır.

- Sekizinci katmanda kişiliğin dışarıya yansıyan özelliklerinin toplum değerleri, kuralları ve ahlâk açısından değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan karakter vardır. Bu katman kişiliğin benimsediği değer yargılarının başkaları tarafından değerlendirilmesi sonucu oluşur.

- Dokuzuncu katman kişinin kendini olduğu ya da olmak istediği biçimde kabullenmesi ya da kabul ettirmesi, kişiliğinin gerçekliğini kanıtlaması, kendini varlaması için başvurduğu yöntemler, yollar, bu amaç uğrunda harcadığı çaba ve ortaya çıkardığı ürünlerden meydana gelir.

- Onuncu katmanda kişi, kişiliğini oluşturan öteki katmanların bilincinde olarak, akıp giden zaman içinde evrendeki yerini ve değerini saptar.

Kişiliği oluşturan bu katmanlar kısaca bedensel, ruhsal ve toplumsal olmak üzere üç grupta toplanabilir. Her katman arasındaki sürekli iletişim ve etkileşim sonucu, kişilik bir bütün olarak ortaya çıkar(26).

Kişiliğin gelişmesinde etkili olan bir kısım temel etken-

ler bulunmaktadır. Bunlar; fizik yapı, mizaç, yetenekler, ilgiler ve değerler, sosyal tutumlar, anlatım ve davranış şekli, karakter gibi etkenlerdir(27).

Mizaç ya da huy, günlük yaşantı içinde kişiye özgü belirli duygusal tepkilerin nitelik ve nicelik bakımından değişmesidir. Çabuk kızmak, sıkılmak, öfkelenmek, neşelenmek, hareketli ya da hareketsiz olmak vb. bireylere göre değişen mizaç özellikleridir(21).

Otonom sinir sisteminin özelliği ve iç salgı bezlerinin az veya çok çalışması gibi kalıtımla gelen fizyolojik özellikler "mizaç"ı meydana getirir(20). Bu bakımdan mizaç eskiden beri kişiliğin açıklanışında temel bir yol olarak kabul edilmiştir. Bugün iç salgı bezlerinin insan davranışlarını etkisi altında bulundurması olarak kabul edilen mizacın, insan kişiliğindeki yeri ölçülmektedir. Kişinin sinirli-uysal, aceleci-ağır, hassas-duygusuz, heyecanlı-sakin olarak nitelenen davranışlarının iç salgı bezleri tarafından kana karışan hormonlarla ilgili olduğu yapılan araştırmalarla anlaşılmıştır(27).

Karakter ise, ferdin kişiliğinin gelişmesindeki ahlaki ve iradi yöndür. Ferdin davranışlarına ahlaki ve iradi yönden bakıldığı zaman bunların değişmez ve sağlam prensiplere göre işleyişine karakter denilmektedir(27). Yani karakter, insanın içinde yaşadığı çevrenin toplumsal değerlerinden ve ahlak kurallarından oluşmakta ve değerlendirilmesi de bunlara göre yapılmaktadır(21).

Karakterin kelime anlamı, bir şeyi kazarak, oyarak biçim vermektir. Karakter çevrenin birey üzerinde değişmesi güç izler bırakması sonucu oluşur. Karakter üzerinde toplum ve fizik çevre etkisi görülmektedir. Fizik çevre etkileri yaşanan yöredeki iklim ve doğa şartlarından kaynaklanır. Toplumsal çevrenin etkisini, öğretim, eğitim, aile, okul, meslek gibi kurumların koşulları gerçekleştirir(20).

Kişiliğin bir dış, bir de iç yapısı vardır. Kişiliğin dış boyutları, insanın fiziki, becerileri, yetenekleri, bazı huyları ve davranışları gibi, ölçüye gelen ve herkesin görebileceği özelliklerini kapsamaktadır. Kişiliğin iç boyutları ise, bireyin güdüsel ve duygusal eğilimlerini, kendisini tanımasını sağlayan fikir ve tutumların meydana getirdiği sistemi ve dürtüleri, duygulara ve eylemlere yol açan bilinçli ve bilinçsiz eğilimlerin tümünü kapsamaktadır(28).

Kişiliğin iç, öznel, dışa yansımayan yanı yorumlanarak, nesnel, dışa yansıyan yanıysa ölçülerek anlaşılmalı çalışılır. Kişiliğin öznel ve nesnel yanları arasındaki uyum ve tutarlılık, güçlü ve sağlıklı kişiliğin temelidir(21).

2.3.2. Kişiliğin gelişimi

Kişilik birbiriyle birleşmiş, organik bir bütün meydana getirmiş elemanlardan meydana gelmiştir. Bu elemanların bir kısmı kişinin kalıtsal özellikleri ve biyolojik yapısıyla, bir kısmı öğrendikleri ve sonradan alışkanlık haline getirmiş olduğu davranış şekilleriyle, karşılaştığı ve çözmek zorunda kaldığı hayat problemleriyle, toplumun etkisiyle

ilgilidir(27).

Kişilik yapısı, bir kişinin vücut yapısında ve fonksiyonlarında kalıtım ve çevre şartlarının ortak sonuçları olarak meydana çıkar, çocuğun anatomisi, fizyolojisi ve sinir sistemi üzerinde etki yapan sosyal ve kültürel şartlar onun kişiliğinin belirlenmesinde önemli rol oynarlar(29).

2.3.2.1. Biyolojik etkenler

Biyolojik etkenler; kalıtım, endokrin etkenler, fizik yapı ve sinir sistemi etkileridir.

Bir canlının kendinden önceki, kan akrabalığı ilişkisi içinde bulunduğu kuşaklardan kendisine bazı özelliklerin geçmesi kalıttır. Genler yoluyla geçen bu özellikler biyolojik ve fizik nitelikli olduklarında açıkça kalıtıma bağlıdır ve bir biyolojik kalıtım sözkonusudur. Bu biyolojik kalıtımın yanı sıra bazı psikolojik özelliklerin de kalıtımla geçtiği söylenebilir. Zekâ durumu, duygusal yatkınlık (temperament), algı keskinliği bunlardan sayılabilir(30).

Doğuştan olan ya da sonradan ortaya çıkan gelişme eksikliklerinin, bedensel ve ruhsal bozukluk ve sakatlıkların, hastalıkların, alışkanlıkların nedenleri arasında kalıtımın önemli bir yeri vardır(21).

Endokrin salgılarının bedensel ve ruhsal yaşamımız üzerinde ne denli önemli bir etkide bulunduğu bugün açıkça bilinmektedir. Endokrin çalışma bozuklukları bedensel dengeyi bozmanın yanı sıra ruhsal dengede de önemli oynamalar

ve bozukluklar meydana getirebilmekte ve süreklilik derecelerine göre kişilik yapısı üzerinde kararlaştıracı birtakım roller de oynamaktadırlar(30).

İnsan davranışlarının iç salgı bezlerinin etkisi altında kalması demek olan mizaç ve bunda etkili olan hormonlar soyaçekimle yakından ilgilidir(27).

Adrenalin salgısının artışının canlı, atak, heyecanlı ve uyanık bir kişilik hali doğurduğu, adrenal ve hipofiz bezlerinin çalışmasındaki bozukluğun tüm duygusal yaşamın yanısıra cinsel işlevler üzerine de etkide bulunduğu bilinmektedir. Tiroid salgısının artışı uyanıklık, canlılık, sinirlilik yaratırken, azalışı da durgunluk, yavaşlık ve zekâ geriliğine yol açmaktadır. Cinsel organlardaki cinsel salgı bezlerinin işlev bozukluklarının da fizik görünümün yanısıra ruhsal kişilikte de anormalliklere yol açtığı bilinen gerçeklerdendir(30).

İnsanın fizik yapısının, yani beden yapısının, kişilik durumları ile ilgisi eskiden beri dikkatleri çekmiş ve tarihin eski çağlarından beri insanları, buna göre değerlendirme eğilimleri olmuştur(30). Kişiliğin önemli bir yanını oluşturan mizaç üzerinde duran ve mizacın beden yapısından ve kimyasından etkilenişine göre kişiliği tiplere ayıran Hippocrates olmuştur. Beden yapısının kişilikle olan ilişkisi özellikle fizyolog, ruhbilimci ve ruh hekimlerinin üzerinde en çok durdukları konulardan biri haline gelmiştir. Böylece insanları beden yapılarına göre tiplere ayırma akımı başlamıştır(21).

Ruhsal işlevlerin doğrudan ya da dolaylı olarak sinir sistemiyle yakın ilişkileri bulunmaktadır. Algı, zekâ, iletişim, öğrenme, bellek, düşünme, bilinç gibi işlevlerde merkez ve periferik sinir sisteminin yadsınmaz bir rolü bulunmakta ve sinir sisteminin işleyiş biçimine göre de bu yeteneklerin niteliğinde değişiklikler olmaktadır(30).

2.3.2.2. Sosyal etkenler

Yakın çağın düşünce akımında büyük etkisi olan Auguste Comte ve onu izleyen düşünürler, kalıtımla bedensel olarak gelen ve kuşaktan kuşağa aktarılan özellikler yanında, insanın içinde gelişip yetiştiği aile, çevre ve toplumdan gelen etkilerin kişiliği oluşturduğunu kabul etmişlerdir(21).

Kişiliğin biçimlenmesinde en önemli çevresel etken ailedir. Aile, özel davranışların kazanılmasında rolü olan övgü ve cezaların kaynaklandığı ve kullanıldığı başlıca ortamdır. Ayrıca, özellikle ilk çocukluk yıllarında gözleyerek öğrenme eğitimi için gerekli olan model ya da örnekleri sağlar(25).

İlk sosyal çevre olan aile çevresinden sonra okul çevresi, din kuruluşlarıyla ilgili çevre, spor klüpleri, oyun, arkadaş ve mahalle çevreleri de kişiliğin oluşumunda belli ölçüde etkin olabilirler(30).

Toplumsal örfler, gelenekler, alışkanlıklar, inançlar, kanun ve nizamlar ve ahlâk gibi etkenler de kişiliğin oluşumunda rol almaktadırlar(27).

2.3.3. Kişilik bozuklukları

İnsan davranışının sağlıklı ve hastalıklı görünüşleri, özellikle bireyin kişiliğine bağlıdır. Denilebilir ki, insan davranışları kişiliğin sağlıklı ya da hastalıklı biçimde dışa vurumudur(26).

İnsanda bütün kişilik yapılarının ve değişikliklerinin premorbid olarak değişik ve çok yönlü hastalık belirtilerini taşıdığı ve sakladığı bilinmektedir. Kişilik bozuklukları, hastalık hududu içine girmeyen, ancak hastalığa sebep olacak materyali statik veya dinamik biçimde içinde bulunduran ve şartlar uygun olursa hastalığa dönüşebilecek potansiyelde karmaşık psiko-fizyolojik sistemlerdir(31).

Kişiliğin değişik tanımları ve çok boyutlu anlatımları vardır. Bunlar arasında her tanımın içerdiği genel değerlendirme ölçütlerini kullanarak kişiliği tanımlarsak: "Kişilik bütün biyolojik yeteneklerin, içtépilerin, eğilimlerin, içgüdüsel ve kazanılmış dürtü ve yatkınlıkların, eğitim, öğrenim yoluyla bireye özgü gelişimlerin, bir insanı başkalarından ayıran tutum ve davranışların bütünüdür". Kişilik bozukluğu, bu bütünün işleyişindeki bozulmalar olarak anlaşılmalıdır. Ancak, bütünün işleyişindeki her bozukluk kişilik bozukluğu değildir. Kişilik bozukluğunu diğer davranış bozukluklarından ayıran, bu durumdaki bireyin kendi kişiliğindeki bozuklukları benimsemesi, bunların tedavisini düşünmemesidir(26).

İnsanın öznel huyları, tutumları ve karakter özellikleri

ile belirli karakteristik davranış, düşünüş ve duygudurum patternleri bireyin sevmek, çalışmak, yaşamdan haz almak, toplum içinde uyum sağlamak yeteneklerini bozduğu zaman kişilik bozukluğundan söz edilir(32).

Kişilik bozukluklarında, kişinin normal olmayan davranışları çevresindekileri rahatsız eder, fakat kişi bu anormal davranışları yaptıkça haz duyar(26).

Bu kişilerin yaşamları boyu devam eden ve süreklilik gösteren uyumsuz davranışlarına rağmen, onlar yaşamlarındaki gerilimli ve hoş olmayan durumlarla kendi davranışları arasındaki bağlantıyı göremezler. Sürekli olarak çevreden, olumsuz koşullardan yakınırırlar. İşledikleri suçlar için dahi başkalarını ve başlarına gelen olumsuz olayları ve durumları neden olarak ileri sürerler(32).

Tüm kişilik bozukluğu gösteren kişilerin ortak özellikleri, belirli bir kararı verirken başka seçeneklerinin bulunmadığı ve olayların kontrolünün kendilerinde olmadığı şeklindeki yorumlarıdır. Bu patolojik savunma mekanizmasına "eksternalizasyon" denilir. Bu biçimdeki patolojik savunma hastanın çok zayıf kalan ben saygısını korumaktadır(32).

Kişilik bozukluklarının kökeninde, ego (benlik) ile çevre arasında bir çatışma vardır. Oysa nöroz ve psikozlarda, ego ile id (altbenlik) ve süperego (üstbenlik) arasında çatışma ya da kopma vardır. Bu nedenle kişilik bozukluğu öncelikle insanlararası ilişkilerde kendini gösterir(26).

Kişilik bozukluğu gösteren kişiler pekçok çocukça şursuz dürtülerini ego'larının içine kabul etmiş bulunduklarından, onlardan rahatsız olmayıp herhangi bir anksiyete duymazlar(12).

Kişilik bozukluklarındaki temel bulgular şunlardır:

- Yaşam biçimi olarak süreklilik gösteren uyumsuz davranışlar,
- Yaşamın çeşitli durumlarını esnek olmayan rijid bir biçimde algılamak ve yorumlamak,
- Yaşam boyu devam eden ve kronik bir süreklilik gösteren kişisel problemler ve öznel sıkıntılar ve bunların belirli bir pattern göstermesi,
- Çok sayıda kişisel, sosyal ve fiziki problemler ve bunların eksternalize edilmesi
- Psikotik bulgu olmaması,
- Belirli psikonevrotik bir hastalık grubuna girmemesi(32).

Bu genel anlatım çerçevesinde kişilik bozuklukları şunlardır:

1- Yetersiz Kişilik:

Bu kişiler, dış âleme karşı vermekte oldukları zayıf ve yetersiz cevap ve davranışlar ile kendilerini belli ederler. Gerek zekâ gerekse uzvi bakımdan bâriz bir kusur gösterme-

melerine rağmen sosyal, meslek, emosyonel ve kişisel hayatlarında daima gerilik, zayıflık, hayatın ikinci planında kalış görülür(33).

Bu kişilerin hayata karşı hakiki bağlılıkları, zevkleri, heyecan ve şevkleri olmayıp karşılaştıkları hayat problemlerini tam ve kesin yollarla çözemezler, başarılı olamazlar. Bunlarda sosyal vicdan gelişmemiştir. Tatsız, kuru, sinmiş, heyecan ve ilgi ufukları dar, silik hayatlarına devam ededurlar(33).

2- Şizoid Kişilik:

Bunlar kendi özel dünyalarında yaşama eğilimindedirler. Başkalarıyla kolay ilişki kuramazlar. Ruhsal alış-verişleri yüzeyseldir. Duygusal küntlük gösterirler. Zengin hayal dünyaları vardır. Çabuk kırılırlar. Çevrelerinde "egsantrik" etki uyandırırılar. Teatral jestler, mimikler ve seslerle ilk karşılaştıkları insanları olumlu yönde etkilerler. Fakat hiçbir davranışlarında sürekli bir içtenlik ve tutarlılık yoktur(26).

3. Paranoid Kişilik:

Paranoid kişilik bozukluğu gösterenler, insana uzak ve şüpheli, aşırı gururlu ve soğuk görünümündedirler. Diğer insanların kendilerine zarar vereceği veya hile yapacağı şeklinde paranoid düşünceleri vardır. Bu şüpheli tutumları uzun süreli ve bütün yaşam işlevlerinde belirgindir. Yetersiz ve uyumsuz davranış patternleri gösterirler(32).

4. Siklotimik (affektif) Kişilik:

Bunlar psikoza varmayan geniş açılımlı duygulanım dalgalanmaları gösterirler. Çoğunlukla canlı, neşeli, konuşkan ve dışa dönüktürler. Fakat bu canlılığın arkasından durgun, neşesiz bir duruma girerler. İnsanlardan kaçarlara. Ters, öfkeli ve inatçı olurlar. Yaşamdan giderek tad alamaz olurlar, başarı ve becerilerinde düşme görülür. Aşırı biçimde bir duygu-durumundan diğerine geçerler(26).

5. Pasif-agresif Kişilik:

Bu tür kişilik, şahsiyetteki agresif ve pasif elementlerin bozukluğu sonucu son derece çocuksu ve olgunlaşmayan bir duygu ve davranış temeli üzerinde kuruludur.

Ya zavallı, ümitsiz, yardıma muhtaç ve tamamiyle diğerlerine bağı, etraftakilerden herşeyi beklemesine rağmen kendisinden birşey vermeyen pasif-bağımlı tip; veya pasif tarzda oluşan karşı koyma ve isyankâr mukavemet hali, dikkafalılık, ısrarcılık ile kendisini gösteren pasif-agresif tip; veyahut kendi öz yakın çevrelerine karşı gösterdikleri açık ve şiddetli agressivite, kızgınlık halleri, impulsivite, yıkıcı davranış gibi psikopatik davranışı andıran tutuma rağmen dış çevrelerine tam tersine nazik, terbiyeli, yumuşak bir yaşantı sürme ile beliren agresif tip oluşur(33).

6. Kompulsif (Anankastik) Kişilik:

Bu kişilik yapısında olanlarda süperego fonksiyonlarının şiddetli cevapları görülür. Katı, titiz, teferruatçı, formal, esnekliği olmayan kimselerdir. Tutuk ve aşırı bastırıl-

mış davranışlı, mükemmeliyetçi ve her olayda şüphe payı ayıran, endişeli insanlardır. Aşırı bir sorumluluk duyguları yanında kanunlara ve kurallara çok düşkün ve itaatli olurlar(34).

7. Histerik (histrionik) Kişilik:

Bu kişilik yapısında çocuksu bir egosantrizm, etrafın ilgisini çekme, kendisinin etrafına hiçbirşey vermemesine rağmen etrafından daima almak istemesi temeli üzerinde kurulu bir duyuş ve yaşam tarzı kendisini belli eder(33).

Bunlar içinde bulundukları durumla orantısız biçimde dramatik, teatral tepkiler gösterirler ve kolayca telkine kapılırlar(26).

8. Psikopatik (sosyopatik, eksplosif) Kişilik:

Kişilik yapısında egosantrizm, hedonizm, mesuliyet hissi kaybı, devamlı ve sınırsız olarak hiçbir şey vermeden daima alma, fevri hareket, ölçüsüz ve frenlenemeyen hiddet, impuls kontrol kaybı, düzen ve kaideye karşı gelme, suç teşkil eden girişimlerde bulunmaktan zevk alma, sahip olmadıkları ünvan ve sıfatları kullanarak karşılarındaki kimseleri aldatma, menfaatleri aleyhine olsa dâhi sırf suç işlemiş olmanın zevki için kriminal aktlarda bulunma gibi hususlar daima ön planda bulunur(33).

Henderson psikopatinin üç alt grubunu tarif etmiştir:

- 1- Özellikle agresif olup gerek kendisine ve gerekse başkalarına karşı şiddet gösterilerinde bulunan tip-

ler,

- 2- Yetersiz ve pasif tipler (hırsızlar, yalancılar, dolandırıcılar gibi),
- 3- Yaratıcı, intellektüel, dâhi tipler(35).

Psikopatların agresif olarak adlandırılan tipleri, alışılmışın ötesinde düşmanlık taşırlar ve bu düşmanlıklarını dışarıya gösterme eğilimleri çok yüksektir. Bu nedenle daha şiddet dolu suç işlerler. Egoist ve impulsif olan agresif psikopat, başka insanların hak ve ihtiyaçlarına aldırmaz etmez, istediğini anında almak ister(36).

Bu kişiler sosyal kurallara uymazlar. Deneyimden yararlanmalarına ve gerçeğe uymalarına engel olan, psikolojik yetersizliğe bağlı heyecan dengesizliği içindedirler(37).

Sosyopatların ağır davranış bozuklukları, acımasızca saldırganlık, soygun, terör, hırsızlık, değişik cinsel sapıklıklar, dilencilik, yalancılık, fahişelik gibi, toplumun dışladığı davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır(26).

Psikopat kişiliğinin nedenleri üzerinde yapılan araştırmalarda bu davranış bozukluğu türlü yönleriyle incelenmişse de ortak bir görüş geliştirilememiştir. Eysenck, psikopat kişinin normal bireye oranla daha yavaş koşullanabildiği ve bu nedenle toplumsallaşamadığı görüşünü öne sürmüştür. Kriminel psikopatlar üzerinde yaptığı araştırmada Hare, bu kişilerin uyarlama düzeyinin normal insanlara oranla düşük olduğunu, bu nedenle aşırı bir uyaran gereksinimi içinde

olduklarını ve sürekli olarak heyecan verecek olaylar aradıklarını saptamıştır(10).

Bazı araştırmacılar ise, yaşamın ilk yıllarında anne sevgisizliği ya da çevresel koşulların yetersizliği gibi nedenlerle, normal toplumsallaşma için gerekli yaşantılardan yoksun kalmanın psikopat kişiliğinin oluşumunda başlıca etmen olduğu kanısındadırlar(10).

2.4. H.J.Eysenck'in kişilik görüşü ve boyut kavramı

H.J.Eysenck 1916 yılında Almanya'da doğmuştur. 1934 yılında İngiltere'ye yerleşmiştir. Londra Üniversitesinde psikoloji profesörü olmuştur. Başlıca deneysel araştırmaları kişilik alanındadır. 300'den fazla makalesi ve birçok kitabı bulunmaktadır(9,38).

Kişilik yapısına yeni, çağdaş ve günümüzde de geçerliliğini sürdüren yaklaşım *Eysenck* tarafından yapılmıştır(21).

Eysenck'e göre, kişilik bazı temel boyutların tesbiti ile teşhis edilebilir. Bu görüşten hareketle *Eysenck*, kişiliğin üç temel faktörle tanımlanabileceği sonucuna varmıştır. Bunlar: Extraversion (Dışadönüklük), Nörotizm ve Psiko-tizm'dir. *Eysenck*, bu boyutlar üzerinde kişilerin puanlarının bilinmesi halinde, onların diğer karakteristiklerinin de tahmin edilebileceğini iddia etmiştir(39).

Eysenck, kişilikle ilgili kapsamlı teorisinin gelişiminin ilk yıllarında (yaklaşık olarak 1947'den 1967'ye kadar) kişilikle ilgili sadece iki boyut öne sürmekteydi: Dışa dönüklük (extraversion) ve Nörotizm. Daha sonraları buna üçüncü bir boyut olan Psikotizm'i eklemiştir(15).

Kişilik ile ilgili çalışmalar, genel olarak sonunda bir kişilik sınıflandırmasına varır. Sınıflandırma "tip" ya da "boyut" görüşüne göre yapılabilir. Bu sınıflandırmalardan biri olan "kişilik tipleri" görüşüne göre, herkes mutlaka belli tiplerden birine girer ve girdiği tipin bütün özelliklerini taşır. Bu görüşe göre insanlar arasında nitelik farkları vardır. Örnek olarak; kişilikte içedönüklük-dışadönüklük şeklinde ikili bir sınıflandırma yapılmışsa, insanlar ya tamamen içe dönüktür ya da tamamen dışa dönüktürler, ara tipler, karışım yoktur(17).

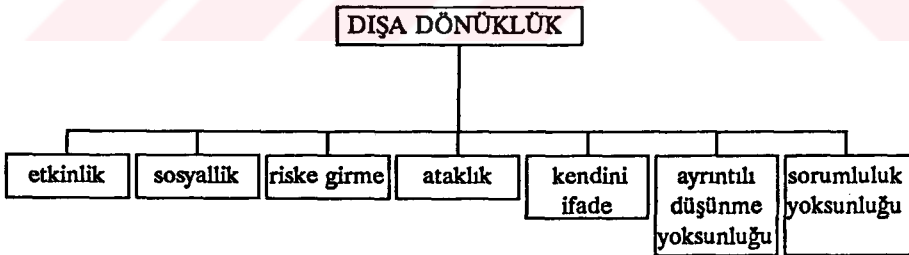
Tipolojik model, kişilik araştırmalarında yıllar önce terkedilmiş bulunmaktadır. Bunu boyut modeli takip etmiştir(15).

Boyut görüşüne ya da vasıf anlayışına göre; insanlar, belli bir "A" noktasından belli bir "B" noktasına kadar uzanan düz bir çizginin herhangi bir yerinde bulunabilirler. Herhangi bir vasıf, tıpkı boy ve zekâ gibi, bütün insanlar arasında ortaktır. Yalnız insanlar bu vasfa çeşitli derecelerde sahiptirler. Dolayısıyla insanlar arasında nitelik farkı yoktur, sadece nicelik farkı vardır. "Tipik tip" yoktur. Tipik tip soyut bir kavramdan ibarettir. İnsanlar o düz çizginin

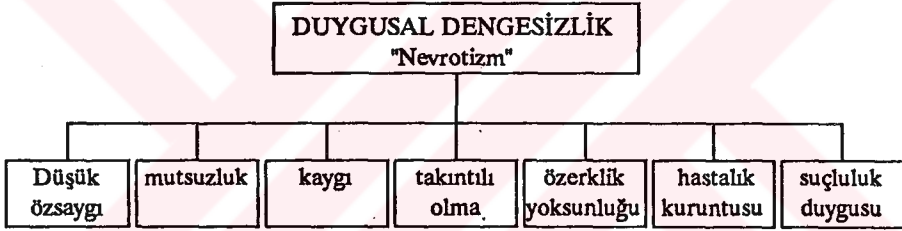
iki uç noktasına, yani soyut olarak düşünebileceğimiz "tipik tip"e çeşitli yakınlıklarda olabilirler(17).

Eysenck, kişinin belli şekilde davranışta bulunma eğilimlerinin kümelenmesi sonucunda "vasıf"ların, vasıfların kümelenmesi sonucunda da "tip"lerin ortaya çıktığını belirtir. Örneğin; etkinlik, sosyallik, riske girme, ataklık, kendini ifade etme, ayrıntılı düşünme yoksunluğu, sorumluluk yoksunluğu gibi vasıfların biraraya gelmesi sonucunda dışadönüklük ortaya çıkmaktadır. Yani dışadönüklükte tüm bu nitelikler içiçedir ve birbiriyle ilişkilidir. Dışadönüklüğün bir tip olarak nitelendirilmesi mümkündür; ancak bu sözcüğün çağdaş kullanımı, herkesin ya dışadönük ya da içe dönük olduğunu göstermez. Bu terim iki ucu ifade eder ve insanlar, çoğu bu uçların ortasına yakın bir yerde olmak üzere her yerinde bulunabilirler(40).

Eysenck tip ile vasıf kavramları arasındaki ilişkiyi şöyle bir grafikte açıklamaktadır(40):

Eysenck'in öne sürdüğü ikinci tip kavramı "Nevrotizm"dir. Bu kavramın duygusallık, uyumsuzluk ya da dengesizlik olarak da adlandırılabilceğini ifade eden *Eysenck*, sözü edilen tipin düşük özsaygı, mutsuzluk, kaygı, takıntılı olma (obsesyon), özerklik yoksunluğu, hastalık kuruntusu (hipokondri), suçluluk duygusunu kapsayan vasıflardan oluştuğunu göstermektedir. Ona göre, bu vasıflar arasındaki ilişkilerin çok iyi olmadığı muhakkaktır; ancak bu vasıflardan birine yüksek puan veren insanların diğerlerine de yüksek puan verme eğiliminde olduğu kuşkusuzdur. *Eysenck*, Nörotizm (duygusal dengesizlik) kavramını ve içerdği vasıfları aşağıdaki şekilde göstermektedir(40):

Eysenck, kişiliği önce psikometrik yöntemlerle anlamaya çalışmış, elde ettiği sonuçları faktör analizi denilen özel istatistik metodlarla değerlendirmiştir(17).

Faktör analizinin ana fikri, kişilik testindeki itemler arasında birbiri ile yüksek, düşük veya hiçbir korelasyon göstermeyen itemleri keşfetmektir. Birbirleri ile aralarındaki korelasyonun seviyesine göre kümeleşen itemler, daha sonra aralarındaki ortak noktaların neler olduğunun tesbiti

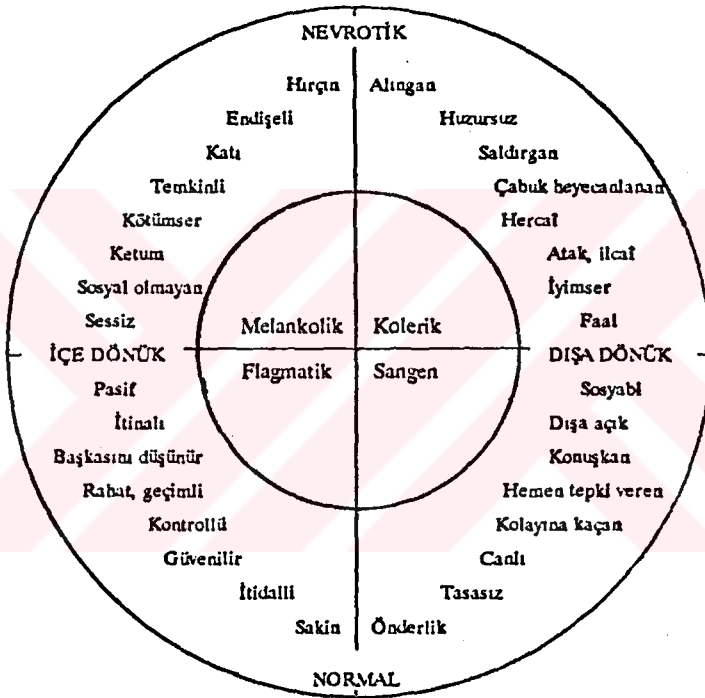
için yeniden ele alınır(41). *Eysenck*, bu metodu kullanarak birbirleriyle ilişkili olan belirli kişilik özelliklerini gruplandırmış ve böylece temel kişilik boyutlarını oluşturmuştur(39).

Bir Yunanlı doktor olan *Galen* dört kişilik tipi tarif etmiştir: 1- Melankolik (duygulu mizaç), 2- Kolerik (sinirli mizaç), 3- Flegmatik (ağır kanlı mizaç), 4- Sangen (tez canlı mizaç). Alman filozofu *İmmanuel Kant* ve Alman psikolog *Wundt* da bu görüşü desteklemişlerdir. *Eysenck*, kişilik teorisini, *Galen*, *Kant* ve *Wundt*'ın görüşlerine dayandırmaktadır(9).

Eysenck, çalışmaları sonunda birbirinden bağımsız iki boyut ayırd etmiştir. Her biri ikişer kutuplu olan bu iki boyutla, insan kişiliğinin büyük ölçüde açıklanabileceği inancındadır. Bu boyutlardan birinin bir kutbunda içedönüklük, öbür kutbunda dışa dönüklük vardır. İkinci boyutun bir kutbunda normallik, diğer kutbunda nevrotiklik bulunmaktadır. İnsanlar, birbirine dikey olarak çizilen bu iki boyutun arasında herhangi bir noktadadır, hangi noktada olduklarını ise testlerle bulmak mümkündür(17).

Eysenck'e göre, bu iki boyut arasında bir korelasyon yoktur, onun için birbirine dikey olarak çizilirler. Aralarında ise, faktör analizi ile ortaya çıkarılmış ve gene faktör analizi ile sıraları belirlenmiş birtakım vasıflar sıralanmaktadır(17).

Aşağıdaki şekilde bu boyutlarla *Galen-Kant-Wundt*'un ortaya attığı dört mizaç arasındaki yakın ilişki görülmektedir(40).

Bu şekilde dışadönüklük ve içedönüklük, normallik (duygusal denge) ve nevrotiklik (duygusal dengesizlik) eksenleri, dört çeyrek daireyi belirler. Bu çeyrek daireler dengesiz-dışadönükler, dengesiz-içedönükler, dengeli-dışadönükler ve dengeli-içedönükler gruplarını oluşturmaktadır. Daire içlerine, her çeyrek dairenin bazı belirgin nitelikleri yazılmıştır. Ortadaki çeyrek dairelerin içine ilgili oldukları Yunan tiplerinin adları yazılmıştır. Özetle; melankolikler (duygulu mizaçta olanlar) dengesiz-içedönüktür; kolerikler (sinirli mizaçta olanlar), dengesiz-dışadönüktür; flegmatikler (ağırkanlı mizaçta olanlar) dengeli-içedönüktür ve sangenler (tez canlı mizaçta olanlar) dengeli-dışadönüktür(40).

Dışadönük kişiler; sosyal, dış dünyadaki olaylara dönük ve yeniliklerden zevk alırken, içedönük kişiler sessiz, ciddi ve iç dünyalarında olup bitenlere önem verirler. Dengeli (normal) kişiler çevrelerine daha iyi uyum sağlamış oldukları halde nevrotik kişilerin uyumları aksaktır(41). Ayrıca "Nevrotiklik" ucundaki tipik tipin heyecanları değişikdir, kuvvetlidir, kolay uyarılır, hırçındır, alıngandır, endişelidir, huzursuzdur; "Normallik" ucundaki tipin heyecanları dengelidir, daha zor uyarılır, sakindir, soğukkanlıdır, tasasızdır, güvenilir bir insandır(17).

Eysenck'e göre tipik bir dışadönük, sosyaldır, eğlenceli toplantılardan hoşlanır, birçok arkadaşı vardır, konuşmak için insanlara ihtiyaç duyar, kendi başına okumayı ve çalışmayı sevmez, heyecan duymak ister, sonu emin olmayan

işlerde şansını denemekten kaçınmaz, o anda içinden geldiği gibi hareket eder, genel olarak impulsif bir kişiliktir; şakadan hoşlanır, hazırcevaptır, değişiklikten hoşlanır, gamsız, iyimserdir, gülmeyi, eğlenmeyi sever, hareketlidir, saldırganlığa ve fevri olmaya eğilimlidir, duygularını sıkı kontrol altında tutamaz ve her zaman güvenilir bir insan değildir(9).

Tipik bir içedönük ise, sessiz, içekapanık bir insandır, kendini çok inceler, insanlardan çok kitaplardan hoşlanır; çok yakın arkadaşlarının yanında olmadığı zamanlar ağırbaşlı ve mesafelidir. Gelecekle ilgili plan yapma eğilimi vardır ve anlık zevklere güvenmez, heyecandan hoşlanmaz, günlük yaşamın konularını uygun bir ciddiyetle değerlendirir ve iyi biçimlenmiş bir hayattan hoşlanır. Hislerini yakın kontrol altında tutar, nadir olarak saldırganlaşır ve fevri değildir. Ahlaki standartlara önem veren, bir anlamda kötümser ve güvenilir bir insandır(9).

Eysenck, normal içedönük ve normal dışadönük tariflerinden başka, nevrotik-içedönük ve nevrotik-dışadönük tipleri de tarif eder. *Eysenck*'e göre, nevrotik-içedönük, anksiyete, depresyon ve obsesyon semptomları göstermeye eğilimlidir, sinirli ve alıngandır, duyguları kolay incinir, aşağılık duyguları vardır, sosyal olay ve toplantılarda arka planda kalır, uykusuzluk çeker, titizdir, yaptığı, başardığı işleri küçümser(17).

Nevrotik-dışadönük ise, histeri semptomları göstermeye eğilimlidir, ters huylu ve keyifsizdir, ağırları-sızıları vardır, yaptığı işleri, başarılarını gözünde çok büyütür, çabuk hareket eder, fakat titiz değildir(17).

Eysenck'e göre, suçlular kolerik (sinirli) çeyrek daire-sinde, nevrotikler ise melankolik (duygulu) çeyrek dairesindedir. Bu iki grup, görünüşe göre hemen hemen eşit ölçüde duygusal olarak dengesizdir; fakat suçluların çoğunluğu dışa dönük, nevrotikler ise içedönüktür(40).

Eysenck, nevrotik denekler ve suçlular üzerinde yaptığı uzun araştırmalardan sonra, testlerde nevrotiklikten ve dışa dönüklükten yüksek puan alan "nevrotik-dışadönükler" diyebileceğimiz deneklerin histerikler, kadın, erkek ve çocuk suçlular ve psikopatlar olduğunu, nevrotik-içedönük deneklerin ise anksiyete, fobi, obsesyon, reaktif depresyon gibi nevrotik bozukluklar gösterdiğini bulmuştur(17).

Eysenck'e göre bu bağlantılardan hiçbiri kesin değildir. Bunlar oldukça açık ve güçlü olmakla birlikte, sadece eğilimlerin göstergesidir. Bununla birlikte, ne suçluların hepsi dışadönük-nevrotik kişilerdir, ne de dışadönük-nevrotiklerin hepsi suçludur. Kişilik, bir kişinin nevrotik veya suçlu olması sonucunu doğuran belirleyici etkenlerden yalnızca biridir. Birçok etken, söz konusu seçeneklere katkıda bulunmaktadır. Kişilik önemlidir, ama önemli olan sadece kişilik değildir(40).

Eysenck, Psikotizm boyutundan yüksek puan alan kişiyi aşağıdaki özelliklerle karakterize şeklinde tanımlar: yalnız (diğer insanları umursamayan); problemlili (başkalarıyla uyum sağlamayan); insancıl olmayan ve zalim; duygudan yoksun (başka insanların dertlerine duyarsız); heyecan arayan; başka insanlara karşı düşmanca olan; normal dışı şeylerden hoşlanan; tehlikeye aldirmayan; diğer insanları aptal durumuna düşürmekten hoşlanan. Psikotizm boyutunun, genel psikotik davranış anlamında, psikotizm'den ziyade psikopati şeklinde düşünülmesi eğilimi vardır. *Eysenck*'in bizzat kendisi, "gözlenen özelliklerin örneğinden çıkarılan tanımlamanın, belirli mahkum tiplerininkine çok yakından benzerlik gösterdiğini" bildirmiştir. Psikotizm boyutunu meydana getiren davranışlarla psikopatik davranış özellikleri arasında benzerlik vardır(15).

P skoru (psikotizm) ne derece yüksekse suçluluk düzeyi o derece yüksek olur. Kısaca *Eysenck*'in görüşü, suçluluk düzeylerinin, E (dışadönüklük), N (Nörotizm) ve P (Psikotizm) boyutlarının her birindeki skorlarla direkt orantılı olacağını beklemektedir. Üç boyut da hem suçlu olmayanlardan hem de suçlulardan oluşan gruplarda incelenmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte, P boyutunun daha sonraları eklenmesi nedeniyle, çalışmaların büyük çoğunluğu yalnızca E ve N boyutlarını ölçmüştür(15).

Eysenck, bir insanın bu boyutlardaki pozisyonunun büyük ölçüde biyolojik etkenlere bağlı olduğunu söylemektedir. Özellikle içedönüklük-dışadönüklük karakteristik değiş-

kenlerinin kortikal canlanmaya bağılı olduğunu belirtmiştir. Eğer bir kişi düşük bir seviyede canlanma durumunda olan sinir sistemine sahip ise, *Eysenck*'e göre, o kişi ödül ve cezalandırmalardan daha az etkilenecektir ve bu kişinin kurallara göre hareket etmesini sağlamak da kolay olmayacaktır(39).

Düşük seviyede kortikal canlanma, bir insanı sürekli olarak heyecan ve düzen değişikliği arayarak uyarının artırılmasına yönlendirebilir. Kısaca şahıs dışadönük olacaktır. Buna tam zıt olarak, bir şahıs çok uyarıcı bir sinir sistemine sahip ise *Eysenck* teorisine göre bu şahıs ödül ve cezalarla çok etkilenecektir. Kolaylıkla şartlandırılmış tepkiler gösterecektir ve aşırı uyarımı da engelleyecektir. Başka bir deyişle bu şahıs içedönüktür(39).

Eysenck, çevresel faktörlerin davranış özellikleri üzerindeki etkisini reddetmemekle birlikte, merkezi sinir sistemindeki veya otonom sinir sistemindeki belirli bir yapının kalıtımla geçtiğini, bu yapının da dışadönüklüğe veya içedönüklüğe doğru yönü tayin ettiğini, fakat çevresel şartlarla da karşılıklı bir etkileşim prosesi içinde olduğunu söylemektedir. Çevre sosyalizasyon adı verilen şartlanma süreci ile kişiliği etkilemektedir(42).

Eysenck'in kuramı, kısaca şöyle özetlenebilir:

- 1- Dışadönükler kötü şartlanırlar.
- 2- Sosyalizasyon, bir şartlanma süreciyle oluşur.
- 3- Bu nedenle dışadönükler zayıf sosyalize olma eğiliminde olacaklardır.

- 4- Nörotikler, yüksek heyecanlılık veya anksiyete faktörlerine sahiptirler.
- 5- Bu anksiyete pekiştirici bir dürtü olarak faaliyette bulunur.
- 6- Bu nedenle, zayıf sosyalleşen nörotikler (yani nörotik-dışadönükler), nörotik olmayanlara oranla daha çok anti-sosyal davranışta bulunma eğiliminde olacaktırlar(43).

Kişilik, suçluluk ve nevrozda görülen bireysel farklılıkların oluşmasında, kalıtımın yaşamsal bir rol oynadığını ileri süren Eysenck, evlat edinilmiş çocuklarla yapılan çalışmaların, bu çocukların, hemen doğumdan sonra biyolojik ana ve babalarından alınmış olmalarına rağmen, kişilik ve zekâ açısından gerçek ana ve babalarına daha çok benzediklerini gösterdiğini ileri sürmektedir. Suçluluk konusunda da bunun doğru olduğunu, çocuğun suça yöneliminin kendisini evlat edinmiş ana ve babasına değil, hiç tanımadığı gerçek ana ve babasına benzediğini ifade etmiştir(40).

Eysenck, bu boyutların, insan davranışının temelinde yatan yegane boyutlar olduğunu iddia etmemektedir. İleride yapılacak araştırmaların birçok başka boyutları daha ortaya çıkarabileceğini, fakat normallik-nevrotiklik ve içedönüklük-dışadönüklük boyutlarının çeşitli araştırmalar tarafından tekrar tekrar ortaya çıkarılan en genel boyutlar olduğunu ve bu iki boyutun üçüncü bir zekâ boyutu ile birlikte insan davranışını büyük ölçüde tanımlayabilecek güçte olduğunu belirtmektedir(42).

3. MATERYAL VE METOD

3.1. Denekler

Bu çalışma, Adalet Bakanlığı'ndan alınan izin doğrultusunda Üsküdar Paşakapısı Cezaevinde bulunan 100 erkek tutuklu ve Adli Tıp Kurumunda çalışan 50 erkek üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deney grubunu oluşturan tutuklular, işlemiş oldukları suçlar açısından iki gruba ayrılarak ele alınmışlardır. Gruplandırma, failerin maksatları esas alınmıştır. Bu konuda çeşitli kriminologların sınıflandırmasına uygun olarak; 1- Ekonomik suçlar, 2- Cebir ve şiddet suçları şeklinde bir ayırım yapılmıştır(4).

Ekonomik suçlar grubu 50 kişiden oluşmaktadır ve ekonomik nedenlerle işlenen suç türlerini kapsamaktadır. Bu grubu; sahtecilik, dolandırıcılık, zimmet, hırsızlık, gasp suçları oluşturmaktadır.

Cebir ve şiddet suçları grubu 50 kişiden oluşmaktadır ve cebir-şiddet içeren suçları kapsamaktadır. Bu grubu; öldürme ve yaralama suçları oluşturmaktadır.

Deney grubundaki deneklerin seçiminde 18 yaş, alt sınır olarak belirlenmiş, dolayısıyla 18 yaş ve üzerindeki denekler araştırma kapsamına alınmıştır.

Sonuçların değerlendirilmesi açısından, kontrol grubu ile karşılaştırma yapmak gereğinden hareketle kontrol grubu oluşturulmuştur.

Kontrol grubu, Adli Tıp Kurumu'nda çalışan, suç işlememiş 50 erkek denekten meydana gelmektedir. Kontrol grubundaki denekler, yaş, cinsiyet ve öğrenim durumları bakımından deney grubuyla eşleştirilmiştir.

3.2. Kullanılan testler ve kişisel bilgi formu

Araştırmada, kişisel bilgi formu, Eysenck Kişilik Envanteri (EPQ), Rorschach Kişilik Testi ve Alexander Zekâ Testi kullanılmıştır.

3.2.1. Eysenck Kişilik Envanteri (EPQ)

101 sorudan oluşan bir kağıt kalem testi olan Eysenck Kişilik Envanteri, Psikotizm (P), Dışa dönüklük (E), Nörotizm (N) ve Yalan (L) ölçeklerini kapsamaktadır.

Eysenck Kişilik Envanteri (EPQ) daha önce oluşturulan pekçok kişilik envanterinin geliştirilmiş halidir. Bu serideki ilk örnek Maudsley Tıbbi Envanteri'dir. Bu envanter 40 itemden oluşan N (Nörotizm veya emosyonalite)'yi ölçmeyi amaçlamaktaydı. Bundan sonra geliştirilen MPI (Maudsley Personality Inventory), N ve E (dışa dönüklük-içedönüklük)'nin ölçülmesini öngören itemlerden oluşuyordu. MPI'ı EPI takip etmiş olup bu envantere yalan ölçeği (L) ilave edilmiştir. EPI basit bir dille hazırlandığı için, eğitim seviyesi düşük kimselerin bile anlayabileceği niteliktedir. EPI'nin güvenilirliği yüksektir. EPQ'nun EPI'dan farkı yeni bir değişken olan ve "P" ile gösterilen Psikotizm ölçeğinin ilâvesidir(44).

Eysenck Kişilik Envanteri'nin standartlaştırılmasında 12.000'den fazla erkek ve kadın, yetişkin ve çocuk, normal insanlar ve nevrotikler, suçlular teste tabi tutulmuş, ayrıca ilk ölçeklerin hazırlanmasında büyük sayıda yetişkinler ve çocuklar kullanılmıştır(40).

3.2.1.1. "P" ölçeğinin kapsamı

Yüksek "P" puanı almış bir kişiyi tam olarak tanımlamak zor olsa bile bu kişi şöyle tarif edilebilir: "Yalnız, başkalarını umursamayan, saldırganlık gösteren, olağan dışı şeylere karşı yakınlık duyan, tehlikeyi umursamayan, bazen acımasız, zalim ve insanlıktan uzak davranışlarda bulunabilen, başkalarına karşı duyarlı olmayan, diğer insanları mutsuz kılmaktan haz duyan" bir kişidir.

Bu kategoriye göre bu kişi, "sosyalizasyon" sözcüğüne bir kavram olarak çok yabancıdır. Ancak bu tanımlar had örnekler için geçerlidir. Ortadaki olgulara uçlardakine kıyasla daha sık rastlandığından, bu grubun gösterdiği özellikler çok daha yumuşaktır.

Bu tür davranış kalıpları için psikiyatrik terimlerden "şizoid", "psikopatik" ve "davranış bozuklukları" sözcükleri kullanılmaktadır. Burada sözü geçen "Psikotizm" kavramı ise bu üç diagnostik terim ile iç içe girmiş bulunmaktadır. Bu terimin psikiyatrik tabiatlı olmasına rağmen, bu ölçek diğer bazı testlerdeki (Örneğin; MMPI) patolojik skalalardan farklıdır. *Eysenck* bu konuda şöyle demektedir: "Biz baştan sona normal davranışla uğraşmaktayız, ilgi alanımız içi-

ne, kişilikte ayrıcalıklara neden olan davranış biçimleri girmektedir ki, bunların ancak had durumunda olanlarında patolojik görüntüler ortaya çıkmaktadır. Bütün bu nedenlerden ötürü ölçeğin normal vak'alara ve popülasyondan seçilmiş patolojik olmayan gruplara uygulanması daha uygun düşmektedir"(44).

3.2.1.2. "E" ölçeğinin kapsamı

"E" ölçeği (Extraversion), içedönüklük-dışadönüklük boyutunu kapsamaktadır. Bu ölçekten alınacak puanların yüksekliği dışadönüklük lehindedir.

Tipik bir dışadönük; sosyal bir kimse olup, toplantılardan hoşlanır, pekçok arkadaşı vardır, kendi başına çalışmaktan ve okumaktan hoşlanmaz, heyecan verici şeyler arar, riske göze alır, genellikle empülsif bir kişiliği vardır, şakadan hoşlanır, hazır-cevaptır, değişikliği sever, iyimserdir, hareketlidir, agresif olma eğilimindedir, çabuk öfkeye kapılır.

Tipik bir içedönük ise, sakindir, başkalarına kıyasla kitaplardan ve okumaktan daha çok hoşlanır, yakın dostları dışında insanlara uzak durur, içine kapanıktır, ani dürtülerle hareket etmez, heyecan verici olaylardan pek hoşlanmaz, düzenli bir yaşamdan hoşlanır, nadir olarak saldırgan davranışta bulunur, kötümserdir, ahlaki değerlere önem verir(44).

3.2.1.3. "N" ölçeğinin kapsamı

"N" ölçeği (Neuroticism, Nevrotiklik), bir ucunda duygusal dengesizlik diğer ucunda dengelilik (Normallik) olan bir boyutu ölçmektedir.

"N" boyutunda yüksek puan alan bir kişide, aşırı ve değişken duygulanım alanı, kaygı, tedirginlik, duyarlılık, alınganlık, kolay ve çabuk tepki oluşturma gibi nitelikler bulunur. Bu kişiler çeşitli türde psikosomatik rahatsızlıklardan şikayetçidirler ve çoğunlukla depresiftirler. Duygusal olarak kendileri için sarsıcı her olaydan sonra eski hallerine dönmekte güçlük çekerler. Bu aşırı duyarlılıkları uyum yeteneklerini engeller(44).

Normal uçta bulunan tipte, dengeli ve düzenli duygulanım alanı, güven duygusu, düşünceli hareket gibi nitelikler yer almıştır(21).

3.2.1.4. "L" ölçeğinin kapsamı

"L" ölçeği (Lie), sahte görünüm verme çabasında olan bazı denekleri ortaya çıkarabilmek amacıyla oluşturulmuştur. Bazı denekler bu tür görünmenin daha olumlu sonuçlar vereceği düşüncesiyle böyle bir eğilimde bulunabilirler(44).

L (Yalan) ölçeği, denegin kendini sosyal bakımdan iyi bir düzeye ulaştırmak veya kabul ettirmek, bazı durumlarda da kendini değiştirmek isteme çabası ile ilgilidir(43).

3.2.2. Rorschach Kişilik Testi

Rorschach kişilik testi, projektif bir testtir. Projektif testte, kişiye belirsiz bir uyarı verilmektedir. Bu uyarı, mürekkep lekesi, resim veya yarım kalmış bir cümle şeklinde olabilir. Deneğin bu uyarılara tepki vermesi beklenmektedir. Bu testlerde, denekler verdikleri tepkilerle kişilik karakteristiklerini mevcut duruma yansıtırlar ve genellikle tepkilerinin anlam ve önemini farkında değildirler(45).

Projektif testler içerisinde en yaygın olarak kullanılanı Rorschach tekniğidir. Rorschach tekniği, İsviçreli psikiyatrist *Hermann Rorschach* tarafından 1921 yılında ortaya konulmuştur(45).

Bu test üzerine günümüze değin binden fazla çalışma yayımlanmış, sadece bu testi inceleyen bir enstitü kurulmuş ve birçok ülkede de bazı bilim kuruluşları sırf bu konu üzerine inceleme ve tartışmalar yapmış ve yapmaktadırlar(46).

Rorschach testi, ülkemizde de araştırmalarda sıklıkla kullanılan psikolojik testler arasında ilk sıradadır(47). Gerek klinik, gerekse adli psikiyatrik alandaki uygulamalarında, klinik tanı ile test sonuçları arasında yüksek oranda uyum tesbit edilmiştir(48).

Rorschach testi, üzerinde simetrik mürekkep lekeleri olan on karttan meydana gelir. Bu kartların beş adedi siyah, beyaz ve gri gölgelidir, geri kalan beş adedi renklidir. Bu kartlar deneklere tek tek gösterilir ve mürekkep lekelerin-

de ne gördükleri, hangi özelliklerin bunların görülmesini sağladığı gibi hususlar sorulur. Kişilerin mürekkep lekelelerinde büyük alanlara veya detaylara dikkat etmeleri, renklere tepki gösterip göstermemeleri ve onların idraklerinin hareket içerip içermediği, iç dinamikler, motivasyonlar ve çatışmaların sembolü olarak kabul edilir(45). Örneğin, renk tarafından belirlenmiş cevaplarla, hareket tarafından belirlenmiş cevapların oranı, kişiliğin içedönüklük-dışadönüklük boyutunu belirler(46).

Rorschach testi, denneğin duygusal yaşamı ile entellektüel seviyesi hakkında ve kişiliğinin birçok kısımları hakkında bilgiler vermektedir. Rorschach testinin değerlendirilmesinde üç gerekli kategori vardır. Bunlardan biri kart üzerinde tepkinin görüldüğü bölgedir. İkincisi niçin ve nasıl görüldüğü şeklindeki tanımlamalar, üçüncüsü ise görülenin ne olduğudur. Rorschach testi, bu konuda tecrübeli bir kişi tarafından değerlendirildiğinde deneğe ait birçok psikolojik bilgilerin açığa çıkmasını sağlayabilir(49).

Bu çalışmada denekler Rorschach kişilik testiyle, birçok araştırmada kullanılmış olduğu şekilde(50,51,52) on ayrı açıdan incelenmiştir:

A) DIŞ GERÇEKLERE YAKLAŞIM

- 1- Çok yönlü: Olayları değişik açılardan ele alabilen, gereğinde onları bir bütün olarak görebildiği gibi, olayların önemli küçük detaylarını da değerlendirebilen yaklaşım.

- 2- Katı, Aşırı somut: Olayları daha çok biçimsel özellikleri ile ele alan, ayrıntılara takılıp, olumlu bütünleştirmelere gitmekte güçlükleri olan yaklaşım.
- 3- Herşeye hakim olma çabalarıyla birlikte telâfiye yönelik davranış: İç güvensizliği nedeniyle olayları mutlak bir bütün olarak ele almaya, olaylar üzerinde denetim kurmaya çalışan, ancak bunu başaramadığında yani komplike, önemli bütünleştirmelere gidemediğinde, olayların çok küçük, önemsiz ayrıntılarına takılıp kalan yaklaşım.
- 4- Kaçış davranışlarıyla belirlenen savunucu yaklaşım ve inhibisyon, negativizm: Olaylar karşısında inhibisyona uğrayan, güvensizlik nedeniyle olaylarla yüzyüze gelmek ve kendinden açık vermek korkusuyla kaçış davranışlarına sığınan yaklaşım.

B) GERÇEKLERİN ALGILANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

- 1- Nesnel, akılcı: Gerçekleri, olayları doğru değerlendirebilen, rasyonel, mantıklı yaklaşım.
- 2- Zaman zaman öznel olmakla birlikte tümüyle uyumsuz değil.
- 3- Aşırı biçimci ve kuru: Olaylara kendinden birşey katamayan, yaratıcı olamayan, olayları oluşturan şartları düşünmeksizin bunları karşılaştığı biçimleriyle değerlendirmeye giden yaklaşım.

C) DUYGULARIN İFADESİ VE KULLANIMI:

- 1- Hafif labil (hafif emosyonel istikrarsızlık ve etki altında kalma).
- 2- İmpulsif (emosyonel kontrolün ortadan kalkması, kişinin tamamen emosyonları ile hareket etmesi).
- 3- Aşırı biçimde bastırılmış (mevcut duyguların aşırı olarak bastırılması).
- 4- Cansızlaştırılmış, dondurulmuş (duygusuzluk, soğukluk).
- 5- Uygun bir biçimde ifade edilen duygular.

D) AFFEKTİF GEREKSİNİMLER VE İFADELERİ:

- 1- Normal ve doyurucu .
- 2- Zaman zaman aşırıya kaçan beklentiler.
- 3- İlkel ve kontrolsüz oral dürtüler.
- 4- Tümüyle bastırılmış.

E) SOSYAL ÇEVREYLE İLİŞKİLER:

- 1- Uyumlu ve doyurucu .
- 2- Yoğun ilişki isteği, ancak başarısız.
- 3- İlişkilerde aşırı bağımlılık ve egosantrizm .
- 4- İlişkiler kuru ve yüzeysel .

F) ANKSİYETENİN NİTELİĞİ:

- 1- Dış nesnelere bağlı, fobik türde .
- 2- Free-floating (serbest gezen).
- 3- Özbeğenin azalmasına ve bedenin tehlikede hissedilmesine bağlı anksiyete.

- 4- Parçalanma, çözülme.
- 5- Anksiyete tesbit edilemedi.

G) AGRESİF DÜRTÜLERİN İFADESİ:

- 1- Kontrollü.
- 2- Zaman zaman kontrolsüz.
- 3- Tümüyle kontrolsüz.

H) BEDEN İMGESİ

- 1- Önemli bir bozukluk yok.
- 2- Bedeniyle ilgili güvensizlik duyguları.

I) KİŞİLİK

- 1- İçe dönük (ilgileri iç dünyalarına yönelik).
- 2- Dışa dönük (ilgileri dış dünyaya yönelik).
- 3- Daralmış (duygusal ilişkileri ve ilgileri çok sınırlı).
- 4- Zengin (entellektüel ve affektif alanda dengeli ve zengin kişilik).

J) EGO YAPISI VE GÜCÜ:

- 1- Güçlü.
- 2- Hafif regresif eğilimleri olan, çocuksu ego.
- 3- Katı savunmaları olan zayıf ego.
- 4- İlkel dürtülerin egemen olduğu zayıf ego.

3.2.3. Alexander Zekâ Testi

Bu çalışmada, deneklerin farklı sosyal çevrelerden gelmeleri ve değişik eğitim düzeylerine sahip olmaları nedeniyle kültürel etkilerden arınmış ve pratik zekâyı ölçen bir zekâ testi kullanmak gereği duyulmuştur. Bu düşünceden hareketle Alexander zekâ testi kullanılmıştır.

Alexander pratik zekâ testi, daha çok pratik zekâyı ölçen ve sonuçları kültürden etkilenmeyen bir testtir. Bu test, üst ve alt kenarları iki ayrı renkte (kırmızı ve mavi) boyanmış, üstü açık tahta kutulardan ve değişik boyutlardaki, bir yüzleri kırmızı veya maviye boyanmış tahta bloklardan meydana gelmektedir.

Uygulama sırasında, problemin doğru çözümünü gösteren renkli şemalar deneğin önüne konur, kutuların içindeki bloklar uygulayıcı tarafından şemadaki duruma getirilir. Denekten bu blokları kutudan çıkartmadan, sadece kutunun içinde kaydırarak şemadaki duruma getirmesi istenilir. Bu şekilde çözülmesi istenilen 9 problem vardır. Denek problemleri ne kadar çabuk çözerse o kadar yüksek puan alır. Her problemin zaman açısından bir üst sınırı vardır. 1. ve 2. problemler için süre 2 dakika, 3'üncüden 7'inciye kadar 3 dakika, 8'inci problem 4 dakika ve 9'uncu problem 5 dakikadır. Denek, üst üste iki problemde, ya da aralıklı olarak üç problemde başarı gösteremezse teste son verilir(53).

Bu araştırmada zekâ seviyeleri (IQ) aşağıda görüldüğü gibi Terman'ın sınıflandırmasına uygun olarak ele alınmıştır:

IQ	
140 ve üstü	: çok yüksek zekâ
120-139	: yüksek zekâ
110-119	: yukarı normal
90-109	: normal
80-89	: aşağı normal
70-79	: gerilik hududu
50-69	: debil
20-49	: embesil
<-19	: idio

3.2.4. Kişisel bilgi formu

Kişisel bilgi formu, sosyo-demografik ve krimonolojik özelliklerin belirlenmesine yönelik maddelerden oluşmaktadır.

3.2.4.1. Sosyo-demografik özellikler

Deneklerin yaş, cinsiyet, doğum yeri ve yaşamlarının büyük bölümünü geçirdikleri yer, medeni durum, öğrenim düzeyi, meslek ve ekonomik durumlarını kapsayan bilgilerden oluşmuştur.

3.2.4.2. Kriminolojik özellikler

Kriminolojik özellikler; suç türleri, suç aleti, suçun mağduru, sebebi, sabıka, uyuşturucu-alkol kullanımı, ailede-yakın akrabalarda suçlu olup olmadığı şeklindeki bilgileri kapsamaktadır.

3.3. Araştırmanın Değişkenleri

Bu araştırmada ele alınan değişkenler şu düzen içinde kodlanarak incelenmiştir:

A) Sosyo-demografik özellikler

1- Doğum yeri	:	1. Marmara Bölgesi
2. Ege Bölgesi
3. Akdeniz Bölgesi
4. İç Anadolu Bölgesi
5. Karadeniz Bölgesi
6. Doğu Anadolu Bölgesi
7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi
8. Yurtdışı
2- Yaşı	:	1. 18-35 yaş (Genç yetişkinlik)
2. 36-55 yaş (Orta yaşlılık)
3. 56 > yaş (Yaşlılık)
3- Öğrenim durumu	:	1. İlkokul
2. Ortaokul
3. Lise
4. Yüksek
4- Medeni Hali	:	1. Bekâr
2. Evli
3. Dul
5- Mesleği	:	1. İşçi
2. Memur
3. Çiftçi
4. Esnaf

5. Sanatkâr

6. Ticaret

7. Uzman

8. Öğrenci

9. Emekli

6- Ekonomik durumu: 1. Düşük

2. Vasat

3. İyi

B) Kriminolojik özellikler

1- Suçun türü : 1. Sahtecilik

2. Dolandırıcılık

3. Zimmet

4. Hırsızlık

5. Gasp

6. Öldürme

7. Yaralama

2- Suç aleti : 1. Ateşli silah

2. Delici-kesici alet

3. Ezici alet

4. Zehirleme

3- Suçun mağduru : 1. Ailesi

2. Akrabası

3. Tanıdık

4. Yabancı

- 4- Suçun sebebi : 1. Aile içi geçimsizlik
2. Ahlaki sebepli
3. Çıkar çatışması
4. Münakaşa
5. Fiziki saldırıya uğrama
- 5- Sabıka : 1. Yok
2. Var
- 6- Uyuşturucu-alkol kullanımı : 1. Yok
2. Alkol
3. Uyuşturucu
4. Alkol+ uyuşturucu
- 7- Ailede-yakın akrabalarda suçlu olup olmadığı : 1. Yok
2. Var

C) Eysenck Kişilik Testi Faktörleri

1. Psikotiklik (P)
2. Dışa dönüklük (E)
3. Nörotiklik (N)
4. Yalan puanı (L)

D) Rorschach Kişilik Testi Faktörleri

1- Dış gerçeklere

yaklaşım

- : 1. Çok yönlü
2. Katı, aşırı somut
3. Hâkim olma + telâfi çabası
4. İnhibisyon + kaçış

2- Gerçeklerin algılanması

ve değerlendirilmesi

- : 1. Nesnel, akılcı
2. Zaman zaman öznel
3. Biçimci ve kuru

3- Duyguların ifadesi ve

kullanımı

- : 1. Hafif labil
2. İmpulsif
3. Aşırı biçimde bastırılmış
4. Cansızlaştırılmış, dondurulmuş.
5. Uygun biçimde ifade edilen duygular.

4- Affektif gereksinimler

ve ifadeleri

- : 1. Normal ve doyurucu
2. Zaman zaman aşırı beklentiler
3. İlkel ve kontrolsüz oral dürtüler.
4. Tümüyle bastırılmış.

- 5- Sosyal çevreyle ilişkiler : 1. Uyumlu ve doyurucu
2. Başarısız ilişki isteği
3. Aşırı bağımlılık ve egosantrizm
4. Kuru ve yüzeysel
- 6- Anksiyetenin niteliği : 1. Fobik türde
2. Free-floating
3. Hipokondriak
4. Parçalanma, çözülme
5. Anksiyete yok.
- 7- Agresif dürtülerin ifadesi: 1. Kontrollü
2. Zaman zaman kontrolsüz
3. Tümüyle kontrolsüz
- 8- Beden imgesi : 1. Bozukluk yok.
2. Güvensizlik duyguları
- 9- Kişilik : 1. İçe dönük
2. Dışa dönük
3. Daralmış
4. Zengin
- 10- Ego yapısı ve gücü : 1. Güçlü
2. Çocuksu ego
3. Katı savunmalı zayıf ego
4. İlkel dürtülerin egemen olduğu zayıf ego.
- E) Zekâ Bölümleri (IQ)** : 1. <-69 (geri zekâlılar)
2. 70-79 (gerilik hududu)
3. 80-89 (aşağı normal)

4. 90-109 (normal)
5. 110-139 (yukarı normal ve yüksek)

F) Araştırma gruplarının kodları

- : 1. Kontrol grubu
2. Ekonomik suçlar grubu
3. Cebir-şiddet suçları grubu.

3.4. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel İşlemler

Araştırmanın istatistiksel işlemleri İstanbul Üniversitesi Bilgisayar Bilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde yapılmıştır. Sosyal bilimler için bir paket program olan SPSS programı kullanılmıştır. Bu programla frekans dağılımları, ortalamalar (M), standart sapmalar (SD) belirlenmiş, elde edilen sonuçlardan, yerine göre "t" testi, Chi-square (χ^2) testi, varyans analizi yöntemleri kullanılarak gruplar arasındaki anlamlılık düzeyleri saptanmıştır.

İstatistiksel anlamlılık için kriter olarak $p=0.05$ seviyesi kabul edilmiş ve daha büyük değerler anlamsız olarak belirtilmiştir.

İstatistik anlamlılık düzeyleri aşağıda belirtildiği şekilde değerlendirilmiştir:

- * = anlamlı ($p \leq 0.05$).
- ** = ileri düzeyde anlamlı ($p \leq 0.01$).
- *** = çok ileri düzeyde anlamlı ($p \leq 0.001$).
- n.s. = anlamsız

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen veriler ve bunların istatistiksel analiz sonuçları ele alınmıştır.

Bulgular üç ana başlık altında incelenmiştir; 1. Deney grubunun sosyo-demografik ve kriminolojik özellikleri, 2. - Deney ve kontrol gruplarının kişilik testleri bulguları (Eysenck Kişilik Envanteri ve Rorschach Kişilik Testi), 3. Deney ve kontrol gruplarının zekâ testi bulguları.

4.1. Deney grubunun sosyo-demografik ve kriminolojik özellikleri

A) Sosyo-demografik özellikler

1- Doğum yeri

Tablo 1 : Deney grubunun doğum yerlerine göre dağılımı

*Doğum Yeri (Bölge)	Ekonomik Suçlar		Cebir-Şiddet Suçları		Toplam Suçlar	
	N	%	N	%	N	%
Marmara	23	46	9	18	32	32
Ege	-	-	1	2	1	1
Akdeniz	4	8	3	6	7	7
İç Anadolu	3	6	3	6	6	6
Karadeniz	11	22	13	26	24	24
Doğu Anadolu	3	6	15	30	18	18
G.Anadolu	6	12	4	8	10	10
Yurtdışı	-	-	2	4	2	2
Toplam	50	100	50	100	100	100

* Deneklerin %97'sinin yaşamlarının büyük bölümünü Marmara Bölgesinde (çoğunlukla İstanbul) geçirdikleri ve son olarak da Marmara Bölgesi'nde ikâmet ettikleri tesbit edilmiştir.

Tabloda görüldüğü gibi, Ekonomik suçlarda ilk sırayı Marmara Bölgesi (% 46), Cebir-Şiddet suçlarında Doğu Anadolu Bölgesi (% 30) almaktadır. Deney grubunun tamamında ise % 32 ile Marmara Bölgesi başta gelmektedir. Ancak deneklerin % 97'sinin "yaşamlarının büyük bölümünü" Marmara Bölgesinde geçirmiş olmaları dikkat çekicidir.

2- Yaş

Deneklerin yaşı *Baymur*'un belirttiği gelişim dönemlerine (19) uygun olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2 : Deney grubunun yaşlarına göre dağılımı

* Yaş (Gelişim Dönemleri)	Ekonomik Suçlar		Cebir-Şiddet Suçları		Toplam Suçlar	
	N	%	N	%	N	%
18-35 yaş (Genç yetişkinlik çağı)	40	80	39	78	79	79
36-55 yaş (Orta yaşlılık çağı)	8	16	10	20	18	18
56-> (yaşlılık çağı)	2	4	1	2	3	3
Toplam	50	100	50	100	100	100

* Deneklerin suç tarihindeki yaşları esas alınmıştır.

Her iki suçlu grupta da deneklerin büyük bölümünün (% 80 ve % 78) genç yetişkinlik çaığında suç işledikleri görülmektedir.

3- Öğrenim Durumu

Tablo 3 : Deney ve kontrol gruplarının öğrenim durumlarına göre dağılımları

Öğrenim Durumu	Ekonomik Suçlar		Cebir-Şiddet Suçları		Toplam Suçlar		Kontrol Grubu	
	N	%	N	%	N	%	N	%
İlkokul	25	50	29	58	54	54	25	50
Ortaokul	10	20	11	22	21	21	10	20
Lise	10	20	7	14	17	17	10	20
Yüksek	5	10	3	6	8	8	5	10
Toplam	50	100	50	100	100	100	50	100

$$\chi^2=0.43 \text{ p}= 0.93 \text{ p}>0.05 \text{ (n.s)}$$

Deney ve kontrol grupları arasında öğrenim durumları bakımından anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Burada çalışmanın amacına uygun olarak, deney ve kontrol gruplarını öğrenim seviyesi açısından eşitlemek amacıyla anlamlılık seviyesi belirlenmiştir.

Deney gruplarının öğrenim durumları incelendiğinde, en yüksek oranı (% 50 ve % 58) ilkokul mezunu olanlar oluşturmaktadır. Öğrenim düzeyi yükseldikçe suçlu denek sayısı azalmaktadır.

4- Medeni Hal

Tablo 4 : Deney gruplarının medeni hallerine göre dağılımı

<i>Medeni Hal</i>	<i>Ekonomik Suçlar</i>		<i>Cebir-Şiddet Suçları</i>		<i>Toplam Suçlar</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Bekar	27	54	24	48	51	51
Evli	16	32	22	44	38	38
Dul	7	14	4	8	11	11
Toplam	50	100	50	100	100	100

Her iki suçlu grupta da bekâr olanların en yüksek orana sahip oldukları görülmektedir.

5- Meslek

Deney gruplarındaki denekler, yaptıkları işlerin özelliğine göre aşağıda belirtildiği şekilde gruplandırılmıştır:

1. İşçi (bekçi, kuaför kalfası, tezgahtar, garson, fabrika ve inşaat işçisi)
2. Memur (bankada, tapuda ve Tekel'de memur olarak çalışanlar).
3. Çiftçi

4. Esnaf (lokantacı, şoför, kahveci, kulüpçü, pazarcı, balıkçı, ayakkabı boyacısı, gazete bayii, matbaacı, bakkal, atölye sahibi, çiçekçi, kasap).

5. Sanatkâr (inşaat, makine ve elektrik teknisyenleri, tabela ve panocu, avize imalat ustası, kaportacı, tornacı, silah tamircisi, boya ve badana ustası).

6. Ticaret (komisyoncu, tüccar, oto galericisi, hafriyatçı, pazarlamacı).

7. Uzman (mimar, mühendis, hukuk müşaviri, muhasebeci).

8. Öğrenci

9. Emekli (işçi veya memur emeklileri)

Tablo 5 : Deney gruplarının meslek türlerine göre dağılımı

<i>Meslek</i>	<i>Ekonomik Suçlar</i>		<i>Cebir-Şiddet Suçları</i>		<i>Toplam Suçlar</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
İşçi	9	18	12	24	21	21
Memur	1	2	2	4	3	3
Çiftçi	–	–	1	2	1	1
Esnaf	14	28	14	28	28	28
Sanatkar	8	16	8	16	16	16
Ticaret	12	24	7	14	19	19
Uzman	3	6	2	4	5	5
Öğrenci	1	2	4	8	5	5
Emekli	2	4	–	–	2	2
Toplam	50	100	50	100	100	100

Ekonomik suçlarda ve cebir-şiddet suçlarında % 28 ile esnaf grubu ilk sırayı almaktadır.

6- Ekonomik Durum

Tablo 6 : Deney gruplarının ekonomik durumlarına göre dağılımları

<i>Ekonomik Durum</i>	<i>Ekonomik Suçlar</i>		<i>Cebir-Şiddet Suçları</i>		<i>Toplam Suçlar</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Düşük	16	32	12	24	28	28
Vasat	17	34	30	60	47	47
İyi	17	34	8	16	25	25
Toplam	50	100	50	100	100	100

Ekonomik suçlarda, ekonomik seviyesi düşük olanlar azınlığı oluştururken cebir-şiddet suçlarında ekonomik seviyesi iyi olanlar azınlığı oluşturmaktadır.

B) Kriminolojik Özellikler

1- Suçun türü

Tablo 7 : Deney gruplarının suç türlerine göre dağılımı

Suç Türü	Ekonomik Suçlar		Cebir-Şiddet Suçları		Toplam Suçlar	
	N	%	N	%	N	%
Sahtecilik	23	46	-	-	23	23
Dolandırıcılık	3	6	-	-	3	3
Zimmet	1	2	-	-	1	1
Hırsızlık	17	34	-	-	17	17
Gasp	6	12	-	-	6	6
Öldürme	-	-	31	62	31	31
Yaralama	-	-	19	38	19	19
Toplam	50	100	50	100	100	100

Ekonomik suçlarda, % 46 ile ilk sırayı sahtecilik, ikinci sırayı % 34 ile hırsızlık almaktadır. Cebir-şiddet suçlarında % 62 ile öldürme suçu ilk sırada gelmektedir.

2- Suç Aleti

Tablo 8 : Cebir-şiddet suçlarında suç aleti

<i>Suç Aleti</i>	<i>Cebir-Şiddet Suçları</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>
Ateşli silah	24	48
Delici-kesici alet	24	48
Ezici alet	1	2
Zehirleme	1	2
Toplam	50	100

Ateşli silahlar ve delici-kesici aletler toplam % 96 oranında suç aleti olarak kullanılmaktadır.

3- Suçun Mağduru

Suçun mağduru (kurbanı) olan kişiler, suçlu ile yakınlık derecesi dikkate alınarak şöyle gruplandırılmıştır:

1. Ailesi
2. Akrabası
3. Tanıdık (komşusu, meslektaşı, arkadaşı, babasını öldürenin kardeşi, köylüsü, ev sahibinin kardeşi, eski eşi, iş ortağı).
4. Yabancı

Tablo 9 : Cebir-şiddet suçlarında mağdurların dağılımı

<i>Suç mağduru</i>	<i>Cebir-Şiddet Suçları</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>
Ailesi	7	14
Akrabası	9	18
Tanıdık	23	46
Yabancı	11	22
Toplam	50	100

Cebir-şiddet suçlarında; suç eyleminin % 46 ile faille-
rin tanıdığı (ailesi ve akrabası dışında) kişilere yönelik ger-
çekleştirilmesi ilk sırayı almaktadır. İkinci sırada ise % 22
ile yabancı kişiler gelmektedir.

4- Suçun sebebi

Suç işleme sebepleri aşağıdaki şekilde gruplandırılmış-
tır.

1. Aile içi geçimsizlik (bu grupta ailevi problemler
nedeniyle çıkan tartışmalar sonucu oluşan suçlar ele alınmış-
tır. Aile içinde ahlaki nedenler sonucu oluşan suçlar ahlaki
sebepli suçlarda yer almıştır).

2. Ahlaki sebepler (bu grupta sarkıntılık edilmesi, kötü yola düşme, kıskançlık, ihanet, ilişkide görme vb. nedenlerle işlenen suçlar yer almaktadır).

3. Çıkar çatışması (bu grupta alacak meselesi, mal ve iş anlaşmazlığı nedeniyle oluşan suçlar bulunmaktadır).

4. Münakaşa (bu grupta küfür, hakaret, aşağılama, tehdit gibi nedenlerle çıkan münakaşalar sonucu oluşan suçlar bulunmaktadır. Bunlar aile dışındaki kişilerle olan münakaşalardır. Örneğin; içki içerlerken küfür edilmesi, kuyruk beklerken veya odun toplarken çıkan tartışmalar, arkadaşının kavgasına müdahale etme vb. nedenlerle işlenen suçlardır).

5. Fiziki saldırıya uğrama (bu grupta sopa, bıçak veya fiziki güçle yapılan saldırılar sebebiyle oluşan suçlar yer almaktadır).

Tablo 10 : Cebir-şiddet suçlarında suç sebeplerinin dağılımı

<i>Suç sebebi</i>	<i>Cebir-Şiddet Suçları</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>
Aile içi geçimsizlik	8	16
Ahlaki sebep	10	20
Çıkar çatışması	8	16
Münakaşa	17	34
Fiziki saldırıya uğrama	7	14
Toplam	50	100

Cebir-şiddet suçlarında suç sebebi olarak ilk sırayı "münakaşalar" almaktadır (% 34), ardından ahlaki sebeple işlenen suçlar gelmektedir (% 20).

5- Sabıka

Tablo 11 : Suç gruplarının sabıka durumlarına göre dağılımı

* Sabıka	Ekonomik Suçlar		Cebir-Şiddet Suçları		Toplam Suçlar	
	N	%	N	%	N	%
Yok	19	38	35	70	54	54
Var	31	62	15	30	46	46
Toplam	50	100	50	100	100	100

* Ekonomik suçlar grubunda; 27 kişi ekonomik, 3 kişi cebir-şiddet ve 1 kişi siyasi suçtan sabıkalıdır.

* Cebir-şiddet suçları grubunda; 10 kişi cebir-şiddet, 3 kişi ekonomik ve 2 kişi kız kaçırma suçundan sabıkalıdır.

Ekonomik suçlarda, cebir-şiddet suçlarına göre iki kat fazla (% 62 ve % 30) sabıkaya rastlanmıştır ve bu kişiler çoğunlukla aynı tür suçtan sabıkalıdır.

6- Uyuşturucu-alkol kullanımı

Tablo 12 : Suçlu grupların alkol-uyuşturucu madde kullanımına göre dağılımları

<i>Uyuşturucu-alkol kullanımı</i>	<i>Ekonomik Suçlar</i>		<i>Cebir-Şiddet Suçları</i>		<i>Toplam Suçlar</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Yok	37	74	35	70	72	72
Alkol	1	2	3	6	4	4
Uyuşturucu	8	16	9	18	17	17
Alkol+uyuşturucu	4	8	3	6	7	7
Toplam	50	100	50	100	100	100

Ekonomik suçlar grubunda alkol ve uyuşturucu madde kullanmayanların oranı % 74, Cebir-şiddet suçları grubunda ise % 70'dir. Alkol ve uyuşturucu kullananlar arasında, her iki grupta yalnızca uyuşturucu kullananlar en yüksek oranı oluşturmaktadır (% 16 ve % 18).

7- Ailede-yakın akrabalarda suçlu olup olmadığı

Tablo 13 : Deney gruplarında; ailede ve yakın akrabalarda suçluluk dağılımları

<i>Ailede suçlu</i>	<i>Ekonomik Suçlar</i>		<i>Cebir-Şiddet Suçları</i>		<i>Toplam Suçlar</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Yok	37	74	36	72	73	73
Var	13	26	14	28	27	27
Toplam	50	100	50	100	100	100

Ekonomik suçlarda; suçluların ailelerinde ve yakın akrabalarında % 26 oranında, Cebir-şiddet suçlarında % 28 oranında suç işlemiş kişiler bulunmaktadır.

4.2. Deney ve Kontrol Gruplarının Kişilik Testleri Bulguları

4.2.1. Eysenck Kişilik Envanteri Bulguları

Tablo 14 : Deney ve kontrol gruplarının Eysenck Kişilik Envanteri sonuçlarına göre ortalama ve standart sapmaları

	Ekonomik Suçlar n=50		Cebir-Şiddet Suçları n=50		Toplam Suçlar n=100		Kontrol Grubu n=50	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
P (Psikotizm Ölçeği)	5.46	3.01	4.10	2.66	4.78	2.91	3.02	2.42
E (Dışadönüklük ölçeği)	14.24	3.12	12.22	4.22	13.23	3.83	12.94	4.20
N (Nörotizm Ölçeği)	12.16	5.09	12.23	4.88	12.23	4.96	10.96	5.67
L (Yalan Ölçeği)	13.20	3.72	14.48	3.51	13.84	3.66	14.46	4.33

Bütün gruplar ortalamaları bakımından kıyaslandığında; Psikotizm ölçeğinde, 5.46 ile en yüksek ortalamanın Ekonomik suçlar grubunda olduğu, dışadönüklük ölçeğinde, yine ekonomik suçlar grubunun başta geldiği (14.24) görülmektedir.

Nörotizm ölçeğinde; Cebir-şiddet suçları 12.30 ile ilk sırayı almakta, Yalan ölçeğinde 14.48 ile yine aynı grup en yüksek ortalamaya sahip bulunmaktadır.

Tablo 15 : Ekonomik suçlar ve kontrol gruplarının Eysenck Kişilik Envanteri sonuçlarına göre "t" testi karşılaştırılması

	Ekonomik Suçlar n=50		Kontrol Grubu n=50		t	p	Anlamlılık
	M	SD	M	SD			
P (Psikotizm Ölçeği)	5.46	3.01	3.02	2.42	4.47	0.000	***p<0.001
E (Dışadönüklük ölçeği)	14.24	3.12	12.94	4.20	1.76	0.083	n.s.
N (Nörotizm Ölçeği)	12.16	5.09	10.96	5.67	1.11	0.269	n.s.
L (Yalan Ölçeği)	13.20	3.72	14.46	4.33	1.56	0.123	n.s.

Ekonomik suçlar grubu ile kontrol grubunun Psiko-tizm, Dışadönüklük, Nörotizm ve Yalan ölçekleri ortalamaları arasındaki fark "t" testi ile karşılaştırılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre; Ekonomik Suçlar ile Kontrol grubu ortalamaları (Ekonomik suçlar: 5.46, Kontrol grubu: 3.02) arasında sadece Psikotizm ölçeğinde anlamlı fark bulunmuştur. Bu anlamlılık çok ileri düzeydedir ($p < 0.001$).

Tablo 16 : Cebir-şiddet suçları ve kontrol gruplarının Eysenck kişilik envanteri sonuçlarına göre "t" testi karşılaştırılması

	Cebir-Şiddet Suçları n=50		Kontrol Grubu n=50		t	p	Anlamlılık
	M	SD	M	SD			
P (Psikotizm Ölçeği)	4.10	2.66	3.02	2.42	2.12	0.037	*p<0.05
E (Dışadönüklük ölçeği)	12.22	4.22	12.94	4.20	0.85	0.395	n.s
N (Nörotizm Ölçeği)	12.30	4.88	10.96	5.67	1.27	0.209	n.s
L (Yalan Ölçeği)	14.48	3.51	14.46	4.33	0.03	0.980	n.s

Cebir-şiddet suçları grubu ile kontrol grubunun ortalamaları arasında Dışadönüklük, Nörotizm ve Yalan ölçeklerinde anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Psikotizm Ölçeğinde; Cebir-şiddet suçları grubunun ortalaması (4.10) ile kontrol grubunun ortalaması (3.02) arasında *p<0.05 düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır.

Tablo 17 : Toplam deney grubu (ekonomik suçlar ve cebir-şiddet suçları) ile Kontrol grubunun Eysenck Kişilik Envanteri sonuçlarına göre "t" testi karşılaştırılması

	Toplam deney grubu n=100		Kontrol Grubu n=50		t	p	Anlamlılık
	M	SD	M	SD			
P (Psikotizm Ölçeği)	4.78	2.91	3.02	2.42	3.92	0.000	*** p<0.001
E (Dışadönüklük ölçeği)	13.23	3.83	12.94	4.20	0.41	0.683	n.s
N (Nörotizm Ölçeği)	12.23	4.96	10.96	5.67	1.35	0.182	n.s
L (Yalan Ölçeği)	13.84	3.66	14.46	4.33	0.87	0.388	n.s

Grupların ortalamaları arasında sadece Psikotizm ölçeğinde çok ileri düzeyde ($p < 0.001$) anlamlı bir farka rastlanmıştır.

Tablo 18 : Ekonomik Suçlar ile Cebir-Şiddet suçları gruplarının Eysenck Kişilik Envanteri sonuçlarına göre "t" testi karşılaştırılması

	Ekonomik Suçlar n=50		Cebir-Şiddet Suçları n=50		t	p	Anlamlılık
	M	SD	M	SD			
P (Psikotizm Ölçeği)	5.46	3.01	4.10	2.66	2.39	0.019	*p<0.05
E (Dışadönüklük ölçeği)	14.24	3.12	12.22	4.22	2.72	0.008	**p<0.01
N (Nörotizm Ölçeği)	12.16	5.09	12.30	4.88	0.14	0.889	n.s
L (Yalan Ölçeği)	13.20	3.72	14.48	3.51	1.77	0.080	n.s

Her iki suç grubunun Nörotizm ve Yalan Ölçeği ortalamaları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Psikotizm ölçeğinde ise Ekonomik Suçlar grubu lehinde anlamlı bir fark ($p < 0.05$) görülmüştür. Dışadönüklük ölçeğinde; yine Ekonomik suçlar grubunun diğer gruba göre daha dışa dönük oldukları, bu farkın ileri düzeyde anlamlı ($p < 0.01$) bulunduğu anlaşılmıştır.

Tablo 19 : Psikotizm (P) ölçeğinin Varyans Analizi tablosu

G.No	Grup Adı	N	M	SD
1	Ekonomik Suçlar	50	5.46	3.01
2	Cebir-Şiddet Suçları	50	4.10	2.66
3	Kontrol Grubu	50	3.02	2.42

F=10.17 p=0.0001 *** p<0.001

Psikotizm ölçeğinde; varyans analizine göre $p < 0.001$ olduğundan üç grubun ortalamaları arasında çok ileri düzeyde anlamlı fark vardır. Bu farklılık Scheffe testine göre 1. grup ile 2. ve 3. gruptan gelmektedir. Yani 1. grup olan Ekonomik Suçlar grubunun ortalaması ile diğer grupların ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Psikotizm ölçeğinde en yüksek ortalamaya sahip olan Ekonomik Suçlar grubu diğer iki gruba nazaran belirgin bir farklılık göstermektedir.

Tablo 20 : Dışadönüklük (E) ölçeğinin Varyans Analizi tablosu

G.No	Grup Adı	N	M	SD
1	Ekonomik Suçlar	50	14.24	3.12
2	Cebir-Şiddet Suçları	50	12.22	4.22
3	Kontrol Grubu	50	12.94	4.20

$$F=3.47 \quad p=0.0336 \quad *p<0.05$$

Üç grubun ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Bu farklılık Scheffe testine göre 1. grup ile 2. gruptan gelmektedir. 1. grup olan Ekonomik Suçlar grubu (M=14.24) ile 2. grup olan Cebir-Şiddet suçları grubu (M=12.22) arasında dışadönüklük açısından anlamlı farklılık görülmüştür.

Tablo 21 : Nörotizm (N) ölçeğinin Varyans Analizi tablosu

G.No	Grup Adı	N	M	SD
1	Ekonomik Suçlar	50	12.16	5.09
2	Cebir-Şiddet Suçları	50	12.30	4.88
3	Kontrol Grubu	50	10.96	5.67

$$F=0.99 \quad p=0.3731 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Nörotizm ölçeğinde, üç grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 22 : Yalan (L) ölçeğinin Varyans Analizi tablosu

G.No	Grup Adı	N	M	SD
1	Ekonomik Suçlar	50	13.20	3.72
2	Cebir-Şiddet Suçları	50	14.48	3.51
3	Kontrol Grubu	50	14.46	4.33

$$F=1.78 \quad p=0.1707 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Yalan ölçeğinde, üç grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

4.2.2. Rorschach Kişilik Testi Bulguları

Rorschach Kişilik Testi Bulguları üç bölümde incelenecektir: 1- Ekonomik suçlar grubu ile Kontrol grubunun karşılaştırılması, 2- Cebir-Şiddet suçları grubu ile Kontrol grubunun karşılaştırılması, 3- Toplam deney grubu ile Kontrol grubunun karşılaştırılması.

4.2.2.1. Ekonomik Suçlar grubu ile Kontrol grubu bulgularının karşılaştırılması

Tablo 23 : Dış gerçeklere yaklaşım bulguları

A) Dış Gerçeklere Yaklaşım	Ekonomik Suçlar n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Çok yönlü	1	2	12	24
2- Katı, aşırı somut	9	18	9	18
3- Herşeye hakim olma çabalarıyla birlikte telafiye yönelik davranış	30	60	27	54
4- Kaçış davranışlarıyla belirlenen savunucu yaklaşım ve inhibisyon	10	20	2	4

$$\chi^2=14.79 \quad p=0.002 \quad ** p<0.01$$

Grupların bulguları arasında ileri düzeyde anlamlı bir fark bulunmuştur. Dış gerçeklere çok yönlü yaklaşımda bulunanların oranı Ekonomik suçlar grubunda Kontrol Grubuna göre düşük bulunmaktadır.

Tablo 24 : Gerçeklerin algılanması ve değerlendirilmesi bulguları

B) Gerçeklerin Algılanması ve Değerlendirilmesi	Ekonomik Suçlar n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Nesnel, akılcı	1	2	9	18
2- Zaman zaman öznel ama tümüyle uyumsuz değil	31	62	30	60
3- Aşırı biçimci ve kuru	18	36	11	22

$$\chi^2=8.10 \quad p=0.017 \quad ** p\leq 0.01$$

Gruplar arasında ileri derecede anlamlı farklılık bulunmuştur. Gerçekleri nesnel, akılcı şekilde algılama ve değerlendirmenin Ekonomik Suçlar grubunda Kontrol grubuna oranla düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 25 : Duyguların ifadesi ve kullanımı bulguları

C) Duyguların İfadesi ve Kullanımı	Ekonomik Suçlar n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Hafif labil	18	36	16	32
2- İmpulsif	9	18	6	12
3- Aşırı biçimde bastırılmış	10	20	3	6
4- Cansızlaştırılmış, dondurulmuş	9	18	13	26
5- Uygun biçimde ifade edilen duygular	4	8	12	24

$$\chi^2=9.21 \quad p=0.056 \quad * p\leq 0.05$$

Gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuş, duyguların uygun biçimde ifadesinin Ekonomik Suçlar grubunda düşük seviyede olduğu görülmüştür.

Tablo 26 : Affektif gereksinimler ve ifadelerinin bulguları

<i>D) Affektif Gereksinimler ve İfadeler</i>	<i>Ekonomik Suçlar n=50</i>		<i>Kontrol Grubu n=50</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
1- Normal ve doyurucu	4	8	11	22
2- Zaman zaman aşırıya kaçan beklentiler	26	52	29	58
3- İkel ve kontrolsüz oral dürtüler	3	6	4	8
4- Tümüyle bastırılmış	17	34	6	12

$$\chi^2=8.83 \quad p=0.031 \quad * p<0.05$$

Her iki grupta "affektif gereksinimler ve ifadeleri" bakımından anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Ekonomik Suçlar grubunda, "normal ve doyurucu" olanların oranı kontrol grubuna kıyasla düşük seviyede bulunmaktadır.

Tablo 27 : Sosyal Çevre İle İlişkiler bulguları

<i>E) Sosyal Çevre İle İlişkiler</i>	<i>Ekonomik Suçlar n=50</i>		<i>Kontrol Grubu n=50</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
1- Uyumlu ve doyurucu	5	10	13	26
2- Yoğun ilişki isteği, ancak başarısız	20	40	16	32
3- İlişkilerde aşırı bağımlılık ve egosantizm	9	18	16	32
4- İlişkiler kuru ve yüzeysel	16	32	5	10

$$\chi^2=11.72 \quad p=0.008 \quad ** p<0.01$$

Sosyal çevreyle ilişkiler bakımından gruplar arasında ileri düzeyde anlamlılık tesbit edilmiştir. Sosyal çevreyle uyumlu ve doyurucu ilişkiler bakımından Ekonomik Suçlar grubu kontrol grubuna göre daha düşük orana sahip bulunmaktadır.

Tablo 28: Anksiyetenin niteliği bulguları

F) Anksiyetenin Niteliği	Ekonomik Suçlar n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Dış nesnelere bağlı, fobik türde	8	16	4	8
2- Free-floating	16	32	20	40
3- Özbeğenin azalmasına ve bedenin tehlikede hissedilmesine bağlı	13	26	19	38
4- Parçalanma, çözülme	1	2	1	2
5, Anksiyete tesbit edilemedi	12	24	6	12

$$\chi^2=4.90 \quad p=0.297 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Anksiyetenin niteliği bakımından gruplar arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Tablo 29 : Agresif dürtülerin ifadesi bulguları

G) Agresif Dürtülerin İfadesi	Ekonomik Suçlar n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Kontrollü	26	52	30	60
2- Zaman zaman kontrolsüz	16	32	15	30
3- Tümüyle kontrolsüz	8	16	5	10

$$\chi^2=1.01 \quad p=0.603 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Agresif dürtülerin ifadesi bakımından her iki grupta anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 30 : Beden imgesi bulguları

<i>H) Beden İmgesi</i>	<i>Ekonomik Suçlar</i> <i>n=50</i>		<i>Kontrol Grubu</i> <i>n=50</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
1- Bozukluk yok	32	64	29	58
2- Bedeniyle ilgili güvensizlik duyguları	18	36	21	42

$$\chi^2=0.16 \quad p=0.681 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Beden imgesi bulguları gruplar arasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 31 : Kişiliğin duygulanım tipi bulguları

<i>I) Kişiliğin Duygulanım Tipi</i>	<i>Ekonomik Suçlar</i> <i>n=50</i>		<i>Kontrol Grubu</i> <i>n=50</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
1- İçedönük	7	14	7	14
2- Dışadönük	27	54	31	62
3- Daralmış	10	20	5	10
4- Zengin	6	12	7	14

$$\chi^2=2.01 \quad p=0.568 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Kişiliğin duygulanım tipi bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 32 : Ego yapısı ve gücü bulguları

J) Ego Yapısı ve Gücü	Ekonomik Suçlar n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Güçlü	4	8	15	30
2- Hafif regresif eğilimleri olan çocuksu ego	19	38	19	38
3- Katı savunmaları olan zayıf ego	18	36	11	22
4- İlkel dürtülerin egemen olduğu zayıf ego	9	18	5	10

$$\chi^2=9.20 \quad p=0.026 \quad * p<0.05$$

Ego yapısı ve gücü bakımından iki grup arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Ekonomik suçlar grubunda, kontrol grubuna göre "güçlü ego"ya sahip olanların oranı düşük görülmektedir.

4.2.2.2. Cebir-Şiddet Suçları grubu ile Kontrol grubu bulgularının karşılaştırılması

Tablo 33 : Dış gerçeklere yaklaşım bulguları

A) Dış Gerçeklere Yaklaşım	Cebir-Şiddet Suçları n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Çok yönlü	2	4	12	24
2- Katı, aşırı somut	12	24	9	18
3- Herşeye hakim olma çabalarıyla birlikte telafiye yönelik davranış	22	44	27	54
4- Kaçış davranışlarıyla belirlenen savunucu yaklaşım ve inhibisyon	14	28	2	4

$$\chi^2=17.08 \quad p=0.0007 \quad *** p<0.001$$

Dış gerçeklere yaklaşım bakımından iki grup arasında çok ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Cebir-Şiddet Suçları grubunun dış gerçeklere çok yönlü yaklaşım konusunda Kontrol grubuna kıyasla düşük orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 34 : Gerçeklerin algılanması ve değerlendirilmesi bulguları

B) Gerçeklerin Algılanması ve değerlendirilmesi	Cebir-Şiddet Suçları n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Nesnel, akılcı	2	4	9	18
2- Zaman zaman öznel, ama tümüyle uyumsuz değil	21	42	30	60
3- Aşırı biçimci ve kuru	27	54	11	22

$$\chi^2=12.77 \quad p=0.0017 \quad *** \quad p \leq 0.001$$

Gruplar arasında çok ileri düzeyde anlamlı bir fark bulunmuştur. Cebir-Şiddet Suçları grubu gerçeklerin nesnel, akılcı bir şekilde algılanması bakımından kontrol grubuna göre düşük orana sahip bulunmaktadır.

Tablo 35 : Duyguların ifadesi ve kullanımı bulguları

C) Duyguların İfadesi ve Kullanımı	Cebir-Şiddet Suçları n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Hafif labil	19	38	16	32
2- İmpulsif	9	18	6	12
3- Aşırı biçimde bastırılmış	7	14	3	6
4- Cansızlaştırılmış, dondurulmuş	9	18	13	26
5- Uygun biçimde ifade edilen duygular	6	12	12	24

$$\chi^2=5.18 \quad p=0.2689 \quad p > 0.05 \text{ (n.s.)}$$

Gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 36 : Affektif gereksinimler ve ifadeleri bulguları

	<i>Cebir-Şiddet Suçları n=50</i>		<i>Kontrol Grubu n=50</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
D) Affektif gereksinimler ve ifadeleri				
1- Normal ve doyurucu	5	10	11	22
2- Zaman zaman aşırıya kaçan beklentiler	24	48	29	58
3- İlkel ve kontrolsüz oral dürtüler	6	12	4	8
4- Tümüyle bastırılmış	15	30	6	12

$$\chi^2=6.97 \quad p=0.0726 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Affektif gereksinimler ve ifadeleri bakımından iki grup arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 37 : Sosyal çevre ile ilişkiler bulguları

	<i>Cebir-Şiddet Suçları n=50</i>		<i>Kontrol Grubu n=50</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
E) Sosyal çevre ile ilişkiler				
1- Uyumlu ve doyurucu	2	4	13	26
2- Yoğun ilişki isteği, ancak başarısız	16	32	16	32
3- İlişkilerde aşırı bağımlılık ve egosantrizm	4	8	16	32
4- İlişkiler kuru ve yüzeysel	28	56	5	10

$$\chi^2=31.29 \quad p=0.0000 \quad ***p<0.001$$

Cebir-şiddet suçları ile kontrol grubu arasında sosyal çevre ile ilişkiler bakımından çok ileri düzeyde anlamlı farklılık tesbit edilmiştir. Sosyal çevre ile "uyumlu ve doyurucu" ilişkilerin Cebir-Şiddet suçları grubunda düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 38 : Anksiyetenin Niteliği bulguları

F) Anksiyetenin Niteliği	Cebir-Şiddet Suçları n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Dış nesnelere bağlı, fobik türde	6	12	4	8
2- Free-floating	19	38	20	40
3- Özbeğenin azalmasına ve bedenin tehlikede hissedilmesine bağlı anksiyete	11	22	19	38
4- Parçalanma, çözülme	1	2	1	2
5- Anksiyete tesbit edilemedi	13	26	6	12

$$\chi^2=5.13 \quad p=0.273 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Anksiyetenin niteliği bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 39 : Agresif dürtülerin ifadesi bulguları

G) Agresif Dürtülerin İfadesi	Cebir-Şiddet Suçları n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Kontrollü	24	48	30	60
2- Zaman zaman kontrolsüz	18	36	15	30
3-1Tümüyle kontrolsüz	8	16	5	10

$$\chi^2=1.63 \quad p=0.442 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Agresif dürtülerin ifadesi bakımından iki grup arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 40 : Beden imgesi bulguları

H) Beden İmgesi	Cebir-Şiddet Suçları n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Bozukluk yok	29	58	29	58
2- Bedeniyle ilgili güvensizlik duyguları	21	42	21	42

$$\chi^2=0.04 \quad p=0.839 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Beden imgesi bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 41 : Kişiliğin duygulanım tipi bulguları

<i>1) Kişiliğin Duygulanım Tipi</i>	<i>Cebir-Şiddet Suçları n=50</i>		<i>Kontrol Grubu n=50</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
1- İçer dönük	3	6	7	14
2- Dışa dönük	31	62	31	62
3- Daralmış	15	30	5	10
4- Zengin	1	2	7	14

$$\chi^2=11.10 \quad p=0.011 \quad ** p \leq 0.01$$

Kişiliğin duygulanım tipi bakımından gruplar arasında ileri düzeyde anlamlı farklılığa rastlanmıştır. "Daralmış" duygulanım tipinin Cebir-Şiddet suçları grubunda yüksek oranda bulunduğu görülmektedir.

Tablo 42 : Ego yapısı ve gücü bulguları

J) Ego Yapısı ve Gücü	Cebir-Şiddet Suçları n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Güçlü	5	10	15	30
2- Hafif regresif eğilimleri olan çocuksu ego	14	28	19	38
3- Katı savunmaları olan zayıf ego	20	40	11	22
4- İlkel dürtülerin egemen olduğu zayıf ego	11	22	5	10

$$\chi^2=10.62 \quad p=0.014 \quad ** p \leq 0.01$$

Ego yapısı ve gücü açısından gruplar arasında ileri düzeyde anlamlı farklılık tesbit edilmiştir. Cebir-Şiddet suçları grubunda güçlü ego yapısının düşük seviyede olduğu görülmektedir.

4.2.2.3. Toplam Deney grubu ile Kontrol grubunun karşılaştırılması

Tablo 43 : Dış gerçeklere yaklaşım bulguları

A) Dış Gerçeklere Yaklaşım	Toplam Deney Grubu n=100		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Çok yönlü	3	3	12	24
2- Katı, aşırı somut	21	21	9	18
3- Herşeye hakim olma çabalarıyla birlikte telafiye yönelik davranış	52	52	27	54
4- Kaçış davranışlarıyla belirlenen savunucu yaklaşım ve inhibisyon	24	24	2	4

$$\chi^2=22.56 \quad p=0.0001 \quad *** p<0.001$$

Dış gerçeklere yaklaşım bakımından toplam deney grubu ile kontrol grubu arasında çok ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Toplam deney grubunun dış gerçeklere çok yönlü yaklaşım konusunda kontrol grubuna göre düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 44 : Gerçeklerin algılanması ve değerlendirilmesi bulguları

B) Gerçeklerin Algılanması ve Değerlendirilmesi	Toplam Deney Grubu n=100		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Nesnel, akılcı	3	3	9	18
2- Zaman zaman öznel, ama tümüyle uyumsuz değil	52	52	30	60
3- Aşırı biçimci ve kuru	45	45	11	22

$$\chi^2=14.48 \quad p=0.0007 \quad *** p<0.001$$

Gruplar arasında çok ileri düzeyde anlamlı farklılık tesbit edilmiştir. Gerçeklerin nesnel, akılcı bir biçimde algılanması ve değerlendirilmesi bakımından toplam deney grubunun kontrol grubuna göre düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 45 : Duyguların ifadesi ve kullanımı bulguları

C) Duyguların İfadesi ve Kullanımı	Toplam Deney Grubu n=100		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Hafif labil	37	37	16	32
2- İmpulsif	18	18	6	12
3- Aşırı biçimde bastırılmış	17	17	3	6
4- Cansızlaştırılmış, dondurulmuş	18	18	13	26
5- Uygun biçimde ifade edilen duygular	10	10	12	24

$$\chi^2=9.49 \quad p=0.049 \quad * p<0.05$$

Duyguların ifadesi ve kullanımı bakımından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Toplam deney grubunda uygun biçimde ifade edilen duyguların oranı kontrol grubuna göre düşük seviyede bulunmaktadır.

Tablo 46 : Affektif gereksinimler ve ifadelerinin bulguları

<i>D) Affektif Gereksinimler ve İfadeleri</i>	<i>Toplam Deney Grubu n=100</i>		<i>Kontrol Grubu n=50</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
1- Normal ve doyurucu	9	9	11	22
2- Zaman zaman aşırıya kaçan beklentiler	50	50	29	58
3- İlkel ve kontrolsüz oral dürtüler	9	9	4	8
4- Tümüyle bastırılmış	32	32	6	12

$$\chi^2=9.93 \quad p=0.019 \quad ** p \leq 0.01$$

Gruplar arasında ileri düzeyde anlamlı fark bulunmuştur. Affektif gereksinimler ve ifadeleri normal ve doyurucu olanların oranı Toplam deney grubunda düşük seviyede bulunmaktadır.

Tablo 47 : Sosyal çevre ile ilişkiler bulguları

	Toplam Deney Grubu n=100		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
E) Sosyal Çevre İle İlişkiler				
1- Uyumlu ve doyurucu	7	7	13	26
2- Yoğun ilişki isteği, ancak başarısız	36	36	16	32
3- İlişkilerde aşırı bağımlılık ve egosantrizm	13	13	16	32
4- İlişkiler kuru ve yüzeysel	44	44	5	10

$$\chi^2=27.19 \quad p=0.0000 \quad *** p<0.001$$

Sosyal çevre ile ilişkiler bakımından gruplar arasında çok ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Toplam deney grubunda uyumlu ve doyurucu ilişkilerin oranı düşük seviyede görülmektedir.

Tablo48 : Anksiyetenin niteliği bulguları

	Toplam Deney Grubu n=100		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
F) Anksiyetenin Niteliği				
1- Dış nesnelere bağlı, fobik türde	14	14	4	8
2- Free-floating	35	35	20	40
3- Özbeğenin azalmasına ve bedenin tehli- kede hissedilmesine bağlı anksiyete	24	24	19	38
4- Parçalanma, çözülme	2	2	1	2
5- Anksiyete tesbit edilemedi	25	25	6	12

$$\chi^2=6.23 \quad p=0.182 \quad p>0.05 (n.s)$$

Anksiyetenin niteliği bakımından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 49 : Agresif dürtülerin ifadesi bulguları

G) Agresif Dürtülerin İfadesi	Toplam Deney Grubu n=100		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Kontrollü	50	50	30	60
2- Zaman zaman kontrolsüz	34	34	15	30
3- Tümüyle kontrolsüz	16	16	5	10

$$\chi^2=1.64 \quad p=0.439 \quad p>0.05 \text{ (n.s.)}$$

Agresif dürtülerin ifadesi bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılık tesbit edilmemiştir.

Tablo 50 : Beden imgesi bulguları

H) Beden İmgesi	Toplam Deney Grubu n=100		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Bozukluk yok	61	61	29	58
2- Bedeniyle ilgili güvensizlik duyguları	39	39	21	42

$$\chi^2=0.03 \quad p=0.859 \quad p>0.05 \text{ (n.s.)}$$

Beden imgesi bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 51 : Kişiliğin duygulanım tipi bulguları

I) Kişiliğin Duygulanım Tipi	Toplam Deney Grubu n=100		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- İçe dönük	10	10	7	14
2- Dışa dönük	58	58	31	62
3- Daralmış	25	25	5	10
4- Zengin	7	7	7	14

$$\chi^2=6.06 \quad p=0.108 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Kişiliğin duygulanım tipi bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 52 : Ego yapısı ve gücü bulguları

J) Ego Yapısı ve Gücü	Toplam Deney Grubu n=100		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
1- Güçlü	9	9	15	30
2- Hafif regressif eğilimleri olan çocuksu ego	33	33	19	38
3- Katı savunmaları olan zayıf ego	38	38	11	22
4- İlkel dürtülerin egemen olduğu zayıf ego	20	20	5	10

$$\chi^2=14.04 \quad p=0.002 \quad ** p<0.01$$

Ego yapısı ve gücü bakımından gruplar arasında ileri düzeyde anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Toplam deney grubunda kontrol grubuna göre güçlü ego yapısına daha düşük oranda rastlanmaktadır.

4.3. Deney ve Kontrol gruplarının zekâ testi bulguları

Tablo 53 : Ekonomik suçlar grubu ile kontrol grubunun zekâ bölümlerinin karşılaştırılması

<i>Zekâ Bölümleri (IQ)</i>	<i>Ekonomik Suçlar n=50</i>		<i>Kontrol Grubu n=50</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
70-79 (Gerilik hududu)	2	4	2	4
80-89 (Aşağı normal)	5	10	14	28
90-109 (Normal)	34	68	29	58
110-139 (yukarı normal ve yüksek)	9	18	5	10

$$\chi^2=5.80 \quad p=0.121 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Zekâ bölümleri bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 54 : Cebir-Şiddet Suçları grubu ile kontrol grubunun zekâ bölümlerinin karşılaştırılması

Zekâ Bölümleri (IQ)	Cebir-Şiddet Suçları n=50		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
70-79 (Gerilik hududu)	7	14	2	4
80-89 (Aşağı normal)	9	18	14	28
90-109 (Normal)	27	54	29	58
110-139 (yukarı normal ve yüksek)	7	14	5	10

$$\chi^2=4.26 \quad p=0.233 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Cebir-şiddet suçları grubu ile kontrol grubu arasında zekâ bölümleri bakımından anlamlı farklılık tesbit edilmemiştir.

Tablo 55 : Toplam deney grubu ile kontrol grubunun zekâ bölümlerinin karşılaştırılması

Zekâ Bölümleri (IQ)	Toplam Deney Grubu n=100		Kontrol Grubu n=50	
	N	%	N	%
70-79 (Gerilik hududu)	9	9	2	4
80-89 (Aşağı normal)	14	14	14	28
90-109 (Normal)	61	61	29	58
110-139 (yukarı normal ve yüksek)	16	16	5	10

$$\chi^2=5.54 \quad p=0.136 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Toplam deney grubu ile kontrol grubu arasında zekâ bölümleri bakımından anlamlı bir farklılık tesbit edilmemiştir.

Yukarıda zekâ bölümleriyle ilgili olarak belirtilen istatistiksel analizlerde, χ^2 kullanılmış ve zekâ bölümleri gruplandırılarak ele alınmıştır.

Zekâ bölümlerinin grup ortalamaları arasındaki farkın da araştırılması gereği duyularak ortalamalar arasındaki fark "t" testi ile araştırılmıştır. Bu şekilde "t" testi kullanılarak yapılan gruplar arasındaki karşılaştırmalar aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 56 : Ekonomik Suçlar grubu ile kontrol grubunun zekâ bölümü ortalamalarının karşılaştırılması

	<i>M</i> (<i>IQ</i>)	<i>SD</i>
Ekonomik suçlar (n=50)	99.08	11.63
Kontrol grubu (n=50)	97.84	16.39

$$t=0.44 \quad p=0.664 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Ekonomik suçlar grubu ile kontrol grubu arasında zekâ bölümlerinin ortalamaları bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 57 : Cebir-Şiddet suçları grubu ile kontrol grubunun zekâ bölümü ortalamalarının karşılaştırılması

	<i>M</i> (<i>IQ</i>)	<i>SD</i>
Cebir-şiddet suçları (n=50)	94.28	11.82
Kontrol grubu (n=50)	97.84	16.39

$$t=1.25 \quad p=0.216 \quad p>0.05 \text{ (n.s)}$$

Cebir-şiddet suçları grubu ile kontrol grubu arasında zekâ bölümlerinin ortalamaları bakımından anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Tablo 58 : Ekonomik Suçlar grubu ile Cebir-Şiddet suçları grubunun zekâ bölümü ortalamalarının karşılaştırılması

	<i>M</i> (<i>IQ</i>)	<i>SD</i>
Ekonomik suçlar (n=50)	99.08	11.63
Cebir-şiddet suçları (n=50)	94.28	11.82

$$t=2.05 \quad p=0.04 \quad * p<0.05$$

Ekonomik suçlar grubu ile cebir-şiddet suçları grubu arasında zekâ bölümlerinin ortalamaları bakımından anlamlı farka rastlanmıştır. Ekonomik suçlar grubunun zekâ bölümü ortalamasının cebir-şiddet suçları grubuna göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada, suçun oluşumunda etken olabilecek kişilik özelliklerinin araştırılması amacıyla 100 kişiden oluşan deney grubu ve 50 kişiden oluşan kontrol grubu kullanılmıştır. Suçlulardaki sosyo-demografik ve kriminolojik faktörler de bu araştırmada ele alınmışlardır. Deney grubunu Üsküdar Paşakapısı Cezaevi tutukluları, kontrol grubunu ise Adli Tıp Kurumu'nun çeşitli birimlerinde çalışan memurlar oluşturmaktadır.

Deney grubu işlenen suçların niteliklerine göre iki alt grupta incelenmiştir: 1- Ekonomik suçlar (sahtecilik, dolandırıcılık, zimmet, hırsızlık, gasp), 2- Cebir-şiddet suçları (adam öldürme, yaralama). Deney alt gruplarının oluşturulmasındaki amaç, araştırılan konuda suç türlerine özgü olabilecek farklılıkları da belirleyebilmektir.

Araştırmanın bulguları, hem deney grubunun tamamı ile kontrol grubunun karşılaştırılması, hem de deney alt gruplarıyla kontrol grubunun karşılaştırılması şeklinde değerlendirilmiştir.

Bu bölümde, araştırmanın bulguları üç başlık altında tartışılacaktır: 1- Deney grubunun sosyo-demografik bulgularının tartışılması, 2- Deney grubunun kriminolojik bulgularının tartışılması, 3- Deney ve kontrol gruplarının kişilik ve zekâ bulgularının tartışılması.

5.1. Deney grubunun sosyo-demografik bulgularının tartışılması

1- Doğum yeri

Deneklerin doğum yerlerine göre dağılımında toplam suçlularda ilk sırayı % 32 ile Marmara Bölgesi almaktadır. Suç gruplarına göre; Ekonomik suçlarda Marmara (% 46), Cebir-şiddet suçlarında ise Doğu Anadolu (% 30) Bölgesi başta gelmektedir. Deneklerin % 97'sinin yaşamlarının büyük bölümünü Marmara Bölgesinde geçirdikleri ve son olarak da bu bölgede (özellikle İstanbul) ikâmet ettikleri öğrenilmiştir.

Üge (1993), 1000 suçlu üzerinde yaptığı çalışmasında, deneklerin doğum yerlerinde ilk sırayı Marmara Bölgesinin aldığını belirlemiştir(16). *Noyan ve Anastasiadis* (1960), çalışmalarında suçluların geldikleri coğrafi bölge bakımından en fazla Marmara Bölgesi (% 49) olduğunu bulmuşlardır(54).

Bu çalışmada, deneklerin büyük bölümünün Marmara Bölgesinde uzun yıllar yaşadıkları ve çoğunlukla İstanbul'da ikâmet ettikleri görülmektedir. Bu bulgular, deneklerin İstanbul'daki bir cezaevinden seçilmesinden kaynaklanabileceği gibi, genel nüfusun en fazla yığıldığı bölgenin Marmara olmasından da kaynaklanabilir. Ancak, Marmara Bölgesinde (özellikle İstanbul ve çevresi) yaşayan kişiler sosyo-kültürel norm kargaşası içinde yaşayan ve bundan en çok etkilenen kişilerdir. Buna diğer bölgelerde doğup da bu bölgeye, özel-

likle İstanbul'a göç eden kişilerdeki uyum güçlüklerinin de eklenmesi suça yöneltici nedenlerden olabilmektedir.

2- Yaş

Deneklerin yaşları *Baymur*'un belirttiği gelişim dönemlerine(19) uygun olarak gruplandırılmışlardır. 18 yaş altı sınır olarak alınmıştır. Denekler; 18-35 yaş (genç yetişkinlik çağı), 36-55 yaş (orta yaşlılık çağı), 56 yaş ve üzeri ise yaşlılık çağı olarak gruplandırılmıştır.

Bu araştırmada, her iki deney grubunda da deneklerin büyük bölümünün (Ekonomik suçlar: % 80, Cebir-şiddet suçları: % 78) genç yetişkinlik çağına suç işledikleri görülmektedir. Yaşlılık çağı en az suç işlenen çağ durumundadır. *Üge* (1993), *Aksoy* (1982), *Noyan ve Anastasiadis* (1960) çalışmalarında bizim bulgularımıza benzer sonuçlar elde etmişler ve yaş ilerledikçe suçluluğun azaldığına dikkat çekmişlerdir(16,54,55). *Kulak* (1996), adam öldürme suçu faillerinin % 86'sının 20-40 yaşları arasında bulunduğunu belirlemiştir(56).

Çalışmamızda, 18 yaş altı sınır olarak alındığından bulgularımız yetişkinlik dönemlerini kapsamaktadır. Bu dönemler içerisinde her iki suç grubu kıyaslandığında suç türleri ile suç işleme yaşları arasında belirgin bir farklılık görülmektedir. Her iki suç grubunda da genç yetişkinlik çağına büyük oranda suç işlenmektedir.

Genç yetişkinlik çağı, geçim sağlayacak bir iş sahibi olabilme, sosyal sorumluluklarını karşılayabilme gibi geliş-

me ödevlerinin(19) yanısıra yetişkinliğin diğer dönemlerine göre kişilerin daha aktif oldukları bir çağı kapsamaktadır. Ekonomik suçların bu dönemde yüksek oranda işlenmesinin nedenlerinden biri bu döneme özgü gelişme ödevlerinin yerine getirilmemesi veya bunların yasal olmayan yollarla karşılanmak istenmesi olabilir. Cebir-şiddet suçlarında ise bu çağın kişinin aktif dönemini kapsamasının suça yöneltici etkisi düşünülebilir.

3- Öğrenim Durumu

Öğrenim durumları açısından bulgularımıza bakıldığında, her iki deney grubunda en yüksek oranı ilkökul mezunu olanlar oluşturmaktadır (% 50 ve % 58) ve öğrenim durumu yükseldikçe suçluluk oranı düşmektedir. *Kulak* da çalışmasında suçlu denekler arasında ilkökul mezunu olanların % 58 ile ilk sırada geldiklerini belirtmektedir(56). İstanbul Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsünce yapılan bir çalışmada, 6386 suçludan % 77.33'ünün hiçbir öğrenim görmediği ve öğrenim durumunun yükselmesine bağlı olarak suçluluğun azaldığı belirlenmiştir(4).

Çalışmamızda, deney ve kontrol grupları arasında öğrenim durumu bakımından anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Ancak Ekonomik suçlarda lise ve yüksek okul mezunlarının toplam yüzdesi 30 iken Cebir- şiddet suçlarında 20'dir. Dolayısıyla ekonomik suçlarda öğrenim seviyesinin biraz daha yüksek oluşu dikkati çekmektedir.

4- Medeni Hal

Medeni Hal açısından her iki deney grubunda da bekâr olanların ilk sırada yer aldıkları görülmektedir (% 54 ve % 48). Toplam suçlu grupta ise % 51 ile bekâr olanlar ilk sırada gelmektedir. Evlilik hayatının sosyal eğilimleri kuvvetlendirmek suretiyle suçluluğu önleyici bir etki yapmakta olduğu bazı yazarlarca belirtilmiştir(4).

Adam öldürme, gasp, hırsızlık ve cinsel suçları kapsayan ve her suç türünden 100 kişinin ele alındığı bir çalışmada bu suç türlerinde bekâr olanların ilk sırada geldikleri görülmektedir(57).

5- Meslek

Deneklerimizin meslek gruplarına göre dağılımlarında; toplam deney grubunda % 28 ile Esnaf grubu ilk sırada gelmekte, onu % 21 ile işçi grubu takip etmektedir. Ekonomik suçlarda, Esnaf ve Ticaret grupları (% 28 ve % 24), Cebir-şiddet suçlarında Esnaf ve İşçi grupları (% 28 ve % 24) ilk iki sırada yer almaktadırlar. Üge (1993), Cebir-şiddet suçlarını kapsayan araştırmasında işçi (% 27.5), çiftçi (% 26.6) ve esnaf grubunun (% 16.9) ilk üç sırayı aldıklarını tesbit etmiştir(16).

6- Ekonomik Durum

Deneklerimiz ekonomik durumları açısından, vasat (% 47), düşük (% 28) ve iyi (% 25) olarak sıralanmaktadır. Aksoy, suçluların düşük ve vasat ekonomik seviyede toplandıklarını, ekonomik seviye arttıkça suç oranının düştüğünü-

nü bulmuştur(55). Bu sonuçlar bizim bulgularımızı desteklemektedir.

Yoksulluk, suç teşkil eden hayat tarz ve şekliyle devamlı teması ve buna karşılık, suç teşkil etmeyen ve onu red eden hayat tarzlarıyla temasın kesilmesini ve neticede suç bu yoldan sonuçlamakta, aynı zamanda ruhi bunalımlar ve dengesizliklere yol açarak suçta etkili olmaktadır(4).

Çalışmamızın bulgularına göre; Cebir-şiddet suçlarında ekonomik seviyesi iyi durumda olanlara en az rastlanmakta, Ekonomik suçlarda ise ilk iki sırayı aynı oranla (% 34) vasat ve iyi olanlar paylaşmaktadır. Ekonomik suçlar grubundaki ekonomik seviyenin diğer suç grubuna göre yüksek oluşu iki nedene bağlanabilir: bunlardan biri, bu gruptakilerin daha yüksek oranda gelir sağlayabilen ticaret mesleğiyle uğraşmaları, ikincisi ise bu gruptaki deneklerin bir bölümünün (özellikle sahtecilik ve dolandırıcılık suçlarında) bu suçları profesyonelce tekrarlayarak bu yoldan ekonomik kazanç elde etmeleridir.

5.2. Deney grubunun kriminolojik bulgularının tartışılması

1- Suçun türü

Bu çalışmada deney grubu iki ana suç grubuna ayrılmıştır. Ekonomik suçlar ve Cebir-şiddet suçları. Ekonomik suçlar grubunu kapsayan suç türleri ve ve yüzdeleri şunlardır: sahtecilik (% 46), dolandırıcılık (% 6), zimmet (% 2), hırsızlık (% 34), gasp (% 12). Cebir-şiddet suçları grubu ise öldürme (% 62) ve yaralama (% 38) suçlarını kapsamakta-

dır.

2- Suç aleti

Cebir-şiddet suçlarında, ateşli silahlar (% 48) ve delici-kesici aletler (% 48) en çok kullanılan suç aletleridir. Üge, çalışmasında suçluların eylemlerinde daha çok av tüfeği, tabanca gibi ateşli silahlar kullandıklarını (% 42.7), ikinci sırada ise % 34.6 ile delici-kesici aletlerin geldiğini tesbit etmiştir(16).

Kulak (1996), adam öldürme suçlarıyla ilgili çalışmasında, ateşli silah kullanılarak gerçekleştirilmiş saldırıların % 42 ile birinci sırada geldiğini, bunu % 38 ile delici-kesici cisimler ile gerçekleştirilen saldırıların izlediğini belirtmektedir(56).

Ülkemizde, ateşli silah edinenlerin artması ve kesici-delici aletlerin kolay ulaşılır ve taşınır olmalarının bu aletlerin kullanımını arttırdığı düşünülmektedir.

3- Suçun mağduru

Cebir-şiddet suçlarında, suç eyleminin % 46 ile faille-
rin tanıdığı kişilere yönelik gerçekleştirildiği, bunu % 22 ile yabancıların izlediği tesbit edilmiştir. Bunların ardından % 18 ile akrabaları, % 14 ile aileleri gelmektedir.

Kulak (1996), çalışmasında deneklerin % 34.44'ünün tanıdıkları kişilere karşı suç işlediklerini, bunu aile üyelerine karşı işlenen suçların izlediğini (% 31.16), yabancı mağdurların ise tüm mağdurların % 21'ini oluşturduğunu, mağ-

durların yaklaşık % 79'unun sanığın yakın çevresindeki kişiler olduğunu belirlemiştir(56). Üge de araştırmasında, mağdurların % 64.3'ünün suçluların (aile, akraba, tanıdık gibi) yakın çevresine ait kişiler olduğunu tesbit etmiştir(16).

Bu bulgular, bizim çalışmalarımızı destekler niteliktedir. Çalışmamızda mağdurların % 78'i suçluların yakın çevresine ait kişilerdir.

4- Suçun sebebi

Araştırma bulgularımıza göre, Cebir-şiddet suçlarında suç sebebi olarak ilk sırayı "münakaşalar" almakta (% 34), ikinci sırada ahlaki sebeple işlenen suçlar (% 20) gelmektedir. Bulgularımız Üge ve Kulak'ın araştırmalarıyla paralellik göstermektedir(16,56).

Küfür, hakaret, tehdit gibi nedenlerle çıkan "münakaşalar" ve sarkıntılık, kıskançlık, ihanet, namus gibi nedenleri kapsayan "ahlaki sebepler"in başta gelmeleri toplumumuzun yapısıyla açıklanabilir. Bu tür kavramlar (küfür, hakaret, namus gibi), ülkemiz insanı için "duygusal yük" taşımaktadır. Bu yönde oluşan herhangi bir tahrik sonucu ya da faillerin olayı tahrik edici olarak algılamaları sonucu suç eylemi oluşabilmektedir. Kişinin, bir olayı tahrik edici olarak algılaması onun değer ölçüleri, onun için duygusal yük taşıyan kavramlar, stress'lere karşı yıkılma noktası ve tahriklere tahammül derecesi ile ilgilidir(58).

5- Sabıka

Çalışmamızda deney grubunda % 46 oranında sabıkalılara rastlanmıştır. Suç gruplarına bakıldığında, Ekonomik suçların % 62'sinin, Cebir-şiddet suçlarının % 30'unun sabıkalı oldukları görülmekte, dolayısıyla Ekonomik suçlardaki sabıka durumunun diğer suç grubuna göre fazlalığı dikkati çekmektedir. Her suç grubundaki sabıkalılar, çoğunlukla aynı tür suçları işlemişlerdir.

Yavuzer, çocuk suçluluğuyla ilgili araştırmasında, mala ilişkin suçlu grupta mükerrerlik oranının diğer suç gruplarından fazla olduğunu bulmuştur(43). Bu sonuç bizim bulgularımızı desteklemektedir. *Dönmezer*'e göre, sosyal ve psikolojik nedenlerle birtakım suçlar işlemekte devam edenler bulunduğu gibi kendilerini tamamen anti-sosyal faaliyetlere uydurmuş, gerekli tekniği elde etmiş olan mükerrirler de bulunmaktadır(4). Çalışmamızda, ekonomik suçlardaki sabıka oranı yüksekliğinin nedenlerinden biri olarak faillerin bir kısmının bu işleri geçim sağlama aracı şeklinde görmele-ri gösterilebilir.

6- Uyuşturucu-alkol kullanımı

Toplam suçlu grupta uyuşturucu-alkol kullananların oranı % 28'dir. Bu konuda suç türlerine özgü bir farklılığa rastlanmamıştır. *Aksoy* da çalışmasında erkek suçlu grupta % 44 oranında uyuşturucu-alkol alışkanlığına rastlamıştır(55).

7- Ailede-yakın akrabalarda suçlu

Ekonomik suçlar grubunda; suçluların ailelerinde ve yakın akrabalarında % 26 oranında, Cebir-şiddet suçlarında % 28 oranında suç işlemiş kişiler bulunmaktadır.

Sutherland-Cressey eserlerinde ailede suçlu olmasının suçu arttırıcı bir faktör olduğu üzerinde durmuşlardır(4).

5.3. Deney ve Kontrol gruplarının kişilik ve zekâ bulgularının tartışılması

Bu çalışmada Eysenck Kişilik Envanteri, Rorschach Kişilik Testi ve Alexander zekâ testi kullanılmıştır.

Eysenck Kişilik Envanteri; Psikotizm (P), Dışadönüklük (E), Nörotizm (N) ve Yalan (L) ölçeklerinden oluşmaktadır.

Psikotizm ölçeği ile ilgili bulgularımıza göre; toplam suçlu grup ile kontrol grubu ortalamaları karşılaştırıldığında, suçlu grup lehine çok ileri düzeyde ($p < 0.001$) anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Yani Psikotizm ölçeğinde suçlu grubun tamamı kontrol grubuna kıyasla daha yüksek puan almışlar ve bu sonuç çok ileri düzeyde anlamlı bulunmuştur.

Suç türleri açısından Psikotizm ölçeğini ele aldığımızda, gerek Ekonomik suçlar grubuyla kontrol grubu arasında çok ileri düzeyde ($p < 0.001$), gerekse Cebir-şiddet suçları grubuyla kontrol grubu arasında anlamlı ($p < 0.05$) farklılıklara rastlanmıştır. Her iki suç grubunda Psikotizm puanı ortalaması kontrol grubuna oranla anlamlı derecede yüksek

bulunmuştur. İki suçlu grup (Ekonomik suçlar ve Cebir-şiddet suçları) birbirleriyle kıyaslandıklarında ise Ekonomik suçlar grubu lehine ($p < 0.05$) anlamlı farklılığa rastlanmıştır.

Eysenck, Psikotizm ölçeğindeki özellikleri; "yalnızlık, zalimlik, duygu yoksunluğu, heyecan arama, başkalarına karşı saldırgan olma, tehlikeyi umursamama" şeklinde sıralamaktadır. Yani buradaki Psikotizm kavramı, şizoid, psikopatik ve davranış bozuklukları şeklindeki teşhisi anlamdaki sözcüklerin hepsini kapsamaktadır(43).

Bu araştırmada Psikotizm ölçeğinden elde edilen bulgulara göre; her iki suçlu grup kontrol grubuna nazaran daha yüksek düzeyde psikopatik eğilimler taşımaktadır. Suçlu gruplar kendi aralarında kıyaslandığında ise Ekonomik suçlar grubu Cebir-şiddet suçları grubuna göre anlamlı bir düzeyde daha yüksek "P" puanına sahiptir. Dolayısıyla Ekonomik suçlar grubunda diğer suç grubuna göre daha yüksek oranda psikopatik eğilimler bulunmaktadır.

"Altı değişik suç türünde psikopatik eğilimlerin suç yakınlığına etkilerinin araştırılması" konulu yüksek lisans çalışmasında da psikopatik eğilimlerin en çok gasp ve hırsızlık gibi ekonomik suçlar grubunda yoğunlaştığı belirlenmiş olup bulgularımızı destekler niteliktedir(57). *Aksoy* da çalışmasında erkek suçlularda psikopatik kişilik yapısının ilk sırayı aldığını belirlemiştir(55).

Yavuzer, "Psiko-sosyal açıdan çocuk suçluluğu" adlı çalışmasında; suç gruplarını, mala ilişkin, şahsa ilişkin ve cinsel suçlu olarak üç gruba ayırmış ve Psikotizm ölçeğinde en yüksek ortalamanın mala ilişkin suçlu grupta olduğunu, bunu şahsa ilişkin ve cinsel suçların takip ettiğini, ancak üç ortalama arasında anlamlı bir farka rastlanmadığını belirtmektedir. Yine aynı çalışmada uygulanan "Cornell Index" adındaki kişilik testiyle mala ilişkin suçlu grubun diğer suç gruplarına kıyasla Psikopatik âraz iteminde en yüksek ortalamaya sahip olduğunu ve farkın anlamlı olduğunu saptamıştır(43).

Bu bulgular, bizim çalışmamızı destekler nitelikte görülmüştür.

Furnham (1984), yapmış olduğu çalışmada, Eysenck'in kişilik faktörlerinden Psikotizm'in suçlulukla en yüksek düzeyde korelasyon gösterdiğini belirlemiştir(59).

Eysenck (1973), bir araştırmasında, erkek ve kadın mahkumlarda suçsuzlara göre "P" skorlarının çok daha yüksek olduğunu tespit etmiştir(15).

Allsopp ve Feldman (1976) tarafından yapılan bir çalışmada, 200 ortaokul öğrencisine yasadışı davranışlardan oluşan bir anket ve Eysenck Kişilik Envanteri uygulanmış, ankette elde edilen yüksek skorların Eysenck Kişilik Envanterindeki P, E ve N skorlarıyla pozitif düzeyde anlamlı ilişkisi olduğu bulunmuştur. En yüksek düzeyde ilişkiye "P" skurunda (Psikotizm ölçeği) rastlanmıştır(15).

Barack ve Widom (1978) mahkemeye çıkmayı bekleyen kadınlara Eysenck Kişilik Envanterini uygulamışlardır. Sonuçları kontrol grubuyla karşılaştırdıklarında, bu kadınların Nörotizm ve Psikotizm skalalarında anlamlı derecede yüksek skorlar elde ettiklerini belirlemişlerdir. Bu çalışmada, dışadönüklük ve yalan skalaları bakımından farklılık tesbit edilmemiştir(60).

Dışadönüklük ölçeği (E) bakımından gruplar incelendiğinde, en yüksek ortalamanın Ekonomik Suçlar grubuna ait olduğu görülmektedir. Ancak Ekonomik suçlar ile kontrol grubu, Cebir-şiddet suçları ile kontrol grubu ve toplam suçlu grup ile kontrol grubu arasında dışadönüklük bakımından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Yalnızca, iki suç grubu birbirleriyle kıyaslandığında, Ekonomik suçlar grubunun Cebir-şiddet suçları grubuna göre daha dışadönük olduğu ve aradaki farkın ileri düzeyde ($p < 0.01$) anlamlı bulunduğu görülmektedir.

Yavuzer, çalışmasında dışadönüklük ölçeğinde, mala ilişkin suçlu grubun diğer suç grupları arasında en yüksek ortalamaya sahip olduğunu belirlemiştir(43).

Suçlu gruplar arasındaki farklılaşmayı ele alan *Sanocki* (1969), araştırmasında suçlu gruplardan mala ilişkin suçluların daha çok dışadönük yapıya sahip olduğu sonucuna varmıştır(43).

Martin ve Clarke (1969) çalışmalarında suçlu grubun, kontrol grubuna oranla ne dışadönüklük, ne de nörotiklik

açısından bir farklılaşma göstermediklerini belirtmişlerdir(43).

Çalışmamızın Nörotizm ölçeği bulgularına bakıldığında; suçlu grupların kontrol grubuna göre daha yüksek nörotizm puanı almalarına rağmen aradaki farklılık anlamlı düzeyde bulunmamıştır. Gruplar arasında (gerek suçlu gruplarla kontrol grubu, gerekse suçlu grupların kendi aralarında) nörotizm ölçeği ortalaması bakımından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. *Yavuzer*'in araştırması da nörotizm ölçeği bakımından bulgularımızla paralellik göstermektedir(43).

Hoghughi ve Forrest (1970) ve *Gibson* (1967) tarafından yapılan çalışmalarda, mahkumların nörotizm skorları, mahkum olmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur(15).

Nörotizm ölçeğinde anlamlı bir farklılık tesbit edilmemekle birlikte en yüksek ortalamaya Cebir-şiddet suçları grubunun sahip olduğu görülmektedir. *Kulak* (1996), adam öldürme suçluları ile ilgili çalışmasında suçlularda nevroitik çatışmaların hakim olduğu kişilik özelliklerine rastlamıştır(56).

Çalışmamızda, yalan ölçeği bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu bulgu da, diğer ölçeklerdeki sonuçların güvenilirliğini arttırmaktadır.

Rorschach Kişilik Testi bulgularında vak'alar; dış gerçeklere yaklaşım, gerçeklerin algılanması ve değerlendiril-

mesi, duyguların ifadesi ve kullanımı, affektif gereksinimler ve ifadeleri, sosyal çevre ile ilişkiler, anksiyetenin niteliği, agresif dürtülerin ifadesi, beden imgesi, kişiliğin duygulanım tipi, ego yapısı ve gücü bakımından değerlendirilmiştir.

Dış gerçeklere yaklaşım bakımından gruplar arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Deney grubu ile kontrol grubunun bulguları karşılaştırıldığında, kontrol grubunun deney grubuna göre daha yüksek oranda "çok yönlü" yaklaşım içinde olduğu görülmüştür. Deney grubunda "kaçış davranışlarıyla belirlenen savunucu yaklaşım ve inhibisyon" kontrol grubuna göre yüksek oranda bulunmuştur.

Bu bulgulara göre, suçluların dış gerçeklere çok yönlü yaklaşımlarının düşük seviyede olduğu, yani olayları değişik açılardan ele alamadıkları belirlenmiştir. Her bir suçlu grup ile kontrol grubunun bulgularının karşılaştırılmasında da aynı sonuçlar elde edilmiştir.

Düvenci, "suç işlemiş ergenler ile suç işlememiş ergenlerin kişilik yapılarının karşılaştırılması" adlı çalışmada, dış gerçeklere çok yönlü yaklaşım bakımından suçlu grubun kontrol grubuna oranla daha düşük düzeyde olduğunu belirlemiştir(61).

Gerçeklerin algılanması ve değerlendirilmesi bakımından deney grubuyla kontrol grubu arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Kontrol grubunun deney grubuna göre daha yüksek oranda "nesnel, akılcı" algılama ve değerlendir-

meye sahip olduğu, suçlu grubun gerçekleri nesnel, akılcı biçimde algılamak yerine aşırı biçimci ve kuru şekilde algılayıp değerlendirdikleri görölmüştür. Bu konuda suç gruplarına özgü farklılıklar görölmemiş olup, herbir suç grubunun kontrol grubuyla karşılaştırılması da aynı sonucu vermiştir.

Düvenci, çalışmasında suçlu grupta kontrollere oranla daha yüksek düzeyde "gerçeklerin aşırı biçimci ve kuru algılanması ve değerlendirilmesi"ne rastlamış olup bulgularımızla paralellik göstermektedir(61).

Duyguların ifadesi ve kullanımına bakıldığında; Cebir-şiddet suçları ile kontrol grubunun karşılaştırılması sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Ekonomik suçlar grubu ile kontrol grubu kıyaslandığında anlamlı bir farklılık görölmüştür. Toplam suçlu grup ile kontrol grubu arasında da anlamlılığa rastlanmıştır.

Ekonomik suçlar grubu ile kontrol grubu bulgularına bakıldığında; kontrol grubunun suçlu gruba göre daha yüksek oranda "duygularını uygun biçimde ifade ettikleri" görölmüştür. Suçlu grupta hem duyguların "impulsif" şekilde ifadesine hem de "aşırı biçimde bastırılması"na kontrol grubuna oranla daha yüksek düzeyde rastlanmıştır. Toplam deney grubuyla kontrol grubu bulguları arasında da aynı ilişkiler görölmektedir.

Üge, 1000 suçlu üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında; suçluların suçlu olmayanlardan daha impulsif oldukları sonucuna varmıştır(16). *İnal*, "12-18 yaş arası erkek çocukların

suça yönelmelerinin zekâ ve kişilik faktörleri ile ilgisinin araştırılması" adlı çalışmasında, kontrol grubunun suçlu gruba göre duyguların ifadesi bakımından daha dengeli olduğunu tesbit etmiştir(53).

Affektif gereksinimler ve ifadeleri bakımından, toplam deney grubu ile kontrol grubu arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Kontrol grubunda "normal ve doyurucu" bulunanların oranı suçlu gruba göre daha yüksek bulunmuştur. Deney grubunun affektif gereksinimlerini kontrol grubuna göre daha çok bastırdıkları görülmektedir. Aynı ilişki Ekonomik suçlar ile kontrol grubu arasında görülmekte olup, Cebir-şiddet suçları grubu ile kontrol grubunun karşılaştırılmasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Suç işlemiş ergenlerle yapılan bir çalışmada, suçluların kontrol grubuna göre affektif gereksinimlerini daha çok bastırdıkları görülmüştür(61).

Sosyal çevre ile ilişkiler açısından bütün gruplararası ilişkilerde anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Deney gruplarında "uyumlu ve doyurucu" olanların düşük seviyede bulunduğu, ilişkilerin kontrol grubuna göre daha yüksek oranda "kuru ve yüzeysel" olduğu belirlenmiştir. Üge de çalışmasında, suçluların sosyal kontaktlarının yetersiz olduğunu bulmuştur(16). Aynı bulguya İnal'ın çalışmasında da rastlanmaktadır(53).

Anksiyetenin niteliği bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Agresif dürtülerin ifadesi, toplam deney grubunda % 50 oranında "kontrollü" iken kontrol grubunda % 60 oranında "kontrollü" bulunmuştur. Ancak gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. *Kulak*, çalışmasında suçlulardan oluşan deney grubundaki deneklerin kontrol grubuna göre daha impulsif ve agresif olduklarını bulmuştur(56). *Üge*'nin araştırması da benzer sonuçlar vermiştir(16).

Beden imgesi bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Kişiliğin duygulanım tipi bakımından gerek Ekonomik suçlar ile kontrol grubu arasında, gerekse toplam deney grubu ile kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Cebir-şiddet suçları grubu ile kontrol grubu arasında ileri düzeyde anlamlılık görülmüştür. Kontrol grubunda daha yüksek oranda "zengin" duygulanım tipine rastlanırken Cebir-şiddet suçları grubunun kontrol grubundan daha yüksek düzeyde "daralmış" duygulanım tipine sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu grupta duygusal ilişkilerin ve ilgilerin çok sınırlı düzeyde olduğu dikkati çekmektedir.

Vakalar, Ego yapısı ve gücü bakımından değerlendirildiğinde, gruplar arasında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Deney gruplarıyla kontrol grubu arasındaki karşılaştırmalarda, suçluların daha yüksek oranda "zayıf ego"ya sahip oldukları belirlenmiştir. *Yavuzer*, 1972 yılında Sinop İslahevinde 50 hükümlü genç üzerinde Rorschach tekniği kullanarak

yaptığı pilot çalışmasında, deneklerde % 96.5 oranında "zayıf ego"ya rastlamıştır(62). Üge de suçlu, deneklerde % 77 oranında "zayıf ego" olduğunu tesbit etmiştir(16). Kulak'ın araştırmasında da paralel sonuçlara ulaşılmıştır(56).

Rorschach Kişilik testi ile Eysenck Kişilik Envanteri sonuçları birarada ele alındığında şu sonuçlara varılmıştır: Eysenck Kişilik Envanterinde dışadönüklük ve Nörotizm ölçeklerinde deney grubu ile kontrol grubu arasında anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır. Nörotizm ölçeğinin kapsamında kaygılı, endişeli bir ruh hali bulunmaktadır. Rorschach testinde "anksiyetenin niteliği" başlığı altında elde ettiğimiz bulgularda gruplar arasında anlamlı farklılıklar görülmemiştir. "Kişiliğin duygulanım-tipi" başlığı altında dışadönük, içedönük, daralmış, zengin şeklindeki gruplandırılmamızda dışadönüklük-içedönüklük açısından belirgin farklılıklar görülmemiş, farklılıkların deney grubunun daralmış kişilik yapısında olmasından kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgulara göre Rorschach Kişilik Testi ile Eysenck Kişilik Envanterinin Nörotizm ve Dışadönüklük bulgularının birbirini desteklediği düşünülmektedir.

Eysenck Kişilik Envanterinde, Psikotizm boyutunda gruplar arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Bu envanterdeki Psikotizm boyutu, psikopatik eğilimleri kapsayan bir boyuttur. Psikopatik eğilimler taşıyanlar zayıf bir ego'ya sahiptirler ve agresivite düzeyleri yüksektir. Rorschach testinde suçlu grupta ego yapısı kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde zayıf bulunmuştur. Agresif dürtülerin ifadesinde

ise, gruplar arasında anlamlı farka rastlanmamasına rağmen suçlu grupta "kontrollü" ağırsivite oranının daha düşük olduğu görölmektedir.

Bütün bu bulgular Eysenck Kişilik Envanteri ile Rorschach Kişilik Testi'nin sonuçlarının paralellik içinde olduğunu göstermektedir.

Zekâ seviyeleri bakımından deney grupları ile kontrol grubu arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Yalnızca iki suç grubu arasında, ortalamalar bakımından yapılan karşılaştırmada, Ekonomik suçlar grubunun Cebir-şiddet suçları grubuna göre daha yüksek ortalamaoya sahip olduğu ve farkın anlamlı bulunduğu tesbit edilmiştir.

Yapılan incelemeler çeşitli suçlu kategorilerine ait zekâ derecelerinin de değişik olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, sahtekârlık ve diğer hileli suçların faillerinde zekâ derecesi yüksek olduğu halde cinsiyet aleyhine işlenen suçlarla adam öldürme ve müessir fiiller faillerinde zekâ derecesi genellikle düşük olarak gözükmemektedir(4). Bu görüş bizim bulgularımızı destekler niteliktedir.

6. SONUÇ

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

1- Deney grubunun % 97'si yaşamlarının büyük bölümünü Marmara Bölgesinde, çoğunlukla İstanbul'da geçirmişlerdir ve grubun % 32'si Marmara Bölgesi doğumludur.

2- Yetişkinlik dönemleri içinde en çok genç yetişkinlik çağında (18-35 yaş) suç işlenmekte, yaş ilerledikçe suçluluk oranı düşmektedir.

3- Öğrenim düzeyi yükseldikçe suçlu denek sayısı azalmaktadır. Ekonomik suçlar grubunda Cebir-şiddet suçları grubuna göre öğrenim düzeyi biraz daha yüksek bulunmuştur.

4- Deney grubunda % 51 ile bekâr olanlar ilk sırada gelmektedir.

5- Meslekler bakımından, ekonomik suçlarda, esnaf ve ticaret grupları, Cebir-şiddet suçlarında esnaf ve işçi grupları ilk iki sırada yer almaktadırlar.

6- Cebir-şiddet suçları grubu Ekonomik suçlar grubuna göre daha düşük ekonomik seviyeye sahiptir.

7- Cebir-şiddet suçlarında, ateşli silahlar ve delici-kesici aletler aynı oranda (% 48) en çok kullanılan suç aletleridir.

8- Cebir-şiddet suçlarında, mağdurların % 78'i suçluların yakın çevrelerine ait kişilerdir.

9- Cebir-şiddet suçlarında suç sebebi olarak küfür, hakaret, tehdit gibi nedenlerle çıkan "münakaşa"lar ve sarkıntılık, kıskançlık, ihanet ve namus gibi nedenleri kapsayan "ahlaki sebepler" başta gelmektedir.

10- Ekonomik suçlarda, mükerrer suç işleme oranı Cebir-şiddet suçlarına oranla daha yüksektir.

11- Deney grubunda % 28 oranında uyuşturucu-alkol kullanımına rastlanmıştır.

12- Suçluların ailelerinde ve yakın akrabalarında % 27 oranında suç işlemiş kişiler bulunmaktadır.

13- Deney grubu kontrol grubuna göre daha yüksek oranda psikopatik eğilimler taşımaktadır.

14- Ekonomik suçlar grubu Cebir-şiddet suçları grubundan daha yüksek oranda psikopatik eğilimlere sahiptir.

15- Dışa dönüklük bakımından deney grubuyla kontrol grubu arasında anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır.

16- Ekonomik suçlar grubu Cebir-şiddet suçları grubuna göre daha dışadönüktür.

17- Deney grubuyla kontrol grubu arasında Nörotizm bakımından anlamlı farklılığa rastlanmamıştır.

18- Deney grubunun çoğunun dış gerçeklere çok yönlü yaklaşamadıkları, yani olayları değişik açılardan ele alamadıkları, gerçekleri, olayları nesnel ve akılcı şekilde değerlendiremedikleri belirlenmiştir.

19- Deney grubunda "duyguların uygun biçimde ifadesi" düşük oranda bulunmuştur.

20- Deney grubunun affektif gereksinimlerini kontrol grubuna göre daha çok bastırdıkları görülmüştür.

21- Deney grubunun çoğunun sosyal çevreyle "uyumlu ve doyurucu" ilişkiler kuramadıkları, ilişkilerinin yüzeysel olduğu görülmüştür.

22- Anksiyetenin niteliği bakımından deney grubuyla kontrol grubu arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır.

23- Agresif dürtülerin ifadesi, deney grubunda daha düşük düzeyde "kontrollü" bulunmakla birlikte anlamlı farklılıklar görülmemiştir.

24- Beden imgesi bakımından deney grubuyla kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

25- Kişiliğin duygulanım tipi (dışadönük, içedönük, daralmış, zengin) toplam deney grubuyla kontrol grubu karşılaştırılmasında ve ekonomik suçlarla kontrol grubu karşılaştırılmasında anlamlılık göstermemiştir.

26- Cebir-şiddet suçları grubu kontrol grubuna göre daha yüksek düzeyde "daralmış" duygulanım tipine sahiptir. Yani bu gruptakilerin duygusal ilişkileri ve ilgileri çok sınırlı düzeydedir.

27- Deney grubunda kontrol grubuna göre daha büyük oranda "zayıf ego"ya rastlanmıştır.

28- Deney grubuyla kontrol grubu arasında zekâ seviyesi bakımından anlamlı farklılıklar görülmemiştir.

29- Ekonomik suçlar grubu Cebir-şiddet suçları grubuna göre daha yüksek düzeyde zekâ bölümüne sahiptir.

7. ÖZET

Bu çalışmada, suçluluğun oluşumunda etken olabilecek kişilik özellikleri araştırılmıştır. Ayrıca sosyo-demografik ve kriminolojik özellikler de değerlendirilmiştir.

Üsküdar Paşakapısı Cezaevinde bulunan 100 erkek tutuklu deney grubunu, Adli Tıp Kurumunda çalışan suç işlememiş 50 erkek ise kontrol grubunu oluşturmuşlardır. Deney grubu suç türlerine bağlı olarak Ekonomik suçlar ve Cebir-şiddet suçları olmak üzere iki ana grupta incelenmiştir.

Çalışmada, Eysenck Kişilik Envanteri, Rorschach Kişilik Testi ve Alexander zekâ testi ile sosyo-demografik ve kriminolojik özellikleri kapsayan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

H.J.Eysenck'in ileri sürdüğü Nörotizm, Psikotizm ve Dışadönüklük boyutlarının suçluluktaki rolleri, ayrıca suçlularda dış gerçeklere yaklaşım, gerçeklerin algılanması ve değerlendirilmesi, duyguların ifadesi ve kullanımı, affektif gereksinimler ve ifadeleri, sosyal çevreyle ilişkiler, anksiyete durumları, agresif dürtülerin ifadesi, beden imgesi, kişiliğin duygulanım tipi ve ego yapısı incelenmiştir.

Deney grubuyla kontrol grubu arasında Nörotizm ve Dışadönüklük boyutlarında farklılıklar görülmemiştir. "Psikotizm" boyutu psikopatik eğilimleri kapsamaktadır ve deney grubunun daha yüksek düzeyde psikopatik eğilimler taşıdığı tesbit edilmiştir.

Suçluların çoğunun dış gerçeklere çok yönlü yaklaşamadıkları ve olayları nesnel, akılcı değerlendiremedikleri, duygularını uygun biçimde ifade edemedikleri, sosyal çevreyle uyumlu ve doyurucu ilişkiler kuramadıkları, ego yapılarının zayıf olduğu görülmüş, zekâ seviyesi bakımından kontrol grubuna göre anlamlı farklılık tesbit edilmemiştir.

8. SUMMARY

This study investigated personality traits that may lead to delinquency and evaluated social, demographic, and criminologic features.

The study included 100 males who were incarcerated in Üsküdar Paşakapısı Prison and 50 male controls who were employed in Forensic Medicine Institution. The study group was examined under two subgroups depending on the forms of crime, namely economic crime and violent offense.

Eysenck Personality Questionnaire, Rorschach Personality Test, and Alexander Intelligence Test, and personal information questionnaire including social, demographic, and criminologic features were used in the study.

Eysenck's personality dimensions of neuroticism, psychoticism and extraversion were assessed with regard to their roles in crime. The study also investigated criminals in terms of their approaches to the outside world, perception and evaluation of the facts, expression, and utilisation of feelings, affective needs and their expression, relations with social environment, their status of anxiety, expression of their aggressive drives, body image, type of temperament of the personality, and ego construct.

No differences were observed in the dimensions of

No differences were observed in the dimensions of neuroticism and extraversion between the study group and the control group. Dimension of psychoticism consists of psychopathic features and it has been observed that the study group had higher levels of psychopathic features compared with the control group.

The study revealed that most of the delinquents lacked multiple approaches to the outer facts, that they could not make objective and rational evaluations of the events, that they did not have an appropriate expression of their feelings, that they lacked the ability to institute favourable and satisfactory relations with their social environment and had weakness in their ego constructs. No significant difference was detected between the study group and the control group with respect to the intelligence level.

9. KAYNAKLAR

- 1- PICCA,G., Kriminoloji, s.13-17, 27, 49, 57, Cep Üniversitesi, İletişim Yayınları.
- 2- BALABAN,Ö., ERGÜNDÜZ,Ş. (1984) Suçluluk Kuramları, Yayınlanmamış seminer notları, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- 3- BIYIKLI,H.İ. (1972) Çocuk Suçluluğunun Nedenleri, Adalet dergisi, Sayı: 2, s.760-772.
- 4- DÖNMEZER,S. (1984) Kriminoloji, 7. baskı, s.6, 33, 59-69, 98-102, 177-182, 194, 254-285, 307, 334, 369, 426-434, 485.
- 5- Büyük Larousse, (1986) 21. cilt, s.10845, İnterpress Basın ve Yayıncılık.
- 6- EVRİM,S. (1970) Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu, s.19,26,32,42, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 1531, İstanbul.
- 7- AKINCI,F.S. (1989) Kriminolojide Suç Nedenlerine İlişkin Teoriler, Ceza Hukuku El Kitabı, 1. baskı, s.37-41, 44-51, 54-57, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- 8- RADZINOWICZ,L., KING,J. (1979) The Growth of Crime, pp. 74, 79, Pelican Books, London.

- 9- EYSENCK,H.J. (1970) Crime and Personality, Revised edition, pp.1, 50, 136-138, Granada Publishing Limited, London.
- 10- GEÇTAN,E. (1988). Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar, s.208, 211, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- 11- GEÇTAN,E. (1990) Varoluş ve Psikiyatri, s.27, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- 12- DİNÇMEN,K. (1969) Deskriptiv ve Dinamik Psikiyatri, s.230, 233, 330, Atlas Kitabevi, İstanbul.
- 13- DOBRENKOV,V.İ. (1979). Erich Fromm'un ve yeni-Freudçülüğün Eleştirisi, birinci baskı, s.13, (Çev: O.Tangör, L.Küey), Sorun yayınları, İstanbul.
- 14- BAUER,M., BOSCH,G. (1985) Psikiyatri, 3. baskı, s.136, (Çev: Günsel Koptagel-İlal), Arkadaş Tıp Yayınları, İstanbul.
- 15- FELDMAN,M.F. (1978) Criminal Behavior,A Psychological Analysis, pp.139, 143-147, 194-201, John Wiley and Sons, Chichester.
- 16- ÜGE B. (1993) Agressivite ve Empülsivite Faktörlerinin Suçluların Şahsiyet Yapısındaki Rollerini, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- 17- ÖKTEM,Ö (1972) H.J.Eysenck'in şahsiyet görüşü üzerine çalışma (yayınlanmamış).

- 18- GANDER,M.J., GARDINER,H.W. (1995). Çocuk ve Ergen Gelişimi, 2. baskı, s.435-436, (Çev: B.Onur, N.Çelen, A. Dönmez) İmge Kitabevi, Ankara.
- 19- BAYMUR,F. (1978) Genel Psikoloji, 4. baskı, s.60-61, 255, İnkilâp ve Aka Kitabevi, İstanbul.
- 20- KOZACIOĞLU,G., GÖRDÜRÜR,H.E. (1995) Bireyden Topluma Ruh Sağlığı, 1. baskı, s.35-36, 51, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- 21- KÖKNEL,Ö. (1995) Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, 13. baskı, s.19-27, 80-83, 92-94, 102, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- 22- SANDSTRÖM,C.I. (1971) Çocuk ve Gençlik Psikolojisi, s.169, (Çev: Refia Şemin), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, no:1614, İstanbul.
- 23- ADASAL,R. (1977) Medikal Psikoloji, 3. baskı, s.879, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul.
- 24- ALTINKÖPRÜ,T. (1978) Şahsiyet Analizi, s.12, Altınköprü Yayınları, İstanbul.
- 25- MORGAN,C.T. (1984) Psikolojiye Giriş Ders Kitabı, 2. baskı, s.311, 322, (Çev: Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üye ve Görevlileri), Meteksan Yayınları, Ankara.
- 26- KÖKNEL,Ö., ÖZUĞURLU,K., BAHADIR,G.A. (1993) Davranış Bilimleri, İ.Ü. Rektörlük Yayın No: 3741, s.126-127, 240-246 Yayılım Matbaası, İstanbul.

- 27- MAHMUTOĞLU,M. (1978) Kişilik, Seminer II, s.107-110, 119, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları,no:2370, İstanbul.
- 28- JERSILD,A.T. (1972) Çocuk Psikolojisi, 3. cilt, s.619, (Çev: Gülseren Günce), Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, no: 27, Ankara.
- 29- AKSOY,N. (1985) İşçi'nin Ruh Sağlığı, s.18, Türk Metal Sendikası Yayınları, İstanbul.
- 30- KOPTAGEL-İLAL,G. (1984) Tıpsal Psikoloji, 2. baskı, s.278-279, 282, 286, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- 31- ZİYALAR,A. (1982) Sosyal Psikiyatri, 2. baskı, s.159-160, Ar Basım Yayım ve Dağıtım, İstanbul.
- 32- ADAM,E., TÜKEL,R., YAZICI,O. (1995) Psikiyatri, s.166-169, İstanbul Tıp Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- 33- DİNÇMEN,K. (1984) Adli Psikiyatri, s.133-136, Birlik Yayınları, İstanbul.
- 34- ZİYALAR,A. (1981) Psikiyatrik Semioloji ve Medikal Psikoloji, s.3, İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği Vakfı Yayınları, İstanbul.
- 35- SONGAR,A. (1980) Psikiyatri, dördüncü baskı, s.390, Serhat Dağıtım Yayınevi, İstanbul.
- 36- STORR,A. (1982) Human Aggression, pp.138, Penguin Books, Middlesex.

- 37- ÖZAYDIN,S. (1984) Psikiyatri, cilt 7, s.319, İ.Ü.İstanbul Tıp Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- 38- EYSENCK,H.J. (1978) Uses and Abuses of Psychology, pp.1, Penguin books, Middlesex.
- 39- BERNSTEIN,A., ROY,J. (1991) Psychology, second edition, pp.554-555, Houghton Mifflin Company, Boston.
- 40- EYSENCK,H.J., WILSON,G. (1995) Kişiliğinizi tanıyın, 1. basım, s.11-17, 21, 36-37, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- 41- ARKONAÇ,S. (1993) Psikoloji, Zihin Süreçleri Bilimi, 1. baskı, s.370, Alfa Basım Yayım dağıtım, İstanbul.
- 42- EYSENCK,H.J. (1965) Fact And Fiction in Psychology, pp.60, 66, Penguin Books, Middlesex.
- 43- YAVUZER,H. (1986) Psiko-sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu, s.73-74, 83, 107, 150-153, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- 44- EYSENCK,H.J., EYSENCK,S.B.G. (1975) Manuel of the Eysenck Personality Questionnaire, pp.5, 9-14, Hodder and Stoughton, London.
- 45- SUE,D., SUE,S. (1990) Understanding Abnormal Behavior, Third edition, pp.106-107, Houghton Mifflin Company, Boston.

- 46- PİCHOT,P. (1993) Psikolojide Kullanılan Testler, 1. basım, s.88,90, Cep Üniversitesi, (Çev: Ebru Erbaş), İletişim Yayınları, İstanbul.
- 47- ÖNER,N. (1994) Güvenirliği ve/veya Geçerliği Sınanmış Psikolojik Testler, Türk Psikoloji Dergisi, cilt 9, sayı 33, s.9-18.
- 48- CANSUNAR,N. (1992) Psikolojik Testlerin Adli Tıp Açısından Önemi, Uzmanlık Tezi, Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, İstanbul.
- 49- PARKER,G.V.C. (1980) Psychological Testing in Legal Settings, Modern Legal Medicine, Psychiatry and Forensic Science, pp.779, F.A. Davis Company, Philadelphia.
- 50- İLKAY,E., YELER,B. (1988) Kişilik Özellikleri Yönünden Psöriasis, Yeni Symposium, sayı 3-4, s.5-21.
- 51- DOKUR,M., YELER,B. (1989) Premenstrüel Gerilimin Çevre, Kişilik ve Zekâ ile İlişkisi, Yeni Symposium, sayı 4, s.5-15.
- 52- DOKSAT,K., YELER,B. (1992) Organik Olmayan Baş Ağrısı Vak'alarının Çok Yönlü Bir Psikiyatrik Değerlendirilmesi, Yeni Symposium, sayı 3, s.12-21.

- 53- İNAL,B.B. (1984) 12 ile 18 Yaş Arası Erkek Çocukların Suça Yönelmelerinin Zekâ ve Kişilik Faktörleri ile İlgisinin Araştırılması, Doktora Tezi, İ.Ü.T.F. Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.
- 54- NOYAN,B., ANASTASİADİS,Y. (1960) Mücrimlerde Ruhi Durum, Beden Yapısı, Psikometrik ve Sosyal Bakımdan İncelemeler, Yeni Tıp Alemi, cilt 9, 103-105.
- 55- AKSOY,N. (1982) Psiko-sosyal Açıdan Suçluluk, Doktora tezi, İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.
- 56- KULAK,H. (1996) Kasten Adam Öldürme Suçu Faillerinin Kişilik Yapıları ve Sosyodemografik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- 57- ARAL,F. (1991) Altı Değişik Suç Türünde Psikopatik Eğilimlerin Suç Yatkınlığına Etkilerinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- 58- DİNÇMEN,K. (1985) "Tahrik Kavramı"nın Adli Psikiyatri Yönünden İrdelenmesi, Adli Tıp Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 91-94.

- 59- FURNHAM,A. (1984) Personality, Social Skills, Anomie and Delinquency: a self-report study of a group of normal non-delinquent adolescents, J.Child-Psychol-Psychiatry, 25(3): 409-20.
- 60- BARACK,L.I., WIDOM,C.S. (1978) Eysenck's Theory of Criminality Applied to Women Awaiting Trial, Br.J. Psychiatry, 133:452-6.
- 61- DÜVENÇİ,Ş. (1995) Suç İşlemiş Ergenler İle Suç İşlememiş Ergenlerin Kişilik Yapılarının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- 62- YAVUZER,H. (1990) Çocuk ve Suç, 5. basım, s.176, Remzi Kitabevi, İstanbul.

A large, stylized pink 'X' graphic that spans the width of the page. It is composed of several parallel diagonal lines, creating a sense of depth and movement. The word 'EKLER' is centered within the middle of this graphic.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu**KİŞİSEL BİLGİ FORMU****Cinsiyet:****Denek No:****Doğum Yeri:****Görüşme Tarihi:****Doğum Tarihi:****Öğrenim Durumu:****Medeni Hali:****Mesleği:****Suçu ve Tarihi:**

- Deneğin ekonomik durumu:

- En son oturduğu yer:

- Göç olayının yaşanıp yaşanmadığı:

- Ailede, yakın akrabalarda suçlu olup olmadığı:

- Deneğin uyuşturucu, alkol kullanıp kullanmadığı:

- Sabıka durumu:

- Suç aleti:

- Suçun mağduru:

- Suçun sebebi:

Ek 2. Eysenck Kişilik Envanteri

EYSENCK KİŞİLİK ENVANTERİ

(Questionnaire)

İŞ..... YAŞ..... CİNSİYET.....

Lütfen her soruyu hizasında görülen "EVET" veya "HAYIR" sözcüklerinden birini yuvarlak içerisine alarak cevaplayınız. Cevapların doğrusu veya yanlışı olmadığı gibi, aldatmaca cevaplar da yoktur. Cevaplarınızı çabuk işaret edin ve soruların kesin anlamı üzerinde fazla düşünmeyin.

[LÜTFEN HER SORUYU CEVAPLANDIRMAYI UNUTMAYIN]

1. Birçok değişik merakınız var mıdır?	Evet	Hayır
2. Herhangi bir şeyi yapmadan önce durup bir kere enine boyuna düşünür müsünüz?	Evet	Hayır
3. Ruh haliniz sık sık inişler çıkışlar gösterir mi?	Evet	Hayır
4. Başkasının yaptığını bildiğiniz halde hayatınızda hiçbir şey için övgü kabullendiğiniz oldu mu?	Evet	Hayır
5. Konuşkan bir insan mısınız?	Evet	Hayır
6. Borç içinde olmak sizi endişelendirir mi?	Evet	Hayır
7. Nedeni olmadığı halde kendinizi "tam anlamında hiç son derece mutsuz" hissettiğiniz oldu mu?	Evet	Hayır
8. Kendi payınızdan fazlasını almak için hiç aç gözlülük ettiğiniz oldu mu?	Evet	Hayır
9. Geceleri evinizin kapısını, penceresini dikkatli bir şekilde kilitler misiniz?	Evet	Hayır
10. Oldukça canlı bir kimse misiniz?	Evet	Hayır

11. Bir çocuğu veya bir hayvanı acı çekerken görmek sizi alt st eder mi?	Evet	Hayır
12. Yapmamanız veya sylememeniz gereken Şeyler olduğundan sık sık endişe duyar mısınız?	Evet	Hayır
13. Bir Şeyi yapacağınızı söylediğiniz zaman ortam ne kadar elveriŐsiz olsa bile, verdiğiniz sözü tutar mısınız?	Evet	Hayır
14. ParaŐütle atlamaktan hoşlanır mıydınız?	Evet	Hayır
15. Canlı bir toplantının genellikle kendinizi havasına kaptırır ve eğlenir misiniz?	Evet	Hayır
16. Tedirgin bir kimse misiniz?	Evet	Hayır
17. Kendi suunuz olduğunu bildiğiniz halde, bunu yapmaktan ötürü hiç başka birisini suladığınız oldu mu?	Evet	Hayır
18. Yeni kimselerle tanıŐmaktan hoşlanır mısınız?	Evet	Hayır
19. Sigorta projelerinin iyi bir fikir olduğuna inanır mısınız?	Evet	Hayır
20. Hisleriniz kolayca incinir mi?	Evet	Hayır
21. Bütün alıŐkanlıklarınız iyi ve arzu edilir cinsten midir?	Evet	Hayır
22. Sosyal olaylarda arka planda kalma temayülünde misiniz?	Evet	Hayır
23. Acaip veya tehlikeli etkileri olabilecek uyuŐturucuları kullanabilir miydiniz?	Evet	Hayır
24. Sık sık "taŐtıęınız"ı hisseder misiniz?	Evet	Hayır
25. (Bir toplu iğne veya dğme olsa bile) Hiç başkasına ait bir Şeyi aldığınız oldu mu?	Evet	Hayır
26. Çok gezmeyi sever misiniz?	Evet	Hayır
27. Sevdieğiniz kimseleri incitmekten hoşlanır mısınız?	Evet	Hayır
28. Sık sık suçluluk duygusundan rahatsız olur musunuz?	Evet	Hayır
29. Bazen hiçbir Şey bilmediğiniz Şeyler hakkında konuŐur musunuz?	Evet	Hayır
30. Okumayı, insanlarla tanıŐmaya tercih eder misiniz?	Evet	Hayır

31. Size kötülük etmek isteyen düşmanlarınız var mı?	Evet	Hayır
32. Kendinize sinirli bir kimse der misiniz?	Evet	Hayır
33. Kaba davrandığınız zaman daima özür diler misiniz?	Evet	Hayır
34. Çok arkadaşınız var mı?	Evet	Hayır
35. Bazen başkalarını gerçekten incitebilecek (zarar verecek) şakalardan hoşlanır mısınız?	Evet	Hayır
36. Endişe eden birisi misiniz.	Evet	Hayır
37. Çocukluğunuzda size söyleneni hiç itiraz etmeden derhal yapar mıydınız?	Evet	Hayır
38. Kendiniz için kaygısız diyebilir misiniz?	Evet	Hayır
39. Terbiyeli ve dürüst olmak sizin için çok önemli midir?	Evet	Hayır
40. Dehşet verici şeyler olabilir diye endişe eder misiniz?	Evet	Hayır
41. Başkasına ait birşeyi hiç kırdığınız veya kaybettiğiniz oldu mu?	Evet	Hayır
42. Yeni dostlar edinmek için genellikle ilk adımı siz mi atarsınız?	Evet	Hayır
43. İnsanlar size dertlerinden bahsettikleri zaman ne hissettiklerini kolayca anlayabilir misiniz?	Evet	Hayır
44. Kendinize gergin veya "çok sinirli" bir insan diyebilir misiniz?	Evet	Hayır
45. Etrafta el altında kağıt sepeti bulunmadığı zaman lüzumsuz kağıtları yere atar mısınız?	Evet	Hayır
46. Başkaları ile beraber olduğunuz zaman genellikle sessiz misiniz?	Evet	Hayır
47. Evliliğin modasının geçmiş olduğuna ve onsuz olunabileceğine inanır mısınız?	Evet	Hayır
48. Bazı bazı kendinize karşı acıma hissi duyar mısınız?	Evet	Hayır

49. Bazen azıcık böbürlenir misiniz?	Evet	Hayır
50. Sönük bir toplantıya kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?	Evet	Hayır
51. Dikkatli araba kullanan insanlar sizi rahatsız eder mi?	Evet	Hayır
52. Sağlığınız hakkında endişelenir misiniz?	Evet	Hayır
53. Herhangi bir kimse için hiç fena veya yakışsız şeyler söylediğiniz oldu mu?	Evet	Hayır
54. Arkadaşlarınıza şaka veya komik hikâyeler anlatmaktan hoşlanır mısınız?	Evet	Hayır
55. Birçok şeyin tadı (lezzeti) size aynı gelir mi?	Evet	Hayır
56. Bazen somurtur musunuz?	Evet	Hayır
57. Çocukluğunuzda hiç anne veya babanıza karşı yüzsüzlük ettiğiniz oldu mu?	Evet	Hayır
58. İnsanlarla kaynaşmaktan hoşlanır mısınız?	Evet	Hayır
59. İşinizde hatalar olduğunu bilmek sizi endişelendirir mi?	Evet	Hayır
60. Uykusuzluk çekmekten şikâyetçi misiniz?	Evet	Hayır
61. Yemekten önce daima temiz olmaya dikkat eder misiniz?	Evet	Hayır
62. İnsanlar sizinle konuşurken hemen daima "bir hazır cevabınız" bulunur mu?	Evet	Hayır
63. Randevu yerinde vaktinden önce bulunmaktan hoşlanır mısınız?	Evet	Hayır
64. Sık sık sebepsiz yere kendinizi kayıtsız ve yorgun hisseder misiniz?	Evet	Hayır
65. Oyun oynarken hiç hile yaptınız mı?	Evet	Hayır
66. Çabuk hareketi gerektiren şeylerden hoşlanır mısınız?	Evet	Hayır
67. Anneniz iyi bir kadın mıdır (mıydı)?	Evet	Hayır

68. Sık sık hayatın çok sıkıcı ve donuk olduğu hissine kapılır mısınız?	Evet	Hayır
69. Hiç kimseden yararlanmaya kalktığınız oldu mu?	Evet	Hayır
70. Sık sık zamanınızın elverdiğinden daha çok faaliyetlere katılır mısınız?	Evet	Hayır
71. Sizi atlatmaya çalışan pek çok insan var mı?	Evet	Hayır
72. Görünüştünüz için çok endişelenir misiniz?	Evet	Hayır
73. Hoşlanmadığınız insanlara karşı bile daima terbiyeli ve nazik misiniz?	Evet	Hayır
74. Sizce, insanlar geleceklerini güvence altına alabilmek için tasarruf ve sigorta işleri ile çok mu zaman harcamaktalar?	Evet	Hayır
75. Ölmüş olmayı hiç istediğiniz oldu mu?	Evet	Hayır
76. Meydana çıkmayacağından kesinlikle emin olsanız, vergi öderken kaçamaklar yapar mıydınız?	Evet	Hayır
77. Bir toplantıyı hareketlendirebilir misiniz?	Evet	Hayır
78. İnsanlara karşı kabalık etmemeye çalışır mısınız?	Evet	Hayır
79. Utandırıcı bir tecrübenin ardından uzun bir süre endişelenir misiniz.	Evet	Hayır
80. Kendi bildiğinizi yapmak için hiç ısrar ettiğiniz oldu mu?	Evet	Hayır
81. Trene sık sık son dakikada mı yetişirsiniz?	Evet	Hayır
82. "Asabi" olmaktan şikayetçi misiniz?	Evet	Hayır
83.. Birinin hislerini rencide etmek için kasıtlı olarak bir söz söylediğiniz hiç vaki oldu mu?	Evet	Hayır
84. Birbirlerine zararsız şakalar yapan bir toplulukta bulunmaktan nefret eder misiniz?	Evet	Hayır
85. Sizin kabahatiniz olmadığı halde, arkadaşlıklarınız kolayca bozulur mu?	Evet	Hayır

86. Sık sık kendinizi yalnız hisseder misiniz?	Evet	Hayır
87. Anlatacağınız şeyin her zaman önceden denemesini yapar mısınız?	Evet	Hayır
88. Bazen hayvanları tedirgin etmekten hoşlanır mısınız?	Evet	Hayır
89. Sizde veya yaptığınız işte hata bulunursa kolayca kırılır mısınız?	Evet	Hayır
90. Hiç tehlikesi olmayan bir hayat size çok mu sıkıcı gelir?	Evet	Hayır
91. Bir randevunuza veya işinize hiç çok geç kaldığınız oldu mu?	Evet	Hayır
92. Etrafta fazla telaş ve heyecan olmasından hoşlanır mısınız?	Evet	Hayır
93. Başkalarının sizden korkmalarından hoşlanır mısınız?	Evet	Hayır
94. Bazen etrafınıza enerji saçarken, bazen de son derece cansız ve yavaş hareket eder misiniz?	Evet	Hayır
95. Bazen bugün yapmanız gereken şeyi ertesi güne bırakır mısınız?	Evet	Hayır
96. Başkaları sizi çok canlı ve hareketli olarak mı görür?	Evet	Hayır
97. İnsanlar size çok yalan söyler mi?	Evet	Hayır
98. Bazı şeylere karşı alıngan mısınız?	Evet	Hayır
99. Yaptığınız hatayı daima kabul edebilir misiniz?	Evet	Hayır
100. Tuzağa yakalanmış bir hayvan için daima üzüntü duyar mısınız?	Evet	Hayır
101. Bu formülleri doldurmaktan rahatsız oldunuz mu?	Evet	Hayır

[LÜTFEN BÜTÜN SORULARI CEVAPLANDIRMIŞ OLDUĞUNUZU KONTROL EDİNİZ]

EK 3. Rorschach Kişilik Testi

I. No'lu Kart

II. No'lu Kart

III. No'lu Kart

IV. No'lu Kart

V. No'lu Kart

VI. No'lu Kart

VII. No'lu Kart

VIII. No'lu Kart

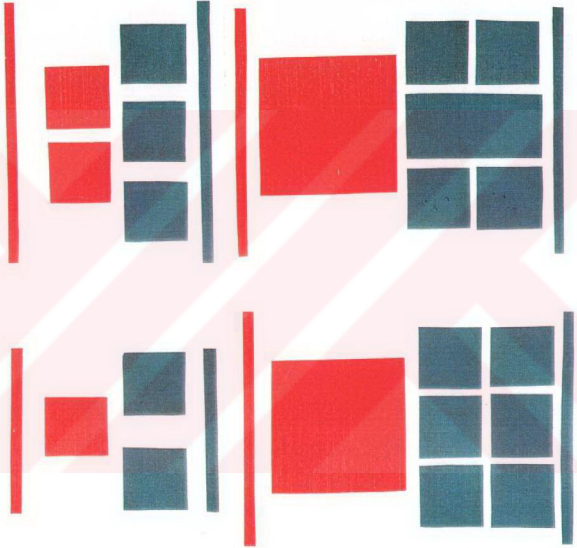

IX. No'lu Kart

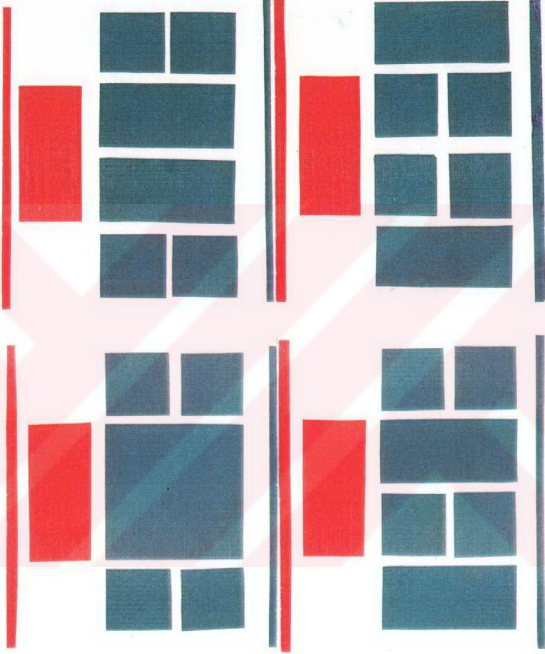

X. No'lu Kart

Ek 4 : Alexander zekâ testi şemaları
1,2,3,4 ve 5 no.lu şemalar

6,7,8 ve 9 no.lu şemalar

ÖZGEÇMİŞ

1959 yılında Elmalı'da doğdum. Moda İlkokulu ve Kadıköy Kız Lisesi'ni bitirdim. 1976 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'ne girdim ve 1980 yılında mezun oldum.

1989-1991 tarihleri arasında İ.Ü.Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programını tamamladım.

1982 yılından beri Adli Tıp Kurumu Gözlem İhtisas Dairesinde psikolog olarak çalışmaktayım.